

Készség- és kompetenciafejlesztés és innovatív pedagógiák Magyarországon

Részletes Témaelemzés

2007. március

E részletes témaelemzés része egy a szakképzés témakörét tárgyaló jelentés-sorozatnak, melyet az Európai Szakképzés-fejlesztési Központ ([Cedefop](http://www.cedefop.europa.eu)) által létrehozott hálózat, a ReferNet tagjai készítene minden EU tagállamban (valamint Norvégiában és Izlandon). Az Oktatási és Kulturális Minisztérium Támogatáskezelő Igazgatósága által koordinált ReferNet Magyarország hálózatról további információt a következő címen talál: <http://www.refernet.hu>.

Kérjük, vegye figyelembe, hogy a ReferNet jelentések szigorú útmutató kérdései alapján készülnek és elsősorban egy, a http://www.trainingvillage.gr/etv/Information_resources/NationalVet/ internetes oldalon elérhető online adatbázisban való használatra készülnek. Az olvasó ezért a jelentés tartalmát illetően ismétlésekkel találkozhat.

Készítette a Cedefop részére:

Dr. Köpeczi Bócz Tamás
Bükki Eszter (0701-0702, 0705-0707 fejezet)
Vinczéné Fekete Lídia (0703-0704 fejezet)

ReferNet Magyarország

A jelentést véleményezte:

Dr. Benedek András (*Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem*)
Dr. Emőkey András (*Szent István Egyetem*)
Dr. Kálmán Anikó (*Debreceni Egyetem*)
Kalmár Zsolt (*Magyar Kereskedelmi és Iparkamara*)
Dr. Laczkó András (*Magyar Agrárkamara*)
Mártonfi György (*Oktatáskutató és -fejlesztő Intézet*)
Dr. Pais Ella Regina (*Pécsi Tudományegyetem*)
Soós Roland (*Észak-magyarországi Regionális Képző Központ*)
Tóth Anikó (*Szociális és Munkaügyi Minisztérium*)
Vízvári László (*Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet*)

A jelentés összeállítását segítették és a jelentést ellenőrizték a ReferNet nemzeti konzorcium tagintézményei:

- Budapesti Corvinus Egyetem - Társadalomtudományi Kar, Magatartástudományi és Kommunikációelméleti Intézet
- Budapesti Gazdasági Főiskola - Felnőttképzési Intézet
- Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem - Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Műszaki Pedagógia Tanszék
- Budapesti Műszaki Főiskola - Kandó Kálmán Villamosmérnöki Kar, Humánfejlesztési és Módszertani Intézet
- Debreceni Egyetem - Lifelong Learning Központ
- Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság
- Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet
- Foglalkoztatási és Szociális Hivatal
- FVM Képzési és Szaktanácsadási Intézet
- Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Oktatási Főigazgatóság
- Központi Statisztikai Hivatal – Társadalmi szolgáltatások statisztikai főosztály
- Magyar Agrárkamara
- Magyar Kereskedelmi és Iparkamara
- Miskolci Egyetem - Kihelyezett Társadalomkutató Központ
- Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
- Oktatási és Kulturális Minisztérium - Felsőoktatási és Tudományos Szakállamtitkárság / Nemzetközi Szakállamtitkárság, EURYDICE Magyarországi Képviselő
- Oktatási Hivatal
- Sulinova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht. - Pedagógus-továbbképzési és Akkreditációs Központ
- Szociális és Munkaügyi Minisztérium - Foglalkoztatási és Képzési Szakállamtitkárság
- Tempus Közalapítvány - Leonardo Nemzeti Iroda

TARTALOMJEGYZÉK

0701	A KÉSZSÉGSZÜKSÉGLETEK ELŐREJELZÉSE: ÁLTALÁNOS HÁTTÉR.....	1
070101	A készségszükséglet előrejelzéssel kapcsolatos szakpolitika alakulása	3
070102	Jogi, irányítási és intézményi keretek	6
070103	Alkalmazott módszerek, megközelítések, gyakorlatok és eszközök.....	7
070104	Partnerségek építése és a tudatosság fejlesztése	12
070105	A készségszükségletek előrejelzésének finanszírozása (statisztikával együtt)	14
0702	KÉPESÍTÉSEK FEJLESZTÉSE: ÁLTALÁNOS HÁTTÉR.....	16
070201	A képesítések fejlesztésével kapcsolatos szakpolitika alakulása	18
070202	Jogi, irányítási és intézményi keretek	21
070203	Alkalmazott módszerek, megközelítések, gyakorlatok és eszközök.....	23
070204	Partnerségek építése és a tudatosság fejlesztése	27
070205	A képesítések fejlesztésének finanszírozása (statisztikával együtt).....	29
0703	INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK: ÁLTALÁNOS HÁTTÉR	30
070301	Az innovatív pedagógiákkal kapcsolatos szakpolitika alakulása	33
070302	Jogi, irányítási és intézményi keretek	38
070303	Az innovatív pedagógiák gyakorlata a szakképzésben	42
07030301	<i>E-tanulás a szakképzésben</i>	45
07030302	<i>A megvalósítás akadályai és eszközei</i>	50
070304	Partnerségek építése és a tudatosság fejlesztése	52
070305	Az innovatív pedagógiák finanszírozása (statisztikával együtt)	56
0704	INNOVÁCIÓK A TANÁRKÉPZÉSBEN	58
0705	INNOVÁCIÓK AZ ÉRTÉKELÉSBEN.....	63
070501	Innovációk az értékelésben és minőségellenőrzésben.....	66
0706	INNOVÁCIÓK A PÁLYAORIENTÁCIÓBAN ÉS TANÁCSADÁSBAN	70
0707	AZ EURÓPAI ÉS NEMZETKÖZI DIMENZIÓK.....	75
070701	Az európai dimenzió megjelenítése a szakképzés tanterveiben	78
0708	BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁSOK ÉS WEBOLDALAK	80

0701 A KÉSZSÉGSZÜKSÉGLETEK ELŐREJELZÉSE: ÁLTALÁNOS HÁTTÉR

A „KÉSZSÉGEK” ÉS „KOMPETENCIÁK” FOGALMAINAK MEGHATÁROZÁSA MAGYARORSZÁGON

A „készségek” és „kompetenciák” fogalmak hivatalos definíciója Magyarországon egészében véve megegyezik e kifejezéseknek az EU hivatalos oktatáspolitikai dokumentumaiban megjelenő értelmezésével. Míg a *szakképzésről* szóló 1993. évi LXXVI. törvény a kompetenciákra egyszerűen mint „elméleti és gyakorlati tudáselemekre” utal (a szakképzésbe való belépés feltételeiről szólva), a *Szakképzés-fejlesztési Stratégia 2005-2013* pedig megkülönböztetett ugyan alap-, kulcs- és specifikus kompetenciákat, de anélkül, hogy meghatározta volna ezek formális definícióit, az *Egész életen át tartó tanulás stratégiája* (2005), illetve legutóbb a *szociális és munkaügyi miniszter 1/2006. (VII.5.) sz. rendelete* e kifejezések részletes definícióit is megadta.

A 2005-ben született LLL stratégia 3. számú melléklete a következő értelmezéseket nyújtja:

- *készség*: Meghatározott feladat, munka ellátásához elengedhetetlen tudás, gyakorlat, amelyre az egyén tanulás, képzés vagy gyakorlati tapasztalatok útján tesz szert;
- *alapkészségek*: A modern társadalom viszonyai között történő tevékenységhez szükséges készségek összessége, úgymint írás, olvasás, számolás, kommunikáció (IKT-készségek, idegennyelv-tudás), döntésképeség, munkaszervezetben való részvétel képessége, önálló tanulási képesség stb.;
- *kompetencia, jártasság*: az egyén bizonyított képessége ahhoz, hogy tudását (készségeit, szakképzettségét) képes mind a szokványos, mind a változó szakmai környezetben alkalmazni. A kompetencia tulajdonképpen az adott közegben való eredményes tevékenységhez szükséges ismeretek, elméleti és gyakorlati készségek, attitűdök, érzelmek, értékek és etikai jellemzők, valamint motivációk összessége;
- *kulcskompetenciák*: Az alapkészségeket kiegészítő azon kompetenciák összessége, amelyek az egyént képessé teszik arra, hogy:
 - új tudásra tegyen szert, illetve hogy tudását az új követelményekhez hozzáigazítsa,
 - tudását, készségeit a tanuló szervezetek követelményeihez igazítsa és hozzájáruljon a tanuló szervezetek kibontakozóban lévő új formáihoz,
 - alkalmazkodjon a változó életpálya-kilátásokhoz, s az egész életen át tartó tanulás révén növelje mobilitását.

Az államilag elismert, azaz az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) felsorolt szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményei (SZVK) kidolgozásának formai előírásait a *szociális és munkaügyi miniszter 1/2006. (VII.5.) sz. rendelete* határozza meg. Az EU Strukturális Alapok támogatásával a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP) 3.2.1. központi keretében a 2004-2006-os időszakban valósult meg a szakmastruktúra átfogó fejlesztése egy modulrendszerű megközelítés és kompetencia- illetve tanulási kimenet-alapú szemlélet alapján (lásd 070203 fejezetet). Az új jogszabály az SZVK-k kidolgozását ennek megfelelően szabályozta, a készségek és kompetenciák differenciáltabb fogalmainak alábbi értelmezése alkalmazását írva elő:

- *szakmai készség*: a szakképesítésre jellemző munkatevékenység automatikus, a tudat közvetlen irányítása nélkül működő összetevője, eleme, amelynek szintje az adott készség birtoklása révén végezhető tevékenység tartalmát tükrözi;
- *szakmai kompetencia*: a szakképesítésnek megfelelő munkafeladatok elvégzésére való képesség, alkalmasság;
- *módszerkompetencia*: a munkatevékenység során a személy munkamódszerére, munkastílusára, problémamegoldására és gondolkodására jellemző, a személynek a

munkafolyamat meghatározásában játszott szerepét, a tevékenységhez való viszonyát, valamint tevékenységének minőségét leíró ismérvek;

- *társas kompetencia*: a munkatevékenységben résztvevőkkel, illetve ügyfelekkel (azon személyek, akikre a munkatevékenység irányul) való közvetlen kapcsolatot, a velük összefüggő cselekvéseket, különösen az együttműködés, a kommunikáció és a konfliktuskezelés milyenségét leíró jellemzők;
- *személyes kompetencia*: azok a személyes tulajdonságok (adottságok, jellemvonások, értelmi és érzelmi viszonyulások), amelyek megléte elősegíti, illetve lehetővé teszi a munkatevékenység hatékony és eredményes elvégzését.

A szakképzés számára releváns készségek és kompetenciák különböző típusait első ízben különböztette és határozta meg a fentiekben bemutatott módon hivatalos dokumentum Magyarországon, ami egyúttal jelzi, hogy a kompetencia-alapú megközelítés milyen fontos tényezővé vált az elmúlt években az oktatáspolitikában. A megújult OKJ-s szakképesítések kimeneti követelményeiben tehát a szakmai tudás és készségek meghatározása mellett megjelennek már az adott foglalkozás/munkakör gyakorlásához szükséges módszer, társas és személyes kompetenciák is.

A KÉSZSÉGSZÜKSÉGLET-ELŐREJELZÉSEK HAGYOMÁNYA MAGYARORSZÁGON

A készségszükségletek előrejelzése terén a munkaerő-piaci kereslet és kínálat előrejelzését célzó kvantitatív megközelítés régi hagyományokra tekint vissza Magyarországon. A szocialista éra idején, az 1950-es években – az oktatástervezés alapját képező – munkaerő-szükséglet meghatározása a többi szocialista országhoz hasonló módon a tervutasításos gazdaságirányítás logikáját követte (Varga, 1998). Az Országos Tervhivatal határozta meg az adott tervidőszak tervelőirányzatait, amelyeket lebontottak ágazatokra; ezt követően az ágazati minisztériumok is kidolgozták saját terveiket, amelyeket tovább bontottak a minisztérium irányítása alá tartozó szervezetekre és állami vállalatokra. E tervek mindegyike – melyeket végül az Országos Tervhivatal összesített és korrigált – tartalmazta az előrelátható munkaerő-szükségletet, és a különböző iskolatípusok éves felvételi keretszámait e számokhoz igazították.

Később, az 1960-as évek elején szakértők és kutatók kritikai észrevételeinek hatására javításokat hajtottak végre az eljárásokban, és a munkaerő-szükséglet előrejelzés időhorizontja a korábbi (legfeljebb) 5 évről 15-20 évre emelkedett. Emellett a szakmák egy részét nagyobb csoportokba vonták össze, olyan szakmákat sorolva egy-egy csoportba, amelyekről úgy vélték, hogy többé-kevésbé azonos szakmai tudást és készségeket foglalnak magukba, azaz, amelyek között a foglalkozási mobilitás viszonylag egyszerű volt, s emiatt a képzési kapacitások konvertálhatónak tűntek.

Kvalitatív megközelítéseket is alkalmaztak ebben az időszakban, bár a készségszükségletek előrejelzése a tervgazdaságban sok tekintetben közvetlenebb és gyorsabb volt, mint manapság, hiszen alapvetően a kormányzati gazdaságfejlesztési programokra, illetve a tanulók számára gyakorlati képzést biztosító állami vállalatok és a szakképzés szoros kapcsolatára épült.

Az 1989-es rendszerváltást követően a piacgazdaságra való átállás jelentős mennyiségi és strukturális változásokat okozott a munkaerőpiacon, melyek közül legszembetűnőbb a foglalkoztatás radikális mennyiségi csökkenése, a tömeges munkanélküliség megjelenése és a munkaerő ágazatok közötti átcsoportosulása volt. A munkáltatók között megjelentek a külföldi tulajdonú multinacionális vállalatok, ugyanakkor a gazdaság meghatározó részét mára az egyéni és kisvállalkozások jelentik. A gazdasági átalakulás térségenként rendkívül differenciáltan ment végbe, melynek eredményeképpen a régiók között jelentős munkaerő-piaci különbségek alakultak ki, míg az egyenlőtlenségek csökkentését nehezíti a munkaerő alacsony földrajzi mobilitása, valamint, hogy a munkahelyteremtő beruházások az ország fejlettebb területeire összpontosulnak. Az utóbbi években az

atipikus foglalkoztatási formák is terjedőben vannak, bár egyelőre még nem jelentős ezek aránya. Mindeme fejlemények természetesen jelentős változásokat okoztak a gazdaság által elvárt készségekben, ami jelentős új kihívások elé állította a szakképzést.

Az 1990-es években a hosszú távú munkaerő-piaci kereslet és kínálat előrejelzése – egy, a Világbanki program keretében 1995-1997 között lefolytatott jelentősebb kutatási projekttől eltekintve (Tímár, 1996) – jórészt eltűnt, s helyét munkáltatói felmérésekre alapozott rövidtávú, a regionális munkaerő-szükséglet szerkezetére vonatkozó előrejelzések foglalták el (lásd a 070103 fejezetet). Az államilag elismert szakképesítéseket tartalmazó OKJ fejlesztéséhez kapcsolódó igényfelméréseken kívül egyéb, kvalitatívabb jellegű készségszükséglet-felméréseket azonban csupán szórványosan végeztek.

A közelmúltban a készségszükségletek – elsősorban mennyiségi értelemben vett – előrejelzésének fejlesztése, a szakképzés stratégiai tervezési rendszerének kialakítása az oktatáspolitikai egyik központi kérdésévé vált, elsősorban a munkaerőpiacon tapasztalt strukturális feszültségek miatt. A gazdaság képviselői, a munkáltatók hosszabb ideje szakmunkás munkaerőhiányra panaszkodnak egyes szakmák, gazdasági ágazatok (pl. építőipar, egészségügy) esetében, illetve (a felsőoktatás nagyarányú expanziója következtében) diplomás túlképzést emlegetnek. Másrészről, az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) és egyéb, például a kamarák (MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézet) által rendszeresen végzett felmérések szerint, bár a munkaadók általában véve egyre elégedettebbek a szakképzett pályakezdők felkészültségével, egyes területeken (pl. gazdasági ismeretek) és készségek (pl. idegennyelv-ismeret) tekintetében továbbra is jelentős hiányosságok tapasztalhatók.

Miközben a készségszükségletek különösen mennyiségi értelemben vett előrejelzését számos elvi korlát nehezíti (így például a multinacionális cégek és a kisvállalkozások igényeinek különbözősége, regionális eltérések, stb.), jelenleg az oktatási, képzési piacon sem működik a kínálati szempontból tényleges piaci verseny, a képzési intézmények, cégek mérhető eredménye nem a munkaerőpiacnak, vagy a társadalmi, egyéni elvárásoknak való megfelelés, hanem a túlélés, a nyereség. Az intézményi érdekek alapvetően nem hordozzák magukban a munkaerő-piachoz való igazodás érdekelttségét, a jogszabályi és a finanszírozási rendszer nem ösztönöz kellőképpen a korszerűsítésre, nincs megfelelő információs rendszer, ösztönzési, szankcionálási rendszer, illetve pályakövetési rendszer.

070101 A KÉSZSÉGSZÜKSÉGLET ELŐREJELZÉSSEL KAPCSOLATOS SZAKPOLITIKA ALAKULÁSA

A jelenlegi szakképzés-politika kiemelt prioritása Magyarországon a szakképzés szerkezetének és tartalmának a gazdaság és munkaerő-piaci szükségleteihez és igényeihez való jobb igazítása, az egyes régiókban és ágazatokban, szakmákban tapasztalható munkaerő-hiány (hiányszakmák), illetve túlképzés jelenségeinek megszüntetése érdekében (lásd 0701 fejezetet is). A *Szakképzés-fejlesztési Stratégia 2005-2013* alapvetően a gazdaságnak a szakképzés fejlesztésében és szervezésében (gyakorlati képzés) játszott szerepének növelésével, a képesítési szerkezet megújításával, valamint a munkaerő-piaci információs rendszer fejlesztésével kívánja a célt elérni. Ami az utóbbit illeti, a Stratégia operatív célként határozta meg a következőket:

- a) „Támogatjuk, hogy a fiatalok és a felnőttek a szükséges információk birtokában hozzassák meg pályaválasztásukról, -módosításukról a döntésüket; amelyhez fejleszteni kell a szakképzés statisztikai információs rendszerét, komplex információs rendszert kell kiépíteni a munkaügyi szervezet információbázisára és a gazdaságból jövő információkra alapozva.
- b) A szakmai és vizsgakövetelmények tartalmának előrejelzése...”

A szakképzés minőségének fejlesztése és a felhasználók igényeinek megfelelő megreformálása érdekében a *szakképzés-fejlesztési stratégia végrehajtásához szükséges intézkedésekről szóló 1057/2005. (V. 31.) sz. kormányhatározat* célként tűzte ki egy olyan szakképzési rendszer kialakítását, „amely – a munkaerő-piaci igények változásának folyamatos figyelemmel kísérésével és elemzésével – állandóan alkalmazkodni tud a munkaerőpiac változásaihoz, a szakmai képzés szerkezeti, tartalmi és módszertani fejlesztésével képes biztosítani az igényelt szakmai kompetenciákat, és kivívja a megrendelők elégedettségét”. Ennek elérése érdekében a határozat elrendelte a szakképzés munkaerő-piaci igényeken alapuló tervezési rendszerének kialakítását, mely magában foglalja a hosszabb távú igényeket kielégítő iskolai szakképzéstervezést és a rövid távú igények meghatározását. Előírta, hogy a regionális tervezés erősítésével és a munkaerő-piaci információs rendszer által biztosított információk felhasználásával „folyamatosan vizsgálni kell az iskolai rendszerű és az iskolarendszeren kívüli képzésben oktatott szakképesítések körét”, és „a gazdálkodó szervezetek bevonásával meg kell tenni a szükséges intézkedéseket a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő beiskolázásra”. A kormányhatározat rendelkezett a szakképzésből kilépő fiatalok és a felnőttképzésben résztvevők elhelyezkedésének folyamatos nyomon követéséről is, az országos, regionális és helyi szakképzési struktúra módosításához és a pályorientációhoz és pályaválasztáshoz szükséges információk biztosítása érdekében, valamint egy komplex információs rendszer kialakításáról, mely a szakképzéshez kapcsolódó különböző indikátorok alapján gyűjt statisztikai információkat.

Bár e szakpolitikai dokumentumok itt-ott utalnak a jövőbeli munkaerő-piaci készségi szükségletek kvalitatívabb módon történő előrejelzésének szükségére is, a hangsúly úgy tűnik, a kvantitatív megközelítéseken van, azaz a munkaerő-igény összetételének és mennyiségének országos, regionális és helyi szinten történő előrejelzésén. A regionális szintű előrejelzéseket erősíti a szakképzés fejlesztésének regionális szintű stratégiáinak meghatározásáért felelős regionális képzési és fejlesztési bizottságok (lásd 070104 fejezetet) működése is. Létezik néhány, a helyi gazdaság jövőbeli készségi szükségleteinek regionális szintű monitoring rendszerének kidolgozását és a szakképzésből kilépők foglalkoztatási helyzetének nyomon követését szolgáló kezdeményezés is, például egy komplex regionális gazdaságfejlesztési-foglalkoztatási rendszer részeként, melynek létrehozását célozza a Magyarország I. Nemzeti Fejlesztési Tervének Regionális Operatív Programja által finanszírozott „Foglalkoztatási paktum” nevű projekt.

A gazdaság szakképzés tervezésében és fejlesztésében való részvételének erősítése érdekében a *szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény* 2006. évi módosítása szakmai tanácsadó testületek felállítását rendelte el a nagyobb szakképző iskolákban és az újonnan létrehozott regionális integrált szakképző központokban (TISZK). E testületek az iskola fenntartóját és vezetését segítik véleményükkel, melyet bármely szakképzést érintő kérdésben kifejthetnek, beleértve a kínált szakképesítések körét és az iskola szakmai programjának (tantervének) jóváhagyását.

A szakképzés alapvető szerkezetét (a szakmaszerkezetet) és tartalmát – ami a tanulási kimeneteket illeti – központilag határozzák meg az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) és az OKJ szakképesítések miniszteri rendeletekben kiadott szakmai és vizsgakövetelményeiben. Mindazonáltal a készségi szükségletek regionális/helyi szintű folyamatos nyomon követése nemcsak kvalitatív értelemben (azaz a helyi munkaerő-kereslet foglalkozások/képzési területek szerinti meghatározása/előrejelzése útján) járulhat hozzá a szakképzés munkaerő-piaci igényekhez történő igazításához, hanem azon specifikus szakmai készségek és kompetenciák meghatározása által is, melyet a helyi szakképzésnek kellene biztosítania (a helyi iskolák szakmai programjának a helyben priorizált készségi szükségletekhez történő igazításával).

A Szakképzés-fejlesztési Stratégia által a szakképzés statisztikai információs rendszerének javítása érdekében indított új kezdeményezések – a munkaerő-piaci

információs rendszer fejlesztése, a pályakövetés iskolarendszerű szakképzésbe történő bevezetése, stb. – mellett a jelenlegi szabályozás a „szakképzési szerkezet fejlesztésének folyamatos figyelemmel kísérése” feladatát egy új, a felelős minisztériumok és a társadalmi partnerek képviselőiből, az úgynevezett OKJ-s szakmacsoportos bizottságok helyett felállítandó tanácsadó testületre (OKJ bizottságra) bízta. Ezek a 2001 és 2006 között több-kevesebb intenzitással működő OKJ-s bizottságok az ágazatok humán-erőforrás aktuális helyzetéről, illetve munkaerő és készség-szükségletéről szóló különféle tanulmányok készítésével is segítették az OKJ fejlesztését. Ilyen tanulmányokat készíthettek azok a kutató és fejlesztő-szolgáltató intézmények is, melyeket (a szakképzési törvény értelmében) az ágazatok szakképesítéseiért felelős miniszterek létrehozhatnak az OKJ és az OKJ-s szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményei fejlesztésének segítése érdekében (jelenleg két ilyen intézmény működik, melyeket az egészségügyi, illetve a mezőgazdasági miniszter alapított).

Az elmúlt években az állam a készség-szükségletek előrejelzésének témájához kapcsolódó kutatások végzésére a Nemzeti Felnőttképzési Intézet pályázatain és a Nemzeti Szakképzési Intézet által koordinált kutatási projekteken keresztül is adott megbízást (e két intézet nemrégiben egyesült Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet/NSZFI néven). Másrészről az OKJ közelmúltban történt jelentős megújítása a Humán-erőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.2. intézkedésének keretében magába foglalta a jelenlegi foglalkoztatási szerkezet, munkakörök és az egyes szakmákban várható jövőbeli fejlemények széleskörű elemzését (lásd 0702 fejezetet). A szakképzés e fejlesztés eredményeként létrejövő új szerkezetét és tartalmát az oktatáspolitikai a jelenlegi munkaerő-piaci igényeknek alapvetően megfelelőnek tekinti, melyet csupán korszerűsíteni szükséges időről időre a gazdaság bejelentett szükségletei alapján.

A készség-szükségletek előrejelzésére vonatkozó jelenlegi nemzeti szakpolitikát sok kutató illeti kritikával amiatt, hogy az még mindig az elavult „munkaerő-tervezés szemléletet” követi, amikor a munkaerő-igény előrejelzését helyezi a középpontba a szakképzés szigorú értelemben vett mennyiségi tervezésének megalapozása érdekében. E kutatók hangsúlyozzák az ilyen jellegű előrejelzések számos elvi korlátját, beleértve a szükségleteket és igényeket illető jelentős különbségeket a vállalkozás méretétől (vö. multinacionális cég versus kisvállalkozás) és a régiótól függően, az alternatív foglalkoztatási formák gyors fejlődését, a gazdaság méretét és nyitottságát, a társadalmi partnerek közvetítő szerepének gyengeségét stb. (vö. *Tordai; Mártonfi, 2005*). A munkaerő-állomány összetétele gyakorlatilag soha nem felel meg pontosan a munkaerőigény összetételének, hiszen a munkaerő-kereslet a gazdaság oldaláról, a munkaerő-kínálat pedig a képzés oldaláról állandó változásokon megy keresztül.

Kvalitatívabb vagy vegyes megközelítésen alapuló kutatások és tanulmányok csupán elszórtan születtek és jelentősebb központi koordináció nélkül, és a készség-szükségletek kvalitatívabb értelemben vett előrejelzésének céljait, tartalmát vagy módszereit illetően nem léteznek szakpolitikai iránymutatások. A különböző szereplők által végzett készség-szükséglet-előrejelző tevékenységek eredményeit nem gyűjtik központilag és azok látszólag nem mindig jutnak el vagy gyakorolnak jelentős hatást a döntéshozókra. A közelmúlt jelentős, az OKJ átalakítását és korszerűsítését célzó projektjét követően úgy tűnik, az oktatáspolitikai megelégszik azzal, hogy megalkotja a gazdaság szakképzés-fejlesztésbe történő bevonásának formális kereteit különböző tanácsadó testületek létrehozásával minden szinten, és biztosítja a változó munkaerő-piaci szükségletek jelentésének lehetőségét az OKJ módosításának kezdeményezése útján. A vállalatok, társadalmi partnerek, képző intézmények és állami szervek közötti, a jövőbeni készség-szükségletek azonosítását és stratégiák kidolgozását célzó együttműködés azonban – a partnerségek erősítését, a képző intézmények munkaerő-piachoz való igazodásban való érdekelttségét célzó szakpolitikai erőfeszítések ellenére – még mindig túlságosan gyenge. Ugyanakkor valójában a „készség-szükséglet-előrejelző tevékenységek” fogalom magyarországi értelmezésében

és a hatókörében tapasztalható homályosság vagy bizonytalanság is e tanulmányok fejletlen állapotára és a kidolgozott szakpolitika hiányára utalhatnak.

A jelenlegi képzésszükséglet előrejelzésekre vonatkozó szakpolitika általában véve nem helyezi előtérbe a sajátos célcsoportok középpontba állítását, bár a különböző hátrányos helyzetű csoportok – elsősorban a munkanélküli és képzetlen emberek, a fogyatékkal élők és a romák – képzésének és munkaerő-piaci integrálásának, valamint a KKV-k képzésének támogatása kiemelt téma. Az állam által finanszírozott/támogatott képzési programjaik többsége a célcsoport sajátos készség-igényeit kielégítő, rájuk szabott kurzusokat igyekszik számukra biztosítani.

070102 JOGI, IRÁNYÍTÁSI ÉS INTÉZMÉNYI KERETEK

A képzésszükséglet-előrejelző tevékenységeket illetően csak a nemzeti munkaügyi szervezet által készített munkaerő-piaci prognózisokra vonatkozóan létezik jogi szabályozás. Bár a *Szakképzés-fejlesztési Stratégia 2005-2013* utal az államilag elismert képesítések kompetencia-alapú tanulási kimeneteit meghatározó szakmai és vizsgakövetelmények tartalmi előrejelzésének szükségességére is, a *szakképzés-fejlesztési stratégia végrehajtásához szükséges intézkedésekről szóló 1057/2005. (V. 31.) sz. kormányhatározat* csupán a regionális szintű munkaerő-piaci előrejelzés fejlesztését, a szakképzésből kilépők foglalkoztatási helyzetének folyamatos figyelemmel kísérése és egy pályakövetési rendszer bevezetését, valamint a szakképzés különféle aspektusairól statisztikai információt gyűjtő komplex információs rendszer kialakítását írta elő. E határozat alapján a hiány-szakképesítések regionális listáit a regionális fejlesztési és képzési bizottságok (lásd a 070104 fejezetet) készítették el első ízben 2006. szeptember 30-ára, melyeket háromévente frissíteni kell, az iskolarendszerű szakképzésből kilépők pályakövetési rendszerét pedig 2008 végére kellene kiépíteni.

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) Magyarország I. Nemzeti Fejlesztési Terve Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programjának 1.2 intézkedése által támogatott modernizációja magába foglalta a rövid-, közép- és hosszú távú előrejelzések fejlesztését (beleértve a regionális és ágazati prognózis-készítést és a munkaerő-szerkezet nemzetközi összehasonlítását), valamint egy komplex statisztikai adatbázis tervezését (lásd a 070103 fejezetet). A munkaerő-piaci információs rendszer fejlesztését támogatni fogják az EU Strukturális Alapok támogatásának felhasználását a 2007-2013-as időszakban irányító Új Magyarország Fejlesztési Terv Társadalmi Megújulás Operatív Programjának keretében is.

Máskülönben azonban a *szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény* csupán egy új, az úgynevezett OKJ szakmacsoportos bizottságokat (lásd 070101 fejezetet) felváltó tanácsadó testület felállítását írja elő, mely „a szakképzési szerkezet folyamatos fejlesztését és korszerűsítését” szolgálja az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) módosítására vonatkozó javaslataival. Ezen új OKJ bizottságot a szakképzésért és felnőttképzésért felelős miniszter (jelenleg a szociális és munkaügyi miniszter) hozza létre és működteti az oktatásért felelős miniszterrel (jelenleg az oktatási és kulturális miniszterrel) együttműködésben, az országos gazdasági kamarák, országos gazdasági érdek-képviselői szervezetek és szakmai kamarák képviselőinek részvételével.

Az egyedüli rendszeresen végzett képzésszükséglet-előrejelző tevékenységet, a rövidtávú munkaerő-piaci előrejelzések készítését a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal (FSZH) végzi. Az *Állami Foglalkoztatási Szolgálatról szóló 291/2006. (XII.23.) sz. kormányrendelet* értelmében az FSZH „meghatározza a munkaügyi központok hatósági és szolgáltató tevékenységére vonatkozó adatgyűjtési rendszert, továbbá hatékonysági vizsgálatokat végez, melyekhez kapcsolódóan prognózisokat, elemzéseket, statisztikai összesítéseket, nyilvántartásokat készít”. A munkaerő-piaci statisztikák, prognózisok és

elemzések készítésének menetét a Statisztikai és Elemzési Főosztály által készített és az FSZH főigazgatója által jóváhagyott iránymutatások, tájékoztatók és módszertani útmutatók határozzák meg.

A rövidtávú munkaerő-piaci prognózisok módszertanát az FSZH Statisztikai és Elemzési Főosztálya és a Szociális és Munkaügyi Minisztérium Foglalkoztatási és Képzési Szakállamtitkársága közösen határozza meg. Az adatgyűjtést a regionális (korábban megyei) munkaügyi központok és azok helyi kirendeltségei végzik a Statisztikai és Elemzési Főosztály koordinálásával. E főosztály biztosítja az adatok feldolgozását minden (kirendeltségi, régiós, országos) szinten, és készíti a prognózisokat a Szociális és Munkaügyi Minisztériummal együttműködésben. 2005 óta a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) is részt vesz e rövid távú prognózisok elkészítésében. Az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézet részt vett a módszertan meghatározásában és koordinálta a helyi kamarák által végzett adatgyűjtést.

A készség-szükséglet-előrejelzés témájához kapcsolódóan más típusú kutatásokat csak szórványosan folytattak, többségükben az oktatási és a foglalkoztatási és munkaügyi minisztérium megbízásából és pályázati finanszírozásával, vagy a gazdasági miniszter által felügyelt (most Jedlik Ányos programnak nevezett) Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Programon keresztül.

A legtöbb ilyen kutatási projektet a közelmúltban Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI) néven egyesült Nemzeti Szakképzési Intézet (NSZI) és Nemzeti Felnőttképzési Intézet (NFI) koordinálta vagy pályáztatta. Egyéb, e területen leginkább aktív magyarországi – magán vagy állami – kutatóintézetek között találjuk az alábbiakat (lásd a 070103 fejezetet is):

- MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézet, mely 1999-es megalapítása óta különféle, a készség-szükséglet-előrejelzéshez kapcsolódó munkáltatói felméréseket és kutatásokat végzett;
- 3K Consens Iroda és 3K Alapítvány, melyek számos, a regionális munkaerő-előrejelzés javítását és a szakképzés helyi gazdasági szükségletekhez történő igazítását célzó kutatás-fejlesztési projektben vettek részt;
- GKI Gazdaságkutató Zrt., mely makro-ökonómiai és hosszú távú munkaerő-piaci kereslet-kínálat előrejelzéseket készít;
- a közelmúltban Oktatókutatató és –fejlesztő Intézet néven egyesült Felsőoktatási Kutatóintézet és Országos Közoktatási Intézet, melyek a felsőoktatásból és a szakképzésből kilépők iránti munkaerő-piaci kereslet témájában folytattak néhány kvantitatív és kvalitatív vizsgálatot;
- MTA Közgazdaságtudományi Intézet és a Budapesti Corvinus Egyetem Emberi Erőforrások Tanszéke, melyek az oktatás és a munkaerőpiac, iskolai végzettség és foglalkoztatás kapcsolata, stb. témákban folytatnak kutatásokat.

070103 ALKALMAZOTT MÓDSZEREK, MEGKÖZELÍTÉSEK, GYAKORLATOK ÉS ESZKÖZÖK

Jelenleg az egyedüli rendszeresen végzett készség-szükséglet-előrejelző tevékenység Magyarországon a rövidtávú munkaerő-piaci prognózisok készítése az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) által. A legtöbb egyéb, különféle állami szervek megbízásából és finanszírozásával folytatott kutatás a létező (formális) képesítések iránti kereslet és kínálat jövőbeli alakulására/trendjeire fókuszált, gyakran összekapcsolva a szakképzésből kilépő pályakezdekők készségeire és kompetenciáira vonatkozó munkáltatói elégedettség vizsgálatával. Egyéb típusú vizsgálatokat csupán szórványosan végeztek.

AZ ÁLLAMI FOGLALKOZTATÁSI SZOLGÁLAT ÁLTAL KÉSZÍTETT MUNKAERŐ-PIACI PROGNÓZISOK

Rövidtávú munkaerő-piaci prognózisok

Rövidtávú munkaerő-piaci prognózisokat (egy 1991-ben végzett kísérleti felmérést követően) röviddel a rendszerváltás utántól kezdve, 1992 óta készít rendszeresen az ÁFSZ. E - 2003 óta évente, korábban egy évben két alkalommal végzett - előrejelző tevékenység célja a rövidtávú munkaerőigények és gazdasági trendek megállapítása. Felméri a gazdasági szervezetek munkaerő-gazdálkodására vonatkozó terveket - beleértve a tervezett elbocsátások és létszámfelvételek nagyságának és összetételének előrejelzését, a tartós munkaerő-kereslet megállapítását, a pályakezdekők foglalkoztatására irányuló szándékokat, továbbá a gazdasági szervezetek képzési tevékenységét - és az ezt befolyásoló reálfolyamatokat annak érdekében, hogy azonosítsa:

- a fő munkapiaci trendeket országos, regionális (korábban megyei), valamint (a regionális munkaügyi központok helyi kirendeltségeihez köthető) helyi szinteken;
- a hiányszakmákat;
- a foglalkoztatás jellegében megfigyelhető tendenciákat;
- a munkaerő-forgalomban résztvevők összetételét (a létszámfelvételi és elbocsátási szándékokat a szakképzett és szakképzetlen fizikai, közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkező szellemi foglalkozásúak szerint, a gazdasági szervezetek és a munkavállalók oldaláról is); valamint
- a gazdasági tevékenység indikátorait és tendenciáit.

E rövidtávú prognózisokat 15 éve hasonló módszertan szerint készítik, miközben az egyes adatfelvételek súlyponti elemei változtak és az adatlap továbbfejlesztésre került. Alapjuk a munkáltatói felmérések, melyek során mind a gazdálkodó szervezetek által kitöltött kérdőíveket, mind a menedzsmentet a cég gazdasági helyzetére és munkaerő-gazdálkodására vonatkozó várakozásairól megkérdező személyes interjúkat alkalmaznak. A felmérés mintája évről évre növekszik, különösen 2005 óta, amikor a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) megkezdte együttműködését az ÁFSZ-szel: 2005-ben összesen mintegy 8040 vállalkozás válaszolt a munkaügyi központok, kirendeltségeik és a területi kamarák munkatársai által feltett kérdésekre. A módszertan és a minta részletes leírását az ÁFSZ honlapján, az alábbi címen elérhető országos jelentések tartalmazzák:

http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_afsz_rovidtavu_prognozisok_oldal.

A rövidtávú prognózisok időhorizontját 2004-ben 9 hónapról 15 hónapra növelték, majd - mivel a gazdasági szervezetek csak bizonytalansággal képesek előrejelezni a 15 hónapra vonatkozó változásokat - az adatlap átdolgozásra került úgy, hogy a vállalatok munkaerő-gazdálkodását illetően két időszakra vonatkozóan tesz fel kérdéseket: az (ősz folyamán folytatott) adatfelvételt követő év első, illetve második félévének végéig.

A felmérés adatainak értékelése és elemzése három szinten történik: az országos, megyei és kirendeltségi összefoglalók - valamint azoknak a szakmáknak az országos és megyei szintű listái, amelyekben munkaerőhiány vagy -felesleg tapasztalható - a rendelkezésre állnak a Foglalkoztatási és Szociális Hivatalban (FSZH) és az ÁFSZ munkaügyi központjaiban és elérhetők ezek honlapjain. Az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézet 2007 eleje óta tesztel egy online adatbázist (elérhető a <http://www.mmpp.hu> címen), mely a 2006. évi felmérés eredményeit mutatja be a foglalkoztatottak, álláskeresők, munkáltatók, képzők, kutatók és minden érdeklődő számára.

Emellett az ÁFSZ negyedéves prognózisokat is készít az elkövetkező három hónap munkaerő-keresletére vonatkozóan, nem-reprezentatív felmérés alapján. Ezek tartalmazznak egy rotált kérdést is, mely a munkaadókat kérdezi meg a pályakezdekők kompetenciáival való elégedettségükről.

Közép- és hosszú távú munkaerő-piaci prognózisok fejlesztése a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP) 1.2 intézkedése keretében

A rövidtávú munkaerő-piaci prognózisok csupán a jelenlegi készségi szükségletekről és a közeljövőben várható igényekről adnak tájékoztatást, ami nem elégséges ahhoz, hogy a szakképzésbe belépőknek iránymutatást adjon a szakmaválasztáshoz. Annak érdekében, hogy a szakpolitikai döntéshozók éppúgy, mint a munkaerőpiac és a szakképzés összes szereplője folyamatosan információkhoz jussanak a munkaerő-keresletet és kínálatot illetően, 2005-ben megkezdődött egy közép- és hosszú távú előrejelzési rendszer (modell) kifejlesztése az ÁFSZ HEFOP 1.2 intézkedése által támogatott modernizációja keretében. A „Szolgáltatásfejlesztés, stratégiai tervezés és kutatás” nevű komponens célja:

- a szakma-foglalkozási csoportok jövőjére vonatkozó információk biztosítása a munkaügyi szervezet számára; és
- az ÁFSZ tájékoztatási rendszerének javítása, a képzésben résztvevők (vagy szüleik), a pályaválasztók és -módosítók, továbbá a képzőintézmények minél pontosabb információkkal való ellátása érdekében.

10 éves időtávú (2015-ig szóló) munkaerő-kereslet és -kínálat előrejelzések készültek több projekt keretében, melyeket pályázati úton kiválasztott különböző kutatóintézetek valósítottak meg. A munkaerő-kereslet előrejelzése az alábbi vizsgálatokat foglalta magában:

- egy makrogazdasági előrejelzést, melyet a költségvetési intézményként működő ECOSTAT Gazdaságelemző és Informatikai Intézet készített az ECO-TREND makrogazdasági modell alapján, múltbeli adatsorokon alapuló projekciót, múltbeli tapasztalatokat és szakértői becsléseket egyaránt alkalmazva (a módszertan leírása elérhető a <http://www.ecostat.hu/ecolabor/index.html> címen);
- egy ágazati létszámstruktúra-előrejelzést nemzetközi adatok (az OECD országokban tapasztalható trendek) alapján, melyet az MTA Közgazdaságtudományi Intézet készített a csupán 10 éves adatsorokra építhető magyar előrejelzés helytállóságát ellenőrizendő, az Intézet által kidolgozott módszertan alapján, melynek része az ír HERMIN modell egy adaptált változatának alkalmazása az EU közösségi alapok támogatásával finanszírozott fejlesztési programok makrogazdasági hatásának mérésére;
- egy ágazati létszám-struktúra előrejelzést magyar adatok alapján, melyet a GKI Gazdaságkutató Zrt. készített, bemutatva az egyes ágazatok jövőbeli fejlődését különböző tényezők, így a technikai-technológiai fejlődés, a vállalatok jellemző mérete és területi elhelyezkedése függvényében, valamint a jövőbeli ágazati munkaerő-keresletet ágazat, vállalati méret nagyság és régió szerint;
- az egyes ágazatokon belüli (összesen csaknem 200) szakma-foglalkozási csoportok létszámának előrejelzését a 3K Consens Iroda által, mely lehetővé teszi a munkaerő-kereslet és -kínálat összevetését és a különböző foglalkozási csoportok készség-igénye változásának vizsgálatát, egy „gördülő előrejelzés” módszer alapján, mely a vállalati méret szerint eltérően alakuló foglalkozási szerkezet modelljét alkalmazza és a következő tevékenységeket foglalja magába: a meglévő adatok összegyűjtését a kiinduló, 2005. évi adatbázis összeállításához a kidolgozott technológiai munkamegosztás modellje szerint; munkáltatói felmérés folytatását, mely az előrejelzés becsléséhez szükséges mutatók/koefficiensek kiszámításához nyújt adatokat; az adatközlő táblázatok kidolgozását foglalkozási-szaktárs-csoportok szerint; továbbá a rövidtávú előrejelzés megbízhatóságának értékelését és lehetséges beavatkozások megfogalmazását.

A munkaerő-kínálat előrejelzése keretében demográfiai és oktatás-kibocsátási előrejelzések és megyei munkaerő-mérlegek készülnek, valamint egy megfelelő

adatbázis kialakítása folyik az előrejelzési munkálatok folytatásának megalapozása érdekében. E kutatások szintetizált eredményeit az egyes foglalkozások jövőbeli trendjeit összegező, 2007 augusztusára elkészítendő kiadványban mutatják be, amelyet a regionális munkaügyi központokban található Foglalkozási Információs Tanácsadó (FIT) bázisok körében terjesztenek majd.

EGYÉB KÉSZSÉGSZÜKSÉGLET ELŐREJELZŐ TEVÉKENYSÉGEK

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat által készített előrejelzések mellett egyéb készségrszükséglet-előrejelző tevékenységeket inkább csak szórványosan folytattak Magyarországon. Ezek többsége kvalitatív módszereket alkalmazott és a létező (formális) képesítések iránti munkaerő-kereslet előrejelzésére fókuszált, esetleg összekapcsolva azt a munkáltatóknak a pályakezdők kompetenciáival való elégedettsége, azaz a munkáltatók jelenlegi és rövidtávú készségrszükségletének és annak felmérésével, hogy e szükségleteket a jelenlegi szakképzés milyen szinten elégíti ki. Az egyes szakmák vagy szektorok jövőbeli változó tartalmának és az általuk igényelt kompetenciáknak az előrejelzése sokkal kevésbé jellemző, és az elmúlt években csupán néhány kutatás vizsgálta e témát. Az alábbiakban összefoglalót olvashatnak a legfontosabb kutatásokról és azok megközelítésmódjáról.

Néhány rövidebb és hosszú távú munkaerő-piaci előrejelzés készült országos vagy ágazati szinten különböző kutatóintézetek (pl. GKI Gazdaságkutató Zrt., a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Alkalmazott Pedagógiai és Pszichológiai Intézete) által, az elérhető statisztikai adatok és egyéb források, vagy munkáltatói felmérések alapján.

Az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézet számos (bár nem minden esetben reprezentatív) – mind kérdőívet, mind szakértői interjút alkalmazó - empirikus felmérést végzett a vállalati konjunktúra, a gazdasági szervezetek munkaerő-kereslete és pályakezdők alkalmazására való hajlandósága, illetve készségrszükségeik témájában, a munkáltatóknak a szakképzésben tanulók, valamint a szakképzésből illetve felsőoktatásból kilépők készségeivel és kompetenciáival való elégedettségi szintje felmérésén keresztül (<http://www.gvi.hu/>). Az Intézet 2004-ben készített egy, a szakmaszerkezet és szakmatartalom változásai előrejelzésének lehetséges „puha” módszereit felmérő tanulmányt is, a Nemzeti Felnőttképzési Intézet (NFI) megbízásából. Kutatási jelentésük (*Szakmaszerkezet és szakmatartalom változások ..., 2004*) bemutatta a Franciaországban, az Egyesült Királyságban és az USA-ban alkalmazott módszereket, valamint egy strukturált kérdőívet használó, az adott szakma fejlődését befolyásoló tényezőkről és a várható trendekről a szakmákat belülről ismerő szakértők megkérdezésén alapuló, Magyarországon innovatív módszer 16 szakmában történő kísérleti alkalmazásának eredményeit. E kutatás célja volt az egyes szakmákhoz kapcsolódó technológiai fejlődés, valamint a szakma által megkövetelt ismeretek, készségek és kompetenciák irányainak, a változás trendjeinek felmérését szolgáló módszertani keret megtervezése; e vizsgálatot azonban nem követték rendszeres előrejelzések vagy hasonló kutatási projektek.

A munkáltatók és a pályakezdők szakképzéssel való elégedettségét vizsgáló felméréseket végeztek a Nemzeti Szakképzési Intézet (NSZI, <http://www.nive.hu>) koordinálásában is. A felsőoktatásból kilépők munkaerő-piaci helyzetének alakulását rendszeresen vagy alkalmanként nyomon követik egyes felsőoktatási intézmények, illetve több alkalommal (1998, 1999, 2001) vizsgálták az Oktatási Minisztérium megbízásából a Budapesti Corvinus Egyetem Emberi Erőforrások Tanszékének kutatói a Fiatal Diplomások Életpálya Vizsgálata (FIDÉV) projekt keretében (<http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=556>). A pályakövetés kötelező általános jelleggel történő bevezetését a szakképzésben (2008. december 31-ig) és a felsőoktatásban – mely hasznos visszajelzést adhat majd az oktatás munkaerő-piaci

szükségleteknek való megfelelőségét illetően – a Szakképzés-fejlesztési Stratégia 2005-2013, illetve a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény írja elő.

A 3K Alapítvány és a 3K Concens Iroda szintén számos munkáltatói felmérést végzett minisztériumok vagy az NSZI megbízásából a munkaerő-piaci kereslet regionális és országos szintű előrejelzése érdekében. E tapasztalatokra építve kutatóik kidolgoztak egy innovatív módszertant a kvantitatív munkaerő-kereslet előrejelzésére, melyet az NFI Felnőttképzési Kutatási Füzetek sorozatában megjelent kiadványuk mutat be (lásd *Dávid, 2005*). A 3K Alapítvány 2003-ban végzett egy, a helyi gazdálkodó szervezetek kvantitatív és kvalitatív értelemben vett készsége-szükségeit egyaránt vizsgáló felmérést is (<http://www.klaszter.hu/program.php?programid=8&dokumentumid=37>, http://www.szakma.hu/komponensek_es_projektek/content/index.php?komp=2&altmenu=4), a nemzeti Szakiskolai Fejlesztési Programhoz kapcsolódó akciókutatás keretében. E kutatás éppúgy, mint a későbbi „Foglalkoztatási Paktum” elnevezésű, a Regionális Fejlesztés Operatív Program 3.2.1 intézkedése keretében támogatott projekt (<http://www.klaszter.hu/program.php?programid=17>, lásd a 070104 fejezetet) célul tűzte ki a helyi képzők és a szakképzés minden egyéb szereplője számára a helyi készsége-szükségeket érintő információk folyamatos biztosítását szolgáló mechanizmusok létrehozását is.

Egy közelmúltban megvalósított, a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal (NKTH) által finanszírozott jelentős kutatási program „A munkaerő-piaci igények és a felsőoktatási képzési programok összehangolásának” támogatását célozta. E program keretében megvalósított projektek magukba foglalták a felsőoktatás tervezési és a munkaerő-kereslet és kínálat előrejelzési mechanizmusok, módszerek és elérhető információ források felmérését az EU országokban és Magyarországon (*Galasi; Varga, 2006*), valamint a felsőfokú végzettségűek iránti kvantitatív és kvalitatív munkaerő-piaci igényeket vizsgáló kutatásokat (*Berde et al., 2006*). Utóbbiak között megtalálhatók a téma hazai szakirodalmát (*Györgyi, 2006*), illetve az EU országoknak a Bologna-folyamat munkaerő-piaci hatását érintő tapasztalatait (*Berde; Morvay, 2006*) áttekintő elemzések, a munkáltatók által igényelt készségek és kompetenciák felmérése álláshirdetések elemzésén (*Híves, 2006*) és szakértői (multinacionális vállalatok és munkaközvetítő cégek képviselőit megkérdező) interjúkon (*Szerepi, 2006*) keresztül, valamint a diplomás munkanélküliségről és a kapcsolódó problémákról szóló hazai sajtó elemzése (*Czenky, 2006*).

Az ágazati készsége-szükséglet-előrejelzések terén a munkáltatói felméréseken és szakértői interjúkon alapuló kutatások jellemzően az ágazat jelenlegi (vagy rövidtávú) készsége-szükségeire fókuszáltak és arra, hogy e szükségleteknek milyen mértékig képes a jelenlegi szakképzés megfelelni. Ilyen tanulmányok készülhettek, például, az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány (OFA) kutatási programjai vagy az NFI Felnőttképzési Kutatási Füzetek keretében, valamint az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) fejlesztését segítő OKJ szakmacsoportos bizottságok, vagy a viszonylag újkeletű kétoldalú ágazati párbeszéd bizottságok (lásd 070104 fejezetet) megbízásából. Másrészt az OKJ közelmúltban végzett nagyszabású megújítási projektje a foglalkozás/munkakör-elemzés (lásd 070203 fejezetet) részeként magába foglalta az elemzett 480 foglalkozás/munkakör szakértők (kis, közepes és nagy vállalatoknál az adott foglalkozásban/munkakörben dolgozó gyakorló szakemberek) által valószínűnek tartott jövőbeli tendenciáinak („pozitív és negatív jelenségek”) felmérését is.

A közösségi programokon keresztül finanszírozott Leonardo da Vinci és egyéb nemzetközi K&F projektek között is akad példa olyan, a képesítések korszerűsítését vagy új képesítések kidolgozását célzó kutatásra, mely magába foglalta a készsége-szükségek felmérését ágazat, foglalkozás vagy célcsoport szerint. Például, a közelmúltban folyt egy, a munkáltatók által a szakiskolát végzettekől és a szakiskolai képzéstől elvárt szociális és tanulási készségeket felmérő innovatív empirikus vizsgálat a magyar „Második esély” EQUAL projekt “Soft Skills – Key to Employment in Europe”

(SSKEE) nevű nemzetközi fejlesztési partnerségi projektjének részeként (Mártonfi, 2007). E kutatás megkérdezte a vállalkozókat, a szakiskolai tanulókat és pedagógusokat is e készségek fontosságáról (vállalkozók), hogy mennyire rendelkeznek e készségekkel (tanulók) és hogy e készségek fejlesztése mennyire áll a jelen vagy a közeljövő szakképzése középpontjában (pedagógusok).

Emellett Magyarország részt vett az 1999-es "Scenarios and Strategies for Vocational Education and Training in Europe" elnevezésű közös Cedefop/ETF nemzetközi projekt első fázisában (lásd http://www.trainingvillage.gr/etv/Projects_Networks/ScenariosStrategies/default.asp).

E projekt, melyet Magyarországon az ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézete koordinált, egy Delphi-felmérésre épült. A következő évtized tendenciáit vizsgálta három fontos kontextusban: (a) gazdaság és technológia, (b) foglalkoztatás és munkaerő-piac, valamint (c) képzés, készségek és tudás tekintetében, a szakképzésben érdekeltet a nemzetközi csapat által kidolgozott kérdőív alapján, illetve a felmérés első eredményeit bemutató műhelygyakorlaton megkérdezve. A Delphi módszert alkalmazták egy „Szakképzés és a jövő” elnevezésű 'foresight' kutatásban is, melyet két fázisban folytattak az 1990-es években (a Munkaügyi Minisztérium és az NSZI megbízásából), a szakképzés fejlesztését a szakképzés érdekeltjeinek a jövőre vonatkozó elvárásai felmérésén és a szakképzés társadalmi jövő-modellekben elfoglalt helyzetének elemzésén keresztül segítve, ezáltal lehetséges, kívánatos, komplex és konzisztens jövő-alternatívákat kínálva a szakpolitika-alakítók és egyéb érdekelt számára (Hideg, 2006). A Budapesti Corvinus Egyetem e projektet koordináló Jövő kutatás Tanszékének kutatói egyéb oktatási témájú 'foresight' vizsgálatokat is végeztek (lásd Nováky, 2005).

070104 PARTNERSÉGEK ÉPÍTÉSE ÉS A TUDATOSSÁG FEJLESZTÉSE

A munkaerőpiac készség-szükségleteinek előrejelzését, az oktatási és képzési folyamat foglalkoztatási szükségletekkel történő összeegyeztetését szolgáló mechanizmusként való működés képességével rendelkező partnerségek között Magyarországon különféle, jogszabály által a társadalmi partnerek részvételével létrehozott tanácsadó testületeket, valamint néhány önkéntes partnerséget is találunk.

Helyi szinten a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény egy közelmúltban elfogadott módosítása szakmai tanácsadó testületek felállítását rendelte el a társadalmi partnerek – a területi kamarák, munkáltatói és munkavállalói érdekképviseleti szervezetek, a tanulók gyakorlati képzését biztosító gazdasági szervezetek képviselői – részvételével a nagyobb szakképző iskolákban és az újonnan létrehozott térségi integrált szakképző központokban (TISZK). E testületek az iskola fenntartóját és vezetését segítik véleményükkel, melyet bármely szakképzést érintő kérdésben kifejthetnek, beleértve a kínált szakképesítések körét, a beiskolázandó tanulólétszámot, az iskola helyi munkaerő-piaci szükségletekhez igazított szakmai programjának (tantervének) tartalmát, vagy az iskolának egy gazdálkodó szervezet által a szakképzési hozzájárulás egy része megfizetéseként átadott fejlesztési támogatás felhasználását.

Az iskolarendszeren kívüli szakmai továbbképzés, a felnőttképzés esetében, az akkreditált felnőttképzőnek szakmai tanácsadó testületet kell létrehoznia a szakmai és egyéb érdekelt szervezetek képviselői és felnőttképzési szakértők részvételével. E testület elsősorban minőségbiztosítási feladatokat lát el (jóváhagyja a felnőttképző intézmény minőségbiztosítási dokumentumait és éves önértékelését), de az intézmény éves képzési tervének jóváhagyásának keresztül befolyása lehet a képzési területek és a képzés tartalmának meghatározására is.

Regionális szinten a szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról szóló 2003. évi LXXXVI. törvény értelmében a regionális fejlesztési és képzési bizottságok a szakképzés regionális fejlesztésére a Munkaerő-piaci Alapból (MPA) rendelkezésre álló források pályáztatását koordinálják és elkészítik a szakképzés és humánerőforrás-fejlesztés regionális stratégiáit. E bizottságokban a társadalmi partnerek (az Országos Érdekegyeztető Tanácsban képvisellel rendelkező országos munkaadói, munkavállalói szövetségek, illetve a gazdasági kamarák regionális szervezetei), a szakképző iskolák fenntartói, a közoktatás-fejlesztési közalapítványok kuratóriumai, az állami foglalkoztatási szerv, a felsőoktatási intézmények és az Oktatási Hivatal szakképzésért és felnőttképzésért felelős miniszter által kinevezett képviselői vesznek részt. A regionális fejlesztési tanácsok által készített regionális fejlesztési stratégiák szintén szolgálhatnak hasznos információkkal a helyi gazdaság jövőbeli készsége szükségleteit illetően.

E szinten a helyi hatóságok, önkormányzatok és non-profit szervezetek önkéntes partnerségére is találunk néhány példát. Például, Tolna megyében a megyei munkaügyi központ, a megyei önkormányzat és az általa koordinált Kistérségi Társulások, valamint a 3K Alapítvány kezdeményezésével indult a közelmúltban egy „Foglalkoztatási Paktum” elnevezésű projekt, melynek célja foglalkoztatási partnerség kialakítása a regionális információs szolgáltatások és kommunikációs csatornák fejlesztése érdekében. Ezek a szakképzés és a helyi szükségletek összeegyeztetésével is hozzájárulhatnak a foglalkoztatás elősegítéséhez.

Országos szinten különféle tanácsadó testületek léteznek, melyeket a jogszabályok alapján a társadalmi partnerek részvételével hoztak létre a kormányzat és a felelős minisztériumok segítségével a szakképzés és a szakmastruktúra munkaerő-piaci igényeknek megfelelő fejlesztésében. Ezek közül témánk szempontjából legfontosabbak az úgynevezett OKJ szakmacsoportos bizottságok, melyek 2001 és 2006 között többkevesebb intenzitással működve az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) fejlesztését az ágazatuk aktuális humánerőforrás-helyzetét és készsége szükségleteit vizsgáló tanulmányok készítésével is segítették. A jelenlegi jogszabályok (a szakképzési törvény) „a szakképzési szerkezet folyamatos figyelemmel kíséréte” feladatát egy új tanácsadó testületre (OKJ bizottság) bízta, melyet a felelős minisztériumok és a társadalmi partnerek képviselőiből kell létrehozni. A háromoldalú Országos Érdekegyeztető Tanács (OÉT) elsősorban a szakképzés stratégiai fejlesztésében vesz részt, míg a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács (NSZFT) főként a képesítések fejlesztéséhez járul hozzá a szakképzésért és felnőttképzésért felelős minisztert segítve az OKJ módosítására vonatkozó kérelmek véleményezésével (lásd 070204 fejezetet is).

Ágazati szinten a készsége szükségletek előrejelzésében és a szakképesítések fejlesztésében aktívan részt vesz a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) a fent bemutatott testületekben való részvétele, a témában különböző vizsgálatokat folytató kutatóintézete (lásd 070103 fejezetet), valamint a felelős minisztériummal kötött, egyes OKJ-s képesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek gondozásáról szóló megállapodásai (lásd 070203 fejezetet) útján. A viszonylag újonnan (2004-ben) létrehozott kétoldalú ágazati párbeszéd bizottságok (ÁPB-k) szintén egyre nagyobb mértékben vesznek részt a szakképzést érintő munkaerő-piaci szükségletek vizsgálatában és képviselésében. E bizottságok rendszeresen foglalkoznak és tárgyalnak az ágazatukat érintő szakképzéssel kapcsolatos kérdéseket, és jónéhány közülük megbízást adott az ágazat jelenlegi foglalkoztatási tendenciáit és a szakképzés munkaerő-piaci szükségleteknek való megfelelését vizsgáló tanulmányok készítésére is.

A különböző külföldi-magyar kamarák – például a Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara, vagy az American Chamber of Commerce in Hungary – szintén gyakran foglalkoznak szakképzéssel és készségek iránti kereslet-kínálattal kapcsolatos témákkal

a foglalkoztatáshoz és gazdasági versenyképességhez kapcsolódóan kiadványaikban, munkacsoportjaikban és szakmai rendezvényeiken. A határokon átnyúló és nemzetközi partnerségek egyéb példái jellemzően különféle közösségi programok (Leonardo da Vinci, EQUAL, Interreg, stb.) keretében megvalósított kutatási és fejlesztési projekteken jönnek létre. Például számos, új vagy korszerűsített képesítések vagy képzési programok kidolgozását célzó, a Leonardo program által finanszírozott projekt része volt az adott szektor/szakma jövőbeli készségszükségleteinek felmérése és elemzése.

A készségszükségletek előrejelzését célzó kutatások eredményeit elsősorban zárójelentésekben és egyéb kiadványokban terjesztik, nyomtatott vagy a kutatóintézet/megrendelő honlapján elérhető online formában. Az információkat a minisztériumok és egyéb hatóságok vagy a társadalmi partnerek (pl. kamarák, PB-k) által szervezett szakmai rendezvényeken, konferenciákon, műhelyeken és szemináriumokon is elérhetővé teszik a szakpolitikai döntéshozók, a társadalmi partnerek, az oktatási és kutató társadalom, a pályatanácsadó szakemberek, stb. számára. Kifejezetten a készségszükségletek előrejelzése témájának szentelt hírlevél, vitafórum vagy bármely fajta rendszeresen megjelenő kiadvány azonban nem létezik Magyarországon.

070105 A KÉSZSÉGSZÜKSÉGLETEK ELŐREJELZÉSÉNEK FINANSZÍROZÁSA (STATISZTIKÁVAL EGYÜTT)

Az egyedüli rendszeresen végzett készségszükséglet előrejelző tevékenység Magyarországon a rövidtávú munkaerő-piaci prognózisok készítése az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) által. A megyei (most regionális) munkaügyi központok és kirendeltségeik, a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal (FSZH), a foglalkoztatásért felelős minisztérium, valamint – az elmúlt két évben – az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézet és a területi kamarák által végzett adatgyűjtést és elemzést az éves központi költségvetés finanszírozza.

Az országos kutatóintézetek és néhány országos kutatás-támogató program költségvetési finanszírozásától eltekintve a készségszükséglet előrejelzés témájához kapcsolódó kutatások finanszírozásának fő állami forrása a Munkaerő-piaci Alap (MPA). A – bevételeit a gazdálkodó szervezetek által éves bérköltségük 1,5%-ának megfelelő összegben egyfajta adóként fizetett szakképzési hozzájárulásból nyerő – képzési alaprészből támogatás közvetlenül vagy pályázati úton adható. A források elosztásában a szakképzésért felelős minisztert a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács (NSZFT) és a regionális fejlesztési és képzési bizottságok segítik, előbbi esetben a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI) vagy az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány (OFA) működik közre a pályázatadás koordinálásában. E források biztosítottak támogatást például a Nemzeti Felnőttképzési Intézet által kiadott Felnőttképzési Kutatási Füzetek keretében végzett kutatások számára.

Egy másik, kapcsolódó kutatási projektek számára anyagi támogatást biztosító országos alap a Kutatási és Technológiai Innovációs Alap. Az alapot 2003-ban hozták létre, és forrásainak felhasználását (melyek 50%-a egy, a kisvállalkozásokat kivéve minden gazdasági társaság által forgalma 0,25%-ában fizetett járulékból, másik fele pedig a költségvetésből származik) a gazdasági és közlekedésügyi miniszter által felügyelt Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal (NKTH) irányítja.

Jelentős anyagi források váltak elérhetővé az EU Strukturális Alapok támogatása révén az országos és regionális munkaerő-piaci információs rendszerek fejlesztésére, az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) korszerűsítésére a jelenlegi és jövőbeli munkaerő-piaci igények kiterjedt felmérése alapján, vagy a szakképzésből kilépők pályakövető rendszerének kifejlesztésére az első és a második Nemzeti Fejlesztési Terv keretében.

Közösségi források biztosítanak támogatást a Leonardo da Vinci, Interreg, stb. projektek számára is.

A készség-szükséglet előrejelzések magánfinanszírozása sokkal kisebb nagyságú és elsősorban a különböző kamarák és munkáltató szervezetek tagdíjaiból származhat (a társadalmi partnerek által kezdeményezett kutatások esetében), illetve ritkán nagyobb vállalatoktól (jellemzően azon ágazatokban, amelyekben egy vállalat kvázi-monopol helyzetben van, pl. az energia szektorban).

A készség-szükséglet előrejelzést szolgáló partnerségek építését főként a különböző, jogszabály által létrehozott országos tanácsadó testületek működésének finanszírozása támogatja, egyébként pedig partnerségek kialakítását támogathatják vagy elő is írhatják egyes pályázati felhívások (pl. a foglalkoztatási partnerségek létrehozását az EU Strukturális Alapok támogatásával finanszírozott Regionális Fejlesztés Operatív Program keretében támogatták).

A munkaerő-piaci készség-szükségletek előrejelzésébe történő állami és magán befektetéséről nincs elérhető statisztikai információ Magyarországon. A legtöbb ilyen kutatást pályázati úton finanszírozzák különböző testületeken keresztül és különböző formákban, melyekről nincs központilag gyűjtött információ. Még az éves rövidtávú munkaerő-piaci prognózisok készítésének költségét is csupán becsülni lehetne (az ÁFSZ és a minisztérium bevont munkatársainak száma alapján, melyet kiegészít a területi kamarák által végzett adatgyűjtés és az MKIK Gazdaság és Vállalkozáselemzési Intézet által biztosított projekt koordináció költsége 2006-ban).

0702 KÉPESÍTÉSEK FEJLESZTÉSE: ÁLTALÁNOS HÁTTÉR

A „SZAKKÉPESÍTÉSEK” FOGALMÁNAK MEGHATÁROZÁSA MAGYARORSZÁGON

A Magyar Köztársaság Kormányának Stratégiája az *Egész életen át tartó tanulásról* (2005) az alábbi definíciót adta a szakképzettség, szakképesítés fogalmáról:

- a) Azon követelmények összessége, amelyre az egyénnek szüksége van ahhoz, hogy egy bizonyos szakmát, foglalkozást űzhessen, illetve abban előrehaladhasson.
- b) Hivatalos igazolás (oklevél, bizonyítvány) oktatási, képzési kurzus eredményes elvégzéséről vagy vizsga, teszt sikeres letételéről.

Az oktatás és képzés típusától és szintjétől függően a szakképesítések különböző típusai különböztethetők meg Magyarországon:

- államilag elismert ISCED 2-5 szintű, az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) felsorolt, iskolarendszerű vagy iskolarendszeren kívüli szakképzésben megszerezhető szakképesítések;
- meghatározott OKJ-s szakképesítésekre épülő, az illetékes gazdasági kamara által kidolgozott és az általa szervezett mestervizsgán megszerezhető mesterlevelek;
- állami hatóságok által kiadott, nemzetközi/EU jogszabályokon alapuló országosan és nemzetközileg elismert engedélyek, szakmai képesítések, elsősorban a bányászati, közúti, vízi és légi közlekedés, növény- és állategészségügy és -védelem vagy élelmiszerhigiénia területén, melyek nem szerepelnek az OKJ-ban (ún. hatósági jellegű képesítések);
- egyéb, akkreditált vagy nem akkreditált felnőttképzési programokon megszerezhető képesítések, bizonyítványok és diplomák, beleértve egyes szakmák gyakorlásához szükséges nem OKJ-s képesítéseket (pl. a halászat és vadászat területén) és a „technológiagazdák” (pl. a CISCO Hálózati Akadémia Program) által kiadott nemzetközileg elismert képesítéseket is; valamint
- a felsőoktatásban megszerezhető szakképzettségek, amelyek a végzősök számára az adott program képzési és kimeneti követelményeiben meghatározott szakma gyakorlását teszik lehetővé.

E fejezet elsődleges célja az államilag elismert OKJ-s szakképesítések fejlesztésének bemutatása, melyeket az iskolarendszerű szakképzésben a szakképző iskolák és az (ISCED 5B szintű felsőfokú szakképesítéseket kínáló) felsőoktatás, valamint a felnőttképzési programok többsége nyújt. Az egyéb típusú képesítések fejlesztése tekintetében más Részletes témaelemzések tartalmaznak némi információt (a felsőoktatás felsőfokú végzettséget adó képzésein elérhető szakképzettségek: 040702; mesterképzés: 060203; felnőttképzési programokon szerezhető bizonyítványok: 050102, 050201, 050204).

Benedek (2003) a szakképesítések alábbi definícióját adja meg (66. számú lábjegyzet a 91. oldalon): „Egy meghatározott cselekvéssor, szakma vagy feladat teljesítésére való képesség igazolása, mely az adott szakterületre egységesen érvényes, előre meghatározott feltételek és követelmények teljesítésével szerezhető meg.” Azaz az OKJ-s szakképesítések megszerzése bizonyítja az adott szakképesítés központilag kiadott szakmai és vizsgakövetelményeiben meghatározott szakma gyakorlásához szükséges kompetenciák meglétét, amit az állami szakmai vizsga igazol.

A SZAKKÉPESÍTÉSEK ÉS FOGLALKOZÁS-PROFILOK FEJLESZTÉSÉNEK HAGYOMÁNYA MAGYARORSZÁGON

Az államilag elismert szakképesítéseket tartalmazó Országos Képzési Jegyzék (OKJ) 1993-ban, a *szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény* alapján jött létre több jegyzék

egyesítésével, melyek az előző évtizedek során együttesen határozták meg a képesítések rendszerét Magyarországon. Ezen (összesen másfél tucatnyi) önálló jegyzékben foglalt közel 3500 szakképesítés az oktatás szintje és típusa tekintetében különbözött egymástól, s kidolgozásukat az illetékes minisztériumok végezték (közel háromtucatnyi miniszteri rendeletben adva ki azokat), a Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszerétől (FEOR) függetlenül, különböző módokon (ehhez és a továbbiakhoz kapcsolódóan lásd *Benedek, 2003, 97-98, 205-234*).

Az 1960-as évektől az 1980-as évek végéig a - főként a (8 osztályos) általános iskolai bizonyítványra épülő, fizikai foglalkozások gyakorlásához szükséges képesítéseket meghatározó - Országos Szakmunkásképzési Jegyzéket szakértői munkabizottságok fejlesztették. Tagjai az illetékes minisztériumok, „munkáltatók” (a 25 legjelentősebb állami nagyvállalat szakértői), „munkavállalók” (az illetékes szakszervezetek szakértői) képviselői, valamint iskolaigazgatók és pedagógusok voltak. E bizottságok készítették el a jelenlegi szakmai és vizsgakövetelmények egyszerűbb és rövidebb változatának megfelelő dokumentumokat a Jegyzék módosítására tett javaslataikban.

A Technikusi Szakok Jegyzékében felsorolt technikus képesítések kidolgozását az illetékes minisztériumok végezték, legfeljebb a technikus képzést végző iskolák bevonásával, az ágazat jellegének, szemléletének és érdekeinek megfelelően más-más módon. E középfokú képesítések nem rendelkeztek önálló, a szakmai követelményeket meghatározó dokumentumokkal; a képzési célokat és követelményeket az oktatási dokumentáció foglalta magába. A technikus képzések, valamint az abban részt vevő tanulók száma meglehetősen korlátozott volt, ami egyfajta elitképzést eredményezett.

A Középfokú Szakok Jegyzéke a nem-ipari és nem-mezőgazdasági, azaz közgazdasági, művészeti, oktatási és egészségügyi képesítéseket határozta meg. E képesítések tartalmát az illetékes minisztériumok folyamatosan fejlesztették, a képzési célokat és követelményeket pedig e képzési programok tantervei határozták meg.

Végül a Vállalati (ágazati) Szakmák Jegyzéke a vállalatok speciális igényeihez illeszkedő egyszerű szakképesítéseket, vagyis az egy-egy munkakör betöltéséhez szükséges képesítéseket foglalták magukba. E jegyzéket is az illetékes minisztériumok gondozták, de ennek fejlesztése volt a legkevésbé szabályozott: egy-egy új szakképesítés felvételéhez általában elegendő volt a képzés tanmenetének, valamint a vizsgakérdések jóváhagyása. Az illetékes minisztérium részvétel a képesítést megítélő vizsgán csupán arra jelentett biztosítékot, hogy a képesítést az adott ágazat minden állami vállalata elismerte.

1993-ban, egy radikálisan megváltozott politikai, gazdasági és társadalmi környezetben hozták létre az OKJ-t, mely magába foglalt minden (összesen 955) államilag elismert szakképesítést, az oktatás típusától (iskolarendszerű vagy iskolarendszeren kívüli), valamint az iskolatípustól függetlenül. A szakképesítések körének, osztályozásának és jellemzőinek meghatározását szakértői bizottságok segítették 33 szakterületen. A bizottságokban az állami hatóságok, munkaadók, munkavállalók, képző intézmények és a Nemzeti Szakképzési Intézet (NSZI) koordinátorai dolgoztak együtt, tevékenységüket javaslataival a háromoldalú Országos Képzési Tanács (OKT) segítette. A bizottságok munkája az NSZI előkészítő munkájára épült, amely magába foglalta a külföldi fejlesztések és korábbi, az 1980-as években folytatott a szakképzés gazdasági igényekhez igazítását célzó innovatív, helyi kísérleti programok tapasztalatainak kiértékelését, valamint módszertani dokumentumok kidolgozását is. Az OKJ módosításának feltételeire és folyamatára vonatkozó szabályozás kidolgozására is sor került 1994-ben, e fejlesztési folyamat tapasztalatai alapján.

Az OKJ alapján folyó képzést az iskolarendszerű szakképzésben csak felmenő rendszerben vezették be, és az csupán a 21. század elejére vált általánossá. Az OKJ-t létrehozása óta évente módosították, ami magába foglalt:

- kisebb-nagyobb jelentőségű szerkezeti változtatásokat (ISCED szintek és szakmacsoportok bevezetése, ez utóbbiak a rokon képesítések közös szakmai elméleti és gyakorlati ismereteit és készségeit átadó „szakmai alapozó képzés” bevezetésével összefüggésben; szakképesítések azonosító számának és elnevezésének változásai; az iskolarendszerű szakképzésben megszerezhető képesítések képzési idejének évfolyamokban történő meghatározása, a szakképző iskolák szerkezeti változásával összefüggésben; a tipikusan az iskolarendszerű szakképzésben kínált, a szabályozott munkakörök esetében megkövetelt, valamint a tipikusan a felnőttképzésben kínált, specializáltabb képesítések megkülönböztetése; az új típusú felsőfokú szakképzés bevezetése 1998-ban);
- képesítések felvételét, módosítását vagy törlését; valamint
- ez utóbbi eljárások módosítását a vonatkozó törvények módosításának megfelelően (pl. a gazdasági kamarák bevonása, az OKT feladatainak átadása az *Országos Szakképzési Tanács (OSZT)* kvalifikációs bizottsága számára) és időtartamuk csökkentése céljával.

Az 1990-es évek legjelentősebb fejlesztése az új kompetencia-alapú, modularizált szakképzési tantervek fejlesztése volt a SCID (Systematic and Instructional Development) és a DACUM (Developing A Curriculum) módszerek alapján (összesen 150, főként szakközépiskolákban kínált OKJ-s szakképesítés esetében), melyre az úgynevezett Világbank program két fázisának - Emberi Erőforrások Fejlesztése (1991-1996) és Ifjúsági szakképzés korszerűsítése (1998-2001) - keretében került sor.

A moduláris képzés teljes körű bevezetése és a kompetencia-alapú képzés erősítése, illetve a szakmai tudás és készségek mellett a munkához kapcsolódó módszer, társas és személyes kompetenciák fejlesztése érdekében a közelmúltban került sor az OKJ átfogó megújítására a jelenlegi foglalkoztatási szerkezet és foglalkozások/munkakörök széleskörű elemzése, illetve a korábbi évek fejlesztései alapján.

070201 A KÉPESÍTÉSEK FEJLESZTÉSÉVEL KAPCSOLATOS SZAKPOLITIKA ALAKULÁSA

Az elmúlt évek szakképesítések fejlesztésével kapcsolatos nemzeti szakpolitikai prioritásainak kulcsfogalmi a szakképzés tartalmának a munkaerő-piaci igények szerinti korszerűsítése, illetve a modularizált és kompetencia-alapú képzés bevezetése voltak. A gazdaság szakképzés folytatásában és a képesítések fejlesztésében betöltött szerepe erősítésének célja nyilvánult meg például az Oktatási Minisztérium és a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) 2004-ben kötött megállapodásában is, melynek értelmében a minisztérium a szakiskolai tanulók nagyobbik fele által tanult 16 szakképesítés fejlesztésének feladatát átadta a kamarának (lásd a 070203 fejezetet). A Szociális és Munkaügyi Minisztérium és az MKIK között egy nemrégiben született megállapodás értelmében a kamara további 11 szakma szakmai és vizsgakövetelményeinek az országos gazdasági érdekképviseleti szervezetekkel együttműködésben történő folyamatos fejlesztésére kapott megbízást.

A társadalmi partnerek szakképesítések fejlesztésébe történő növekvő mértékű, e megállapodásokon és különböző tanácsadó testületeken (lásd még a 070202 és 070204 fejezeteket is) keresztül történő bevonása mellett az elmúlt évek legjelentősebb szakpolitikai fejleménye a szakmastruktúra megújításához kapcsolódott a 2004-2006-os időszakban, a magyarországi foglalkoztatási szerkezet elemzése és egy moduláris szakképzési rendszer korábban kifejlesztett programjai alapján. E jelentős fejlesztés az EU Strukturális Alapok felhasználását irányító I. Nemzeti Fejlesztési Terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Programja (HEFOP) 3.2.1. intézkedésének egy

projektjén keresztül valósult meg (*Új szakképzési szerkezet* című komponens). Az új Országos Képzési Jegyzék (OKJ) az *oktatási miniszter 1/2006. (II.17.) sz. rendeletében* jelent meg, bár az új OKJ szerinti szakképzés az iskolarendszerű képzésben csak felmenő rendszerben kerül bevezetésre (2006 szeptemberétől két szakmacsoport képesítéseire vonatkozóan, a nemrégiben létrehozott térségi integrált szakképző központok/TISZK-ek keretében működő iskolákban).

E fejlesztési program fő célja a szakképzés és a gazdaság közötti kapcsolatok erősítése volt:

- az OKJ-nak a munkaerőpiac igényeihez való igazítása;
- a szakképesítések moduláris rendszerének kialakítása által a 21 szakmacsoportban megszerezhető szakképesítések számának csökkentése (az OKJ korábbi változatában foglalt 805-ről 416-ra);
- az OKJ és a FEOR (foglalkozások egységes osztályozási rendszere) kölcsönös megfeleltetése; és
- egy olyan rendszer létrehozása által, melynek résztvevői teljes szakképesítést szerezhetnek az iskolarendszeren belül vagy kívül, és amely speciális és részképesítéseket is nyújtó folyamatos továbbképzési időszakokat is lehetővé tesz.

Az OKJ új szerkezetének alapját a foglalkozások munkakörelemzése útján keletkező képzési modulok összehasonlító elemzése és egymás közötti kapcsolatainak rögzítése révén létrejövő úgynevezett modulterképek jelentik. E modulterképek tükrözik az egyes modulok tartalmi összefüggéseit és a szakképesítésekbe való beépülésüket. A képzésben résztvevők a szakképesítéseket a képzési modulok egy előre meghatározott csoportjának teljesítése után szerezhetik majd meg. A képzési modul része:

- egy szakmai követelmény-modul, mely kimeneti szabályozásként a munkakör valamely feladatcsoportjára vonatkozó munkakörelemzés során megállapított kompetenciáknak (kompetenciaprofil) a szükséges és elégséges szintjét, tartalmát és típusát határozzák meg (kompetencia-profil: megjeleníti a feladatokat és az ezek elvégzéséhez szükséges meghatározott típusú szakmai ismereteket és meghatározott szintű szakmai készségeket, és személyes, társas és módszerkompetenciákat);
- egy *szakmai vizsgakövetelmény-modul*, mely meghatározza a szakmai vizsga ismérveit; és
- egy vagy több *programmodul*, mely megfelel egy szakmai követelmény-modulnak és rögzíti a munkakör egy adott szakmai feladatcsoportjának végrehajtásához szükséges kompetenciák elsajátítását lehetővé tevő tanulási-oktatási-képzési folyamatot (a központilag meghatározott kerettanterv egy programmodulja egy vagy több tananyagelemből épül fel).

Az új OKJ biztosítja a szakképesítések ISCED szintek szerinti osztályozását és megkülönböztet alap-szakképesítéseket, elágazásokat, rész-szakképesítéseket, illetve ráépülő szakképesítéseket. Az alap-szakképesítések olyan képesítéseket jelentenek, melyek egy adott szakmacsoportban leggyakrabban előforduló modulokat tartalmazzák: egy alap- és egy kiegészítő modulcsoportot tartalmaznak, melyek együtt több munkakör ellátására képesítenek. Az elágazások olyan rokon szakképesítésekre utalnak, melyek (kb. 80-85%-ban) azonos alap- és kiegészítő modulcsoportból és egy kötelezően választandó speciális modulcsoportból/modulból épülnek fel, melyek szintén több munkakör ellátására képesítenek. A rész-szakképesítések egy teljes szakképesítés néhány, de nem az összes moduljának teljesítésével lesznek megszerezhetőek és legalább egy munkakör ellátására képesítenek. E képesítések célcsoportját hátrányos helyzetű fiatalok és alacsony végzettségű felnőttek alkotják, de az iskolarendszerű szakképzés résztvevői is szerezhettek rész-szakképesítést a szakmai vizsgán nyújtott

teljesítményük alapján. Végül a „ráépülések” a szakmai továbbképzésben, egy korábban megszerzett teljes szakképesítés alapján szerezhethők meg, ezáltal javítva az egész életen át tartó tanulás lehetőségeit.

Az OKJ-ben felsorolt szakképesítések körét és az egyes OKJ-s képesítések szakmai- és vizsgakövetelményeiben rögzített országosan egységes képesítési sztenderdeket központilag, miniszteri rendeletek formájában határozzák meg (lásd még a 070202 fejezetben). Amint az előzőekben leírtak is mutatják, a 2006-ban kiadott új OKJ kompetencia-alapú képesítéseket és képzést vezet be, és olyan szemlélet és módszerek alapján került kidolgozásra, amelyek viszonylag egyszerűvé fogják tenni a szakképzés egy Országos Képesítési Keretrendszerbe (OKKR) való beillesztését.

Az OKKR kifejlesztése 2006 tavaszán kezdődött el Magyarországon, amikor az oktatási miniszter egy, az illetékes minisztériumok képviselőiből és kutatókból álló szakértői munkacsoportot bízott meg azzal, hogy készítsenek tanulmányt egy Országos Képesítési Keretrendszer koncepciójáról, iránymutatásként annak fejlesztési folyamatához és bevezetéséhez. Az OKKR koncepciójának első tervezete, mely a javasolt funkciókat, alapelveket és követelményrendszert vázolta fel, az oktatás különböző ágazatainak jelenlegi kimeneti követelményeire épült. A munkacsoport a bevezetés intézményi, adminisztratív és minőségbiztosítási feltételeit is meghatározta. 2007 harmadik negyedében e tervezet alapján készül majd el a kormánynak szóló előterjesztés. A szakértők ugyanakkor egyetértenek abban, hogy az OKKR teljes kidolgozása és a bevezetéséhez szükséges szakmai és jogszabályi feltételek megteremtése több évet fog igénybe venni (lásd 0707 fejezetet is).

Az OKJ szerkezetének és tartalmának átfogó megújítása mellett egyszerűsítették és jelentős mértékben, kevesebb mint 100 napra rövidítették a szakképesítések felvételének, módosításának és törlésének folyamatát is az *oktatási miniszter 1/2006. (II.17.) sz. rendelete* által, ezzel is növelve a szakképzés rugalmasságát. E jogszabály rendelkezik a képesítések fejlesztésének minden vonatkozását illetően, beleértve a szükséges lépéseket, a részt vevő testületeket, valamint az új képesítés létrehozásához megkövetelt dokumentált munkaerő-piaci igazolásokat (lásd a 070202 fejezetet).

Ugyanakkor az OKJ folyamatos fejlesztését csak formálisan biztosítja az, hogy az OKJ módosítását bárki kezdeményezheti, valamint a *szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény*, mely egy a „szakképzési szerkezet folyamatos fejlesztését és korszerűsítését szolgáló” tanácsadó bizottság létrehozását rendeli el. Ez az új OKJ bizottság váltja fel a korábbi, 2001-ben létrehozott OKJ-s szakmacsoportos bizottságokat (lásd a 070204 fejezetet), de míg a korábbi szabályozás a bizottságok számára az OKJ legalább háromévente történő felülvizsgálatát írta elő, a legutóbbi törvénymódosítás nem rendelkezik e feladat időrendjét illetően. Általánosságban elmondható, hogy a múltban az OKJ-s képesítések fejlesztése inkább időszakos, mint folyamatos tevékenység volt Magyarországon.

Továbbá, míg a társadalmi partnereknek az OKJ-s képesítések formális fejlesztési folyamatában való részvételét a jelenlegi jogszabályok különböző tanácsadó testületek által biztosítják, a gazdaság képviselői esetenként nehezményezik, hogy véleményüket nem mindig veszik figyelembe. Másrészről a társadalmi partnerek egyes képviselőit időnként az a kritika éri, hogy nem illetékesek az általuk képviselt szervek érdekeinek teljes mértékű képviselésére, mert részérdekeket képviselnek.

Az OKJ fentiekben bemutatott átfogó, moduláris és kompetencia-elvű megújítása, illetve a további fejlesztés kapcsán problémát jelent az is, hogy a pedagógus társadalom hallott és természetszerűleg foglalkozik a szakképzés új struktúrájával és tartalmával, de nem kellően tájékozott, fogalmi keretei pontatlanok. A szakképzési rendszer új fogalmai kevésbé tisztultak le, az új elvárások tekintetében az új ismeretek,

elvárások nem állnak össze koherens rendszerben a fejükben, nem tájékozódni kellő mértékben, nem keresik a tudatos tájékozódás formáit. Az intézmények csak részleteiben ismerik a szakképzési reform folyamatát, rendkívül nagy mértékben érznek információ hiányt, bár elismerik a reform szükségességét, egyetértenek az oktatáspolitikai törekvésekkel.

Amellett, hogy az OKJ-s képesítések különböző típusainak megkülönböztetése által a hátrányos helyzetű tanulók, fogyatékkal élők és lemorzsolódók számára lehetőséget biztosít államilag elismert rész-szakképesítések megszerzésére, a nemrégiben megvalósult HEFOP fejlesztési projekt fontos eredménye, hogy lehetővé teszi a szakképzésbe formális iskolai bizonyítvány nélkül, az előzetesen megszerzett kompetenciák alapján való belépést. Ezáltal az előzetes tudás értékelésének bevezetése, melynek módszereit ugyanezen HEFOP intézkedés keretében fejlesztik jelenleg, a szakképzést rugalmasabbá és a hátrányos helyzetűek számára is hozzáférhetőbbé tenné. Az OKJ új, moduláris szerkezetének köszönhetően a munkanélküliek is szerezhettek rövid idő alatt új, versenyképes szakképesítést az előzetesen teljesített modulok és non-formális/informális módon megszerzett kompetenciák alapján.

070202 JOGI, IRÁNYÍTÁSI ÉS INTÉZMÉNYI KERETEK

Az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) felsorolt szakképesítések fejlesztésének szükségességét a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény mondja ki. A törvény értelmében a szakképzésért és felnőttképzésért felelős miniszter az adott ágazat miniszterével együtt jogosult új képesítések meghatározására és a régiéket megváltoztatására (a formális fejlesztési folyamat részleteit lásd a továbbiakban). A képesítések kidolgozása a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI) által fejlesztett módszertani útmutatók és sablonok alapján történik. Az ágazatukhoz tartozó szakképesítésekért felelős miniszterek az OKJ fejlesztéséhez, valamint az OKJ-s szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kidolgozásához kapcsolódó feladataik ellátásának segítésére létrehozhatnak további „háttérintézményeket”; jelenleg két ilyen intézmény működik, melyeket az Egészségügyi Minisztérium és a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium hozott létre (Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet/ETI; FVM Képzési és Szaktanácsadási Intézet/FVM KSZI).

Emellett a szakképzésért és felnőttképzésért felelős miniszter (jelenleg a szociális és munkaügyi miniszter) az oktatásért (így az iskolai rendszerű szakképzés szabályozásáért) felelős miniszterrel (jelenleg az oktatási és kulturális miniszter) együttműködve létrehoz és működtet egy, a társadalmi partnereket is magába foglaló, a „szakképzési szerkezet folyamatos fejlesztését és korszerűsítését” az OKJ módosítását érintő tanácsadással segítő tanácsadó testületet. Ez az új OKJ bizottság fogja felváltani a korábbi, 2001-ben létrehozott OKJ-s szakmacsoportos bizottságokat (lásd a 070204 fejezetet), de míg a korábbi szabályozás e bizottságok számára az OKJ legalább háromévente történő felülvizsgálatát írta elő, a legutóbbi törvénymódosítás nem rendelkezik az ilyen tevékenység időrendjét illetően.

Az OKJ-s szakképesítések felvételének, módosításának és törlésének folyamatát az *oktatási miniszter 1/2006. (II.17.) sz. rendelete* szabályozza. Az OKJ-s szakképesítések létrehozásában és meghatározásában minisztériumok, országos szakmai kutató és fejlesztő intézmények és a társadalmi partnerek vesznek részt. A fejlesztési folyamat a következő lépésekben történik:

1. Egy OKJ-s szakképesítés felvételét, módosítását és törlését az adott szakképesítésért felelős miniszter, illetve javaslat beadása útján bárki más is (társadalmi partnerek, képző intézmények, stb.) kezdeményezheti. E javaslatnak tartalmaznia kell:

- a javasolt szakképesítés részletes szakmai és vizsgakövetelményeit, melyek formai követelményeit a *szociális és munkaügyi miniszter 1/2006. (VII.5.) sz. rendelete* határozza meg,
- a képesítés és a meglévő OKJ-s szakképesítések viszonyának elemzését, és
- az illetékes gazdasági és szakmai kamaráktól, valamint munkáltatói és munkavállalói szervezetektől, munkaügyi központoktól, stb. származó támogató dokumentumokat és nyilatkozatokat az adott szakképesítésre vonatkozó gazdasági és munkaerő-piaci igényt illetően;

2. A szakképesítésért felelős miniszter a javaslatot – a felsőfokú szakképesítések kivételével – szakmai véleményezésre megküldi az NSZFI-nek és az előzőekben említett tanácsadó testületnek (OKJ bizottság), szakvéleményüket kérve a döntéshozatal elősegítése érdekében;
3. Az adott szakterületért felelős miniszter az elfogadott javaslatot megküldi a szakképzésért és felnőttképzésért felelős miniszternek, aki azt Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács (NSZFT, lásd a 070204 fejezetet) részére továbbítja szakmai véleményezés céljából;
4. Az NSZFT javaslata alapján a szakképzésért és felnőttképzésért felelős miniszter – az oktatási miniszterrel, valamint a szakképesítésért felelős miniszterrel egyetértésben – elrendeli a javaslatban szereplő szakképesítés OKJ-be történő felvételét, az OKJ-ben szereplő szakképesítés módosítását, vagy a szakképesítés OKJ-ből történő törlését. Amennyiben az NSZFT nem támogatja a javaslatot, a miniszter a visszaküldi javaslatot a szakképesítésért felelős miniszternek felülvizsgálat céljából.

Az (ISCED 5B szintű) felsőfokú szakképesítések esetében a felsőoktatási intézmények és a gazdasági (szakmai) kamarák - az országos gazdasági érdek-képviselői szervezetekkel együttműködve - dolgozhatják ki az új szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeit és kezdeményezhetik azoknak az OKJ-be való felvételét, a szakképesítésért felelős miniszterrel kötött megállapodás alapján.

Az OKJ képesítések kidolgozásának menete	
RÉSzt VEVŐ INTÉZMÉNYEK, TESTÜLETEK	FELADATOK ÉS FELELŐSSÉGEK
NEMZETI SZAKKÉPZÉSI ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET	Módszertani útmutatók és sablonok kidolgozása, a szakképesítések OKJ-be történő felvételére, módosítására, illetve törlésére vonatkozó javaslatok felülvizsgálata
A KEZDEMÉNYEZŐ – BELEÉRTVE A GAZDASÁGI ÉS SZAKMAI KAMARÁKAT, MUNKÁLTATÓI ÉS MUNKAVÁLLALÓI SZERVEZETEKET, KÉPZŐ INTÉZMÉNYEKET STB.	Szakképesítés OKJ-be történő felvételére, módosítására, illetve törlésére vonatkozó javaslat elkészítése a szakképesítés szakmai és vizsgakövetelményeinek kidolgozása, valamint munkaerő-piaci igazolása dokumentációjának elkészítése által
ÁGAZATI MINISZTEREK	Szakképesítés OKJ-be történő felvételének, módosításának, illetve törlésének kezdeményezése, a szociális és munkaügyi miniszter döntéshozatalának segítése
OKJ BIZOTTSÁG	A szakképzés szerkezetének folyamatos fejlesztése és korszerűsítése, a szakképesítések OKJ-be történő felvételére, módosítására, illetve törlésére vonatkozó javaslatok felülvizsgálata
NEMZETI SZAKKÉPZÉSI ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI TANÁCS	Szakképesítések OKJ-be történő felvételére, módosítására, illetve törlésére vonatkozó javaslatok felülvizsgálata
OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTER	A szociális és munkaügyi miniszter

	döntéshozatalának segítése
SZOCIÁLIS ÉS MUNKAÜGYI MINISZTER	Döntéshozatal a szakképesítések OKJ-be történő felvételét, módosítását, illetve törlését illetően

A gazdaság szakképzésben és a képesítések fejlesztésében betöltött szerepének erősítése az elmúlt évek egyik szakpolitikai prioritása volt. E cél megvalósítását szolgáló fontos intézkedés volt az Oktatási Minisztérium és a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) között 2004-ben született megállapodás, melynek értelmében a minisztérium a szakiskolai tanulók nagyobbik fele által tanult 16 szakképesítés fejlesztésének feladatát a kamarának adta át (lásd a 070203 fejezetet). A Szociális és Munkaügyi Minisztérium és az MKIK között egy nemrégiben született megállapodás értelmében a kamara további 11 szakma szakmai és vizsgakövetelményeinek az országos gazdasági érdekképviselői szervezetekkel együttműködésben történő folyamatos fejlesztésére kapott megbízást.

070203 ALKALMAZOTT MÓDSZEREK, MEGKÖZELÍTÉSEK, GYAKORLATOK ÉS ESZKÖZÖK

Az államilag elismert szakképesítések kidolgozását az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) létrehozása óta a Nemzeti Szakképzési Intézet (NSZI) által kidolgozott módszertani útmutatók segítik. Az NSZI a közelmúltban a felnőttképzés országos kutató- és fejlesztő intézetével Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI) néven egyesült.

Az NSZI adott otthont az úgynevezett OKJ-s szakmacsoportos bizottságok számára is, melyek – az ágazati minisztériumok, gazdasági kamarák és szakmai szervezetek képviselőit foglalva magukba – részt vettek az OKJ 2001-2003 között végzett felülvizsgálatában. Akkor az OKJ-s bizottságok 420 képesítés vonatkozásában vizsgáltak felül azok szakmacsoportos besorolásának adekvátságát, képesítési követelményeiket és az aktuális foglalkoztatási igényeket. Az OKJ-s képesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek korszerűsítése és modularizálása érdekében a foglalkozáselemzésekhez a DACUM (Developing A Curriculum) módszert alkalmazták, mely először a Világbank program során (lásd a 0702 fejezetet), az 1990-es években került bevezetésre és terjedt el Magyarországon. Munkájukban a képesítések modularizálásának elve is jelen volt, azonban egy teljes mértékben modularizált képesítési rendszer csak a közelmúlt jelentős, innovatív módszereken alapuló fejlesztési projektjének eredményeként került bevezetésre (lásd a továbbiakban).

Bár az összes OKJ-s szakképesítés meghatározása központilag, miniszteri rendeletek formájában történik (lásd a 070202 fejezetet), és a képesítések fejlesztésének alapvető, egységes módszertani hátterét az NSZFI biztosítja, a képesítések fejlesztésében bizonyos sajátos ágazati megközelítések is felmerülhettek. A szakképesítésért felelős minisztériummal kötött külön megállapodásokon keresztül a gazdasági kamarák és egyéb ágazati szervezetek (pl. Ipartestületek Országos Szövetsége/IPOSZ, vagy a Kereskedők és Vendéglátók Országos Érdekképviselői Szövetsége/KISOSZ) lehetőséget kaptak egyes OKJ-s szakképesítések képesítési követelményeinek és/vagy kerettanterveinek kidolgozására. Néhány esetben egy-egy új szakképesítés technikai-technológiai fejlődés által sürgetett létrehozását ágazati szövetségek kezdeményezték külföldi példák alapján (például a szárazépítő szakképesítés SZVK-it az Építési Vállalkozók Országos Szakszövetsége/ÉVOSZ dolgozta ki, a németországi tanterv alapján).

OKJ-S SZAKKÉPESÍTÉSEK FEJLESZTÉSE A MAGYAR KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA ÁLTAL

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) különösen aktívan vesz részt az OKJ-s képesítések kidolgozásában. Az Oktatási Minisztériummal 2004-ben kötött

megállapodása alapján az MKIK 16 szakma SZVK-it vizsgálta felül és újította meg, és a Szociális és Munkaügyi Minisztériummal nemrégiben kötött megállapodás értelmében 11 újabb OKJ-s képzés gondozását vehette át.

Az MKIK 2004-ben folytatott fejlesztő munkája korábbi képzés-fejlesztő munkák tapasztalataira és eredményeire, valamint egy, az MKIK Gazdaság és Vállalkozáselemzési Intézet (lásd a 070103 fejezetet) által végzett munkáltatói igényekről szóló felmérésre épült. A felmérés eredménye a gyakorlati képzés és a kompetenciafejlesztés javításának fontosságát emelte ki, míg a szakképzés szakmai tartalmát illetően a munkaadók többnyire nem fogalmaztak meg kritikát. A 16 szakképzés, melyek felülvizsgálat céljából kiválasztásra kerültek, az (ISCED 3 szintű) szakiskolák tanulójának nagyobbik fele által tanult szakmák képzéseit ölelte fel.

A fejlesztő munkában részt vevő szakértőket az adott szakmában közvetlen munka- és képzési tapasztalattal rendelkező, a szakmai érdekek képviseletére alkalmas és a munkaadói igényeket ismerő, a helyi kamarák által javasolt szakemberek közül választották ki. Szakmánként négy, a kis-, közép- és nagyvállalkozásokat, valamint a képző intézményeket képviselő szakértőt választottak az úgynevezett OKJ-bizottságok tagjává, míg a többiekből tematikus szakértői csoportokat alakítottak. Őt képzés tekintetében a szakértőket az IPOSZ (szobafestő, kőműves, épületburkoló, cukrász) és a KISOSZ (pincér) választotta ki, melyek – a 16 szakma különböző szakmai szövetségeivel együtt – e projektben együttműködtek az MKIK-val. A szakértők munkáját segítették a helyi kamarák szakértői hálózata, az MKIK és a - felkészítő tréninget is tartó - NSZI szakértői.

A 16 szakképzés szakmai és vizsgakövetelményeinek korszerűsítési folyamata a következő lépéseket foglalta magába:

1. Munkakörelemzés: az OKJ-s bizottságok – az MKIK-nak egy, az OKJ-s szakmacsoportos bizottságok munkájában korábban részt vevő szakértője vezetésével – frissítették a képzések NSZI által átadott DACUM tábláit;
2. Validálás: az adott szakmára jellemző tevékenységek, feladatok és elvárt kompetenciák frissített listájának validálása, egy 1259 fős munkaadói mintán végzett felmérés alapján, személyes interjúkon keresztül;
3. A DACUM táblák frissítése a validálás eredményei alapján: az OKJ-s bizottságok beépítették a validálás eredményeit – 434 (elsősorban a vállalkozói tevékenységekhez és a technikai/technológiai fejlődéshez kapcsolódó) új és 36 törlésre javasolt feladatot – teljes konszenzus esetén vagy a tematikus szakértői csoportok véleményétől függően;
4. Kompetenciaprofilok kidolgozása a DACUM táblák alapján;
5. A szakmai kimeneti követelmények meghatározása;
6. A kompetencia-alapú SZVK-k kidolgozása az NSZI útmutatók alapján (a modularizáció alapelvét is szem előtt tartották, de a fejlesztésre rendelkezésre álló idő rövidege miatt azt nem lehetett teljes körűen érvényesíteni);
7. Az SZVK-k validálása az NSZI által meghívott szakértők segítségével.

A további 11 OKJ-s szakképzés, melyek fejlesztésének feladatát 2007-ben a szociális és munkaügyi miniszterrel kötött megállapodás értelmében a MKIK kapta meg, olyan szakmákat érint, amelyek tekintetében munkaerő-piacon hiány vagy speciális kereslet figyelhető meg (pl. hegesztő, kereskedő, szerszámkészítő, CNC-forgácsoló).

ÚJ KÉPESÍTÉSI SZERKEZET KIFEJLESZTÉSE A HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM (HEFOP) 3.2.1. INTÉZKEDÉSE KERETÉBEN

A szakképzés új, moduláris, kompetencia-alapú képesítési szerkezetének kialakítása a 2004-2006 közötti időszakban Magyarország I. Nemzeti Fejlesztési Terve

Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Programja (HEFOP) 3.2.1. intézkedésének egy projektje keretében a korábbi (és párhuzamosan zajló) fejlesztési programok eredményei és a magyarországi foglalkoztatási szerkezet átfogó elemzése alapján valósult meg. A projektet koordináló NSZI a nemzetközi folyamatokat és projekteket, így például a European Training Foundation által kifejlesztett kompetenciarendszert és az Európai Képesítési Keretrendszer tervezetét is figyelemmel kísérte, és a magyarországi projekt eredménye sok hasonlóságot mutat e párhuzamos, de független nemzetközi fejlesztésekkel.

Az OKJ modularizálásának előzményei közé tartozik egy 1998-ban megvalósított projekt, melynek során az NSZI a két minisztérium illetékes háttérintézményeivel együttműködve három szakmacsoportban modularizálta a mezőgazdasági és egészségügyi szakképzések SZVK-it három szakmacsoportban (vendéglátás, állattenyésztés és ápolás). 1999-ben a Világbanki projekt keretében 30 felnőttképzésben kínált képzési program moduljai kerültek kifejlesztésre (lásd a 0702 fejezetet), 2000-ben pedig az oktatási miniszter kezdeményezte 400 OKJ-s képesítés modularizációját. A HEFOP projektet a szakiskolák szakképzési tanterveinek és módszereinek korszerűsítését célzó nemzeti Szakiskolai Fejlesztési Program, valamint a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara 16 OKJ-s képesítés SZVK-inak fejlesztésére irányuló (lásd az előzőekben) párhuzamos projektjeinek célkitűzéseivel és eredményeivel is összehangolták.

Ezen innovatív projekt előkészítése a szakmastruktúra-fejlesztés alapelveinek meghatározását és az összes részt vevő érdekelt (OKJ képesítésekért felelős minisztériumok, szakképzést folytató képzők és iskolafenntartók, gazdasági kamarák, társadalmi partnerek és egyéb szakértők) együttműködési rendszerének kialakítását foglalta magába. Minden módszertani anyagot és projekteredményt megvitatott és felülvizsgált egy 30 tagú Tanácsadó Testület, melyet minisztériumok és egyéb állami hatóságok, gazdasági kamarák, munkaadói és munkavállalói szervezetek, iskolafenntartók, valamint szakmai intézmények és szövetségek képviselőiből hoztak létre. A projektben részt vevő több mint 10000 szakértő többsége pályázat útján került kiválasztásra, az NSZI által meghatározott, részletes kiválasztási követelmények alapján, s ugyancsak az NSZI készítette el a fejlesztő munka módszertani útmutatóit és sablonjait.

Az OKJ átfogó megújítási folyamata az alábbi lépésekben történt:

1. *Foglalkozás/munkakörelemzések:* Az összesen 480 - az NSZI „A munkakörelemzésekhez a FEOR foglalkozások csoportosítása, kapcsolata az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmacsoportokkal” című tanulmánya alapján kiválasztott - foglalkozás/munkakör elemzését 2 napos műhelymunka keretében, egy-egy kisvállalkozást, közepes és multinacionális céget képviselő szakértő (az adott szakmában tapasztalattal rendelkező szakember) végezte, egy facilitátor és egy írnok segítségével. A munkakörelemzések módszertana az NSZI és az Oktatási Minisztérium által 2001-ben kiadott DACUM kézikönyvre, valamint az NSZI-ben 2001-2002-ben az OM hatáskörébe tartozó szakképzések adaptált munkakör-elemzéséhez készült útmutatókra épült. Az elemzések eredményeként az egyes foglalkozások lehetséges munkaköreit és azok egymással való kapcsolatát bemutató szervezeti ábrák, az egyes foglalkozások feladatcsoportjait és feladatait meghatározó munkakör-elemzési táblázatok, valamint négy lista született, amelyek a munkakörök betöltéséhez szükséges tudást és készségeket, dolgozói magatartásformákat, illetve berendezéseket/eszközöket/szerszámokat, valamint a szakértők véleménye szerint várhatóan érvényesülő jövőbeni tendenciák felsorolását tartalmazzák.
2. *A foglalkozás/munkakörelemzések eredményeinek validálása:* Az első lépés során elkészült összes dokumentumot validáltatni kellett foglalkozásonként 20 szakértő bevonásával, akiket az NSZI kis-, közepes és nagy vállalkozások alkalmazottai

közül választott ki a Tanácsadó Testület ajánlásai alapján. A szakértőket a munkakör-elemzési táblákban felsorolt feladatok rangsorolására és a négy listán szereplő információk szükségességének megítélésére is felkérték. Az NSZI által kidolgozott validálási dokumentumokat 9395 szakértőnek küldték el, s a 8080 visszaérkezett validálási csomagot az NSZI elektronikusan dolgozta fel. Az eredményeket a következő lépés során értékelték és építették be.

3. *Feladatelemzés és kompetenciaprofilok kidolgozása:* A szakértők (képzési tapasztalattal rendelkező gyakorló szakemberek) által egyénileg vagy kiscsoportos formában végzett feladatelemzés célja a foglalkozás/munkakör feladatai tartalmának, valamint azoknak a foglalkozás/munkakör követelményeivel és egyéb ismérveivel való kapcsolatának meghatározása. Ennek eredményeként született meg mind a 480 foglalkozás kompetenciaprofilja, amely tartalmazza:
- a feladatkompetencia-profil (a foglalkozáshoz/munkakörhöz kapcsolódó kompetenciák), amelyet a feladatprofil-elemzés során feltárt feladatok részekre bontásával és a foglalkozásra leginkább jellemző szempontok szerinti csoportosításával készítenek el; valamint
 - a tulajdonságkompetencia-profil (a foglalkozást/munkakört betöltő egyénhez kapcsolódó kompetenciák), amelyet a foglalkozás feladatelemző táblájának a feladatkompetencia-profilban felsorolt összes feladathoz szakmai kompetenciákat (szakmai ismeretek és készségek), módszerkompetenciákat (gondolkodás, problémamegoldás, munkastílus), társas kompetenciákat (kommunikáció, kooperáció, konfliktuskezelés) és személyi kompetenciákat (rugalmasság, kreativitás, önállóság, adottságok, jellemvonások) rendelő első részének összegzésével készítenek el.

A feladatelemző tábla második része a munkavégzéshez szükséges berendezések/eszközök/ szerszámok, valamint várható változások meghatározását tartalmazza a feladatkompetencia-profilban felsorolt feladatok mindegyikére vonatkozóan, továbbá meghatározta:

- a feladatok teljesítmény-kritériumait, szintjeit (megfigyelhető és mérhető kritériumokat),
 - a feladat teljesítése során szükséges döntéseket,
 - a helyes döntések meghozatalához rendelkezésre álló információforrásokat, segítségeket,
 - a hibás döntés eredményeként bekövetkező eseményeket,
 - biztonsági megfontolásokat,
 - környezetvédelmi kockázatokat, veszélyeket, s ezek elhárítását célzó teendőket.
4. *A foglalkozások/munkakörök kompetencia-profiljainak összehasonlítása:* A 480 foglalkozás/munkakör kompetenciaprofiljának összehasonlítását a szakértők először az NSZI által különböző, előre meghatározott szempontok alapján hasonlónak ítélt foglalkozásokból létrehozott 40-42 foglalkozáscsoporton belül végezték el. Az összehasonlítás célja e kompetenciaprofilok kapcsolódásainak, közös összetevőinek, elemeinek azonosítása volt (külön a feladatok listája, a szakmai ismeretek, illetve a szakmai, módszer-, társas és személyi kompetenciák tekintetében), továbbá tartalmuk részben kódolt formában való megjelenítése a későbbi modularizáció számítógépes támogatása érdekében (a szakértőknek a feladatléírásokban ki kellett emelniük a kulcsfogalmakat is). Ezután az újonnan létrehozott és kódolt kompetenciaprofil-elem elnevezések alapján a kompetenciaprofilok összehasonlítását 10 szakértő végezte el az összes foglalkozásra vonatkozóan (a szakértők az egyes kategóriák szerint egyéni munka keretében dolgoztak, de egymással együttműködésben elektronikus levelezés és rendszeres munkaértekezletek útján), melynek célja a közös

feladatok és feladatcsoportok azonosítása, illetve a tulajdonság-kompetencia értékek olyan egységesen alkalmazható, minimalizált elemszámú készletének meghatározása volt, melynek alkalmazásával valamennyi foglalkozás tulajdonságprofilja leírható.

5. *A foglalkozások/munkakörök kompetenciaprofiljainak a jelenlegi szakmai követelményekkel való összehasonlítása:* Minden egyes elemzett foglalkozás/munkakör kompetenciaprofilját összehasonlították a jelenlegi képesítési követelményekkel, melyeket az OKJ-s szakképesítések SZVK-i, az MKIK által, valamint a Szakiskolai Fejlesztési Program keretében kidolgozott SZVK-k, továbbá a szakmai alapozás követelményei határoznak meg. Az elemzést az NSZI által pályázati úton kiválasztott mintegy 80 (az országos szakmai szakértői névjegyzékben szereplő) szakértő egyénileg vagy kis csoportokban végezte, több foglalkozásból, illetve szakmai követelményből képzett témacsoportra vonatkozóan. E feladat célja egyrészt annak megállapítása, hogy a jelenlegi képesítési követelmények milyen mértékben illeszkednek az előző lépések során létrehozott kompetenciaprofilokhoz (s hogy így a meglévő követelményeket hogyan átalakítani vagy mely foglalkozások/munkakörök lefedéséhez szükséges új dokumentumokat készíteni), másrészt az OKJ szerkezetére és tartalmára vonatkozó javaslattétel megalapozása.
6. *Modultérképek létrehozása:* A modulok közti kapcsolatokat, tartalmi összefüggéseket, valamint szakképesítésekbe való beépülésüket tükröző modultérképeket pályázati úton kiválasztott, (az országos szakmai szakértői névjegyzékben szereplő) szakértőkből álló munkacsoportok készítettek el az egyes foglalkozások kompetenciaprofiljai, az összehasonlítások eredménye, egy háttér tanulmány és egy, az NSZI által kidolgozott útmutató alapján.
7. *Az új OKJ szerkezetének kialakítása:* Az OKJ új, a FEOR-ral összhangban álló és a szakképesítések jellemzőit és kapcsolatait tartalmazó, valamint a képesítési szerkezet átláthatóságát biztosító (lásd a 070201 fejezetet) szerkezetéről szóló javaslatot pályázati úton kiválasztott (az országos szakmai szakértői névjegyzékben szereplő) szakértők tízfős munkacsoportja készítette el az előző lépés során elkészített modultérképek, valamint az NSZI által készített útmutató alapján. A javaslat figyelembe vette az NSZI által szervezett konferenciasorozat résztvevőinek javaslatait is, melyeket az e konferenciákat előkészítő négy témacsoport 50 szakértője foglalt össze.

Az Oktatási Minisztérium 1/2006. (II.17.) sz. rendeletében kiadott új OKJ-ban felsorolt képesítések szakmai követelményeit (beleértve a feladat- és tulajdonságprofilokat tartalmazó szakmai követelménymodulokat) és vizsgakövetelményeit meghatározó SZVK-inak kidolgozása 2006-ban kezdődött el (eddig 15 szakképesítés SZVK-i jelentek meg miniszteri rendeletekben). Az OKJ-s képesítések modultérképeinek véglegesítésére az SZVK-k kidolgozása után kerülhet sor; az NSZI létrehozta e modultérképeknek a <http://www.nive.hu/modulterkep/> címen elérhető online adatbázisát. Az iskolarendszerű szakképzésben megszerezhető OKJ-s szakképesítések - az adott szakmai követelménymoduloknak megfelelő programmodulokból álló és a tanulási-tanítási-képzési folyamat jellemzőit és formáját meghatározó - (központi programnak nevezett) kerettanterveinek fejlesztése megkezdődött és jelenleg is folyik a szakképzésben dolgozó tanárok/oktatók részvételével.

070204 PARTNERSÉGEK ÉPÍTÉSE ÉS A TUDATOSSÁG FEJLESZTÉSE

Az új képesítések és foglalkozási profilok kidolgozását szolgáló mechanizmusként működő partnerségek között Magyarországon különféle, jogszabály által és a társadalmi partnerek részvételével létrehozott tanácsadó testületeket, valamint néhány, jellemzően ágazati vagy országos szinten létrejött önkéntes partnerséget is találunk.

A szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény értelmében a szakképzésért és felnőttképzésért felelős miniszter (az oktatásért felelős miniszterrel együttműködve) létrehoz és működtet egy, a „szakképzési szerkezet folyamatos fejlesztését és korszerűsítését” az OKJ módosítását érintő javaslataival segítő tanácsadó testületet. Ez az új OKJ bizottság, mely az országos gazdasági kamarák, országos gazdasági érdekképviselői szervezetek és szakmai kamarák képviselőit foglalja magába, váltja fel a korábbi OKJ-s szakmacsoportos bizottságokat. Ez utóbbi, ágazatok (szakmacsoportok) szerint létrehozott bizottságok 2001 és 2006 között működtek kisebb-nagyobb intenzitással, s a törvény az OKJ háromévente legalább egyszer történő felülvizsgálatát írta elő számukra. Elődeihez hasonlóan az új OKJ bizottság is részt vesz majd az OKJ képesítések formális fejlesztési folyamatában, az ágazatért felelős miniszter által kezdeményezett javaslatok felülvizsgálata útján (lásd a 070202 fejezetet).

A Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács (NSZFT) az OKJ módosítására vonatkozó bármilyen módosítási javaslatot érintően az adott szakképesítésért felelős miniszter számára nyújtott tanácsadásával járul hozzá a képesítések fejlesztéséhez. Az NSZFT a szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról szóló 2003. évi LXXXVI. törvény közelmúltban elfogadott módosítása alapján jött létre (a szakképzés és a felnőttképzés két korábban független tanácsadó testületének egyesítésével) mint a szakképzésért és felnőttképzésért felelős miniszter országos tanácsadó testülete. Tagjai az illetékes minisztériumok, a civil szervezetek, a szakképzés, a felnőttképzés és a felsőoktatás területének szakértői, a szakképzés területén működő szakmai társadalmi szervezetek, a felnőttképzést folytató intézmények érdek-képviselői szervezetei, az Országos Érdekegyeztető Tanácsban (OÉT) képviselettel rendelkező országos munkaadói és munkavállalói szövetségek, az országos gazdasági kamarák és az iskolafenntartók miniszter által kinevezett képviselői.

Az új képesítések kidolgozását szolgáló mechanizmusként működő önkéntes partnerségek között említhetők a köztestületként működő országos gazdasági kamarák (a kötelező kamarai tagság 2000-ben megszűnt), melyek részt vesznek a fent említett országos tanácsadó testületek munkájában, és a felsőoktatási intézményekkel együttműködésben (ISCED 5B szintű) OKJ-s felsőfokú szakképesítéseket dolgoznak ki. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) emellett az oktatási miniszterrel 2004-ben kötött megállapodás alapján jogot nyert 16 szakképesítés fejlesztésére is. A Szociális és Munkaügyi Minisztérium és a kamara között nemrégiben született megállapodás értelmében a kamara további 11 szakma szakmai és vizsgakövetelményeinek az országos gazdasági érdekképviselői szervezetekkel együttműködésben történő folyamatos fejlesztésének feladatát kapta meg.

Emellett szakmai ágazati szervezetek is fejlesztettek vagy indítványoztak új OKJ-s és egyéb szakképesítéseket vagy módosításokat (pl. az Építési Vállalkozók Országos Szakszövetsége/ÉVOSZ vagy az Ipartestületek Országos Szövetsége/IPOSZ). Nemzetközi partnerségek is létrejöttek magyarországi kamarák és szakmai szervezetek, valamint külföldi partnerszervezetek között és/vagy a Leonardo da Vinci és egyéb közösségi fejlesztési programok keretében, a szakmai alap- vagy továbbképzésben megszerezhető ágazati szakképesítések kidolgozásának vagy korszerűsítésének céljával.

Az új képesítések fejlesztésére vonatkozó információ terjesztése elsősorban a fejlesztő intézmény, továbbá az illetékes állami hatóságok és hivatalok (a szakképzésért és felnőttképzésért felelős minisztérium, a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet/NSZFI, egyéb felelős minisztériumok és minisztériumi háttérintézmények) honlapjain és hírlevelein keresztül történik. Az információkat a minisztériumok és egyéb hatóságok vagy a társadalmi partnerek (pl. kamarák) által szervezett szakmai rendezvényeken, konferenciákon, műhelyeken, szemináriumokon és továbbképzéseken

is elérhetővé teszik a szakpolitikai döntéshozók, a társadalmi partnerek, az oktatási és kutató társadalom, a pályatanácsadó szakemberek, stb. számára.

A Magyarország I. Nemzeti Fejlesztési Terve Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Programjának 3.2.1. intézkedését koordináló programiroda, melynek az NSZFI ad otthont, a fejlesztési munka és eredményei bemutatása céljából létrehozott egy külön honlapot (mely a <https://www.nive.hu/nft/> címen érhető el). Az új képesítési szerkezet és a megújult OKJ képesítéseinek alapelveit a szakképzés tanárai/oktatói és minden érintett számára nyomtatott és online kiadványokban (vö. *OKJ 2006*), konferenciasorozatokon, számos helyben szervezett szemináriumon, valamint tanártovábbképzéseken mutatták be.

070205 A KÉPESÍTÉSEK FEJLESZTÉSÉNEK FINANSZÍROZÁSA (STATISZTIKÁVAL EGYÜTT)

A képesítések fejlesztésének folyamatában részt vevő egyes intézmények (Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet/NSZFI, minisztériumok és minisztériumi háttérintézmények) költségvetési finanszírozása mellett az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) szereplő államilag elismert képesítések fejlesztésének legfőbb állami finanszírozási forrása a Munkaerő-piaci Alap (MPA).

Az MPA – bevételeit a gazdálkodó szervezetekre éves bérköltségük 1,5%-ának megfelelő összegben egyfajta adóként kivetett szakképzési hozzájárulásból nyerő – képzési alaprésze forrásainak elosztásában a szakképzésért felelős minisztert a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács (NSZFT) segíti. Az MPA nyújt finanszírozást a képesítések fejlesztésének formális folyamatában részt vevő tanácsadó testületek (OKJ bizottság, NSZFT) működéséhez csakúgy, mint a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarának (MKIK) a minisztériumokkal kötött megállapodások alapján az országos gazdasági érdekképviseleti szervezetekkel együttműködésben folytatott képesítés-fejlesztési munkájához, valamint az egyéb szakmai testületek és intézmények által végzett alkalmi fejlesztésekhez (pl. a felsőfokú szakképzések esetében).

Az elmúlt évek legjelentősebb képesítés-fejlesztési munkája az EU Strukturális Alapok támogatásával (valamint a központi költségvetés és az MPA kiegészítő finanszírozásával) valósult meg, Magyarország I. Nemzeti Fejlesztési Terve Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Programja (HEFOP) 3.2.1. intézkedésének egy projektje keretében. A HEFOP intézkedések a felsőoktatásban megszerezhető képesítések fejlesztéséhez nyújtottak anyagi támogatást pályázatok útján.

A képesítések fejlesztésének magánfinanszírozása sokkal kisebb mértékű. Egy szakértő becslése alapján – országosan összegyűjtött adatok ugyanis e tekintetben nem állnak rendelkezésre – évente körülbelül 10-15-20 képesítést fejlesztenek és terjesztenek elő nem kormányzati szervezetek, főként képző intézmények és szakmai ágazati szervezetek.

A képesítések fejlesztését szolgáló partnerségek építését az OKJ fejlesztésében a jogszabályok alapján részt vevő országos tanácsadó testületek működésének finanszírozása támogatja.

A képesítések fejlesztésébe történő állami és magánbefektetésekről nincs elérhető statisztikai információ Magyarországon. A 2004-2006-os időszakban a HEFOP 3.2.1 intézkedése keretében megvalósuló OKJ fejlesztési projekt, teljes költsége 2.395.300.000 forint (9.581.200 euró) volt.

0703 INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK: ÁLTALÁNOS HÁTTÉR

AZ INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK FOGALMÁNAK MEGHATÁROZÁSA

Az innovatív pedagógiák fogalmát jelenleg nem értelmezik jogszabályok vagy stratégiai dokumentumok Magyarországon, ezért e kifejezés definiálásakor a legutóbb kiadott pedagógiai lexikon folyamatosan bővülő online változatára támaszkodtunk (*Online Pedagógiai Lexikon, 2007. március*). Ennek alapján a pedagógiai innováció korszerűsítő, újító, alkotó és ezzel együtt átalakulási folyamatként határozható meg, amely pozitív irányú változásokat hoz létre az oktatási intézmények pedagógiai tevékenységében, működésében, a tanulók tudásában, személyiségük fejlődésében, a pedagógusok felkészültségében, oktató-nevelő munkájában és magatartásában.

Bár napjaink legkorszerűbb technológiai újítását az oktatásban az információs-kommunikációs eszközök alkalmazása jelenti, egyre általánosabbá válik annak tudatosítása, hogy az innovatív pedagógiák alkalmazása jóval túlmutat ezen eszközök használatánál. Az innovatív pedagógiák fogalma tehát nem csupán új tanulási formák vagy oktatási segédeszközök alkalmazását jelenti, hanem egy szemléletbeli változást is a tanuló és a tanár szerepét, valamint a tanulás célját illetően. Elemzésünkben az innovatív pedagógiák kifejezést ebben az értelemben használjuk.

AZ INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK HAGYOMÁNYA MAGYARORSZÁGON

A hazai szakképzésben az 1989-es gazdasági és politikai rendszerváltás óta számos fejlesztés született a képzésszervezés és a tananyagfejlesztés vonatkozásában, mindazonáltal a rendszerváltást megelőző két évtized során megjelent pedagógiai innovációk a későbbi fejlesztések jelentős előzményei voltak, jelenleg is jól működnek, sőt hatással vannak az innovatív pedagógiai módszerek fejlődésére.

Az innovációk egy része külföldi példák adaptációjaként fogható fel. Közülük a legelterjedtebbek a Waldorf-, Freinet-, Rogers és a Montessori-pedagógiák. Az innovációk másik része hazai pedagógusok és kutatók munkájának eredménye. A későbbiekben egyre több iskola alkalmazta és építette be programjába saját igényeinek megfelelően a különböző reformpedagógiák módszereit, elemeit és megközelítéseit.

Az iskolák szakmai autonómiáját garantáló 1985-ös közoktatási törvény, mely Kelet-Közép-Európában elsőként korlátozta az államhatalom közvetlen iskolairányító szerepét, tovább ösztönözte a már elindult pedagógiai innovációt, mozgásteret adott az intézményeknek, iskolai kísérleteknek. Az 1980-as évektől a gazdasági reformfolyamat és a technológiai fejlődés egyre közvetlenebb módon érzékeltette hatását az oktatásra, illetve az 1990-es évektől a munkanélküliségi ráta hirtelen megemelkedése is. Ekkor született meg az „adaptív szakképzési modell” gondolata (*Benedek, 1992*), amely a képzés outputjának és a gazdaság igényeinek az összehangolását a képzési tartalmak és létszámok központi tervezése helyett az intézményi szintű adaptációban látta. A 1990-es években e célnak megfelelően új irányban kezdődött meg a szakképzés iskolai tanterveinek, programjainak fejlesztése.

A gazdasági szerkezet átalakításához kapcsolódó, 1991-től 1996-ig, majd 1998-tól 2001-ig, két szakaszban zajló világbanki „ifjúsági szakképzési hitelprogram” a képzés tartalmának folyamatos és munkaerő-piaci szempontú fejlesztését tűzte ki célul és valósította meg, mégpedig a szakképzésben dolgozó pedagógusok tömeges bevonásával. A kezdeményezésnek az innovatív pedagógiákhoz és a szakképzési tantervfejlesztéshez kapcsolódó eredményei:

- a felső középfokú tanulmányokat lezáró érettségit követő, munkaerőpiac-orientált szakképzés programjainak kidolgozása;

- hatás gyakorlása a Nemzeti Alaptantervre, a közoktatási törvényre és az Országos Képzési Jegyzékre, melyek a szakközépiskolai szakképzés szerkezetét e modelliskolákban kipróbált és bevált rendszer alapján módosították (az érettségiig szakmacsoportos alapozó és közismereti oktatás, azt követően pedig szakmai képzés)
- kilenc regionális képző központ létrehozása a humán erőforrás-fejlesztés regionális feladatainak ellátására.

A Magyarországon régi hagyományokra visszatekintő felnőtt-tanulás szintén nagymértékű átalakuláson ment keresztül a rendszerváltást követően célok, tartalom, képzésszolgáltatók, irányítás és finanszírozás tekintetében. Ennek oka a fent említett tényezők mellett a képzést szolgáltatók piacának kialakulása volt, amely jelenleg több ezer képzéssel foglalkozó magánvállalkozást, valamint költségtérítéses oktatási szolgáltatásokat nyújtó köz- és felsőoktatási intézményeket foglal magába, melyek alternatív, rövidebb és rugalmasabb tanulási lehetőségeket kezdtek kínálni a felnőttek számára.

Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozása még inkább ráirányította a figyelmet a közoktatás és a szakképzés nemzetközi folyamataira és irányvonalaira. Ebben az időszakban fejtette ki hatását a tanulói teljesítmények nemzetközi értékelését szolgáló PISA-vizsgálat, amelynek első eredményeit 2002 elején ismerhette meg a hazai közvélemény, s amely igen nagy hatással volt a hazai oktatáspolitikára. A hangsúlyt a tantárgyi ismeretek helyett a tantárgyaktól független általános képességekre helyező felmérés során a magyarországi tanulók jóval gyengébb eredményeket értek el a korábbi, főként a tárgyi tudást vizsgáló felmérések eredményeihez képest, különösen a szövegértés területén.

Mindez erősítette azt az 1990-es évek közepétől egyre erőteljesebben érvényesülő szemléletet, mely szerint az iskolai tanulás célja elsősorban nem az előre rögzített műveltségi anyag átadása, hanem a társadalmi és munkaerő-piaci beilleszkedést segítő, valamint az egész életen át tartó tanulásra alkalmassá tévő képességeknek vagy kompetenciáknak a kialakítása. E törekvések jelentek meg azon oktatáspolitikai és -fejlesztési prioritásokban, amelyek az elmúlt években különböző stratégiai dokumentumokban (lásd a 070301 fejezetet) s az iskolarendszerű szakképzésben folyó közismereti oktatást érintő új Nemzeti Alaptantervben is megfogalmazódtak. A közoktatásban, így az iskolarendszerű szakképzésben is, 2001 óta évente elvégzett országos kompetenciamérés szintén a problémamegoldó gondolkodás fejlesztendő területeit vizsgálja az olvasás-szövegértés és a matematika területén. Az általános képzést illetően nagy horderejű volt a szakközépiskolák és gimnáziumok záróvizsgálója, az érettségi 2005-ben megvalósult reformja, ami a többszintűség, a standardizálás és a kompetenciaorientáltság céljait valósította meg.

A TANTERV FOGALMÁNAK MEGHATÁROZÁSA MAGYARORSZÁGON

A „tanterv” kifejezés a Magyarországon legutóbb kiadott pedagógiai lexikon folyamatosan bővülő online változata (*Online Pedagógiai Lexikon, 2007. március*) szerint az oktatás tartalma kiválasztásának, elrendezésének, feldolgozásának koncepciója, az oktatásirányítás eszköze. Általában a nevelés és oktatás céljait, óraterveit, tananyagát, követelményeit, a feldolgozás fő módszereit, eszközeit foglalja magába iskolatípusra, iskolafokozatra, évfolyamokra, osztályokra, műveltségi területekre, tantárgyakra bontva. Funkciói: az oktatási folyamat tervszerűségének megalapozása; az oktatás alapvető tartalmi egységének elősegítése; a nevelés-oktatás tartalmának oktatáspolitikai irányítása, befolyásolása; az általános és szakmai képzés követelményeinek konkretizálása.

Az iskolarendszerű szakmai alapképzést nyújtó szakképző iskolák mindkét típusában mind közismereti oktatás (az első két vagy négy évfolyamon), mind szakképzés folyik, e képzések tantervi szabályozása ennek megfelelően kettéválik.

A közismereti tanítás tartalmát háromszintű tantervi szabályozás határozza meg. A szabályozás legfelső szintjét a *közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény* értelmében a Nemzeti Alaptanterv (NAT) alkotja, amely műveltségi területenként határozza meg az általános műveltséget megalapozó szakaszon folyó nevelő-oktató munka kötelező és közös céljait, ismeret-, készség- és képességjellegű követelményeit. A tartalmi szabályozás rendszerének második, középső szintjét a NAT-kompatibilis, akkreditált, választható kerettantervi ajánlások (az ún. kerettantervek) képezik, amelyek az oktatás és képzés konkrét tartalmára és időbeosztására vonatkozóan tartalmazzak ajánlást. A szakképző iskolákban folyó pályaorientáció, szakmai előkészítő ismeretek oktatása és szakmai alapozó oktatás, illetve szakmai orientáció és szakmacsoportos alapozó oktatás tantervei a 21 szakmacsoportra kidolgozott kerettantervi programokra épülnek. A szabályozás harmadik szintjét az iskolák által kidolgozott helyi tantervek alkotják.

Az iskolarendszerű szakképzés során megszerezhető szakképesítések rendszerét az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) határozza meg, mely az államilag elismert szakképesítések felsorolása mellett alapvető információkat (pl. szakképesítések egymás közti kapcsolatai, maximális képzési idő, felelős miniszter) tartalmaz az egyes képesítéseket illetően. Az OKJ-s szakképesítések kimeneti követelményeit meghatározó szakmai és vizsgakövetelményeit (SZVK), melyek a szakmai képzés erőteljes kimeneti szabályozó eszközeiként funkcionálnak, az egyes szakképesítésekért felelős minisztériumok a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI) módszertani támogatásával, illetve egyre több szakképesítés esetében a gazdasági kamarák segítségével dolgozzák ki. A szakképesítések SZVK-ira épülnek a szintén az adott szakképesítésért felelős miniszter által kiadott szakképzési kerettantervek, az ún. központi programok, melyek a *szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény* értelmében az iskolai rendszerű szakképzés megszervezéséhez, valamint további nevelési-oktatási dokumentumok (szakmai program, tankönyv stb.) elkészítéséhez nyújtanak útmutatást. A szakképző évfolyamok tanterveit, az ún. szakmai programokat az iskolák készítik el a fenti dokumentumok alapján.

A szakképző iskolák helyi tantervet és szakmai programot magába foglaló pedagógiai programját az iskolafenntartók hagyják jóvá.

Az iskolarendszeren kívüli szakmai alap- vagy továbbképzést folytató és OKJ-ban felsorolt szakképesítések megszerzését nyújtó intézményeknek a *felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény* értelmében olyan képzési programot kell kidolgozniuk, amelynek elegendő az adott képesítés szakmai és vizsgakövetelményeivel összhangban lennie. A felnőttképzést folytató intézmények így nagyobb önállósággal rendelkeznek képzési programjaik tartalmának és pedagógiájának meghatározását illetően (mind az OKJ-s, mind az egyéb képzések esetében), ami az iskolarendszeren kívüli szakmai továbbképzés egyik legfőbb erőssége és lehetősége az egyéni és munkaerő-piaci igényekhez rugalmasan alkalmazkodó képzés folytatására.

A SZAKKÉPZÉSI TANTERVEK MEGÚJÍTÁSÁNAK HAGYOMÁNYA

A tartalmi megújulás igénye és folyamata a szakképző iskolákban az 1970-es, 1980-as években indult el és az 1990-es évek elejére vált intenzívvé. Az 1993-ban elfogadott közoktatási és szakképzési törvény, valamint az utóbbi alapján kiadott Országos Képzési Jegyzék (OKJ) a szakképzés egészének gyökeres tartalmi és szerkezeti megújulásához vezetett.

A közismereti oktatás tekintetében a tartalmi megújulási törekvések okozta spontán sokszínűséget a pedagógiai programok és a helyi tantervek készítése szigorúbb keretek közé fogta az 1995-ben kormányrendelet formájában kiadott és 1998-ban bevezetett Nemzeti Alaptanterv (NAT) előírásai révén. A közoktatási törvény 1999. évi módosításával került sor egy új szabályozási eszköz, a kerettantervek bevezetésére. A kerettantervek kiegészítették a NAT-ot, illetve némiképpen korrigálták is azt; s bár az eredeti elképzelés szerint kötelező érvényűek voltak, 2002-től csak mint ajánlások nyújtanak útmutatást a pedagógusoknak a NAT-ban meghatározott fejlesztési célok, követelmények eléréséhez. Mindezt kiegészítette a NAT felülvizsgálata is: a 2004. szeptember 1-jével bevezetett új NAT a követelmények részletes előírása helyett a kompetenciafejlesztést előtérbe helyező és a tantervkészítéshez iránymutatást adó stratégiai háttérként funkcionál.

Az 1990-es években a világbanki hitelprogram keretében zajló fejlesztések (bővebben lásd *Az innovatív pedagógiák hagyománya Magyarországon* című alfejezetet) jelentős hatást gyakoroltak mind a Nemzeti Alaptantervre, mind pedig az OKJ-re, amely a kilencvenes évek végére a rá épülő szakmai és vizsgakövetelményekkel együtt a legfontosabb tartalmi szabályozó eszköz lett a szakképzés területén. Az EU Strukturális Alapok forrásainak felhasználását koordináló I. Nemzeti Fejlesztési Terv keretében a közelmúltban került sor az OKJ megújítására; a kompetencia alapú, moduláris rendszerű OKJ-t 2006-ban adták ki (bővebben lásd a 0702 fejezetet).

070301 AZ INNOVATÍV PEDAGÓGIÁKKAL KAPCSOLATOS SZAKPOLITIKA ALAKULÁSA

A közoktatás, valamint a szakmai alap- és továbbképzés tartalmi fejlesztésének prioritásait és irányait a Strukturális Alapok felhasználását koordináló I. Nemzeti Fejlesztési Tervben (NFT I, 2004) megfogalmazott célokhoz kapcsolódó stratégiai dokumentumok fogalmazzák meg: a Szakképzés-fejlesztési Stratégia 2013-ig (2005), A Magyar Köztársaság kormányának stratégiája egész életen át tartó tanulásról (2005), valamint A felnőttképzés fejlesztésének irányelveiről és cselekvési programjáról szóló 1069/2004. (VII. 9.) kormányhatározat. Az NFT I. operatív programjainak egyik legfontosabb szerepe az volt, hogy hidat építsenek az uniós források felhasználásának közösségi céljai és szabályai és a hazai fejlesztési igények között, s emellett a stratégiákban megfogalmazott célokhoz rögtön jelentős erőforrásokat is hozzárendelhettek. Az NFT I. folytatását képező Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) és operatív programjai a 2007 és 2013 közötti időszak fejlesztési céljait határozzák meg.

E stratégiákat és programokat megelőzte és befolyásolta is a közoktatási terület fejlesztési stratégiája, mely az iskolai rendszerű szakképzésre is jelentős hatást gyakorolt (részletesebben lásd a 0703 fejezetet).

A *Szakképzés-fejlesztési Stratégia* (és a kapcsolódó 1057/2005. (V. 31.) kormányhatározat) a szakmai alapképzés tartalmi megújításához kapcsolódó, részben már megvalósult intézkedései a szakiskolai előkészítő (felzárkóztató) évfolyamok kerettanterveinek kidolgozása; készség- és kompetenciafejlesztésre épülő kerettantervek készítése a szakiskolák 9-10. osztályai számára; digitalizált tananyagok készítése, és a nemzeti Szakiskolai Fejlesztési Program (lásd lentebb) eredményeire épülő tevékenység szélesebb körűvé tétele. A kormányhatározat 2010-ig a szakiskolai tanárok módszertani továbbképzésének fejlesztését, digitalizált tananyagok kidolgozását, valamint alkalmazásuk technikai és személyi feltételeinek megteremtését tűzi ki célul.

A stratégiának az innovatív pedagógiák szakmai továbbképzésbe történő bevezetését érintő céljai: az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés tekintetében moduláris

szerkezetű, kompetenciaalapú tananyagok kifejlesztése és elterjesztése, az iskolarendszerű felnőttképzést illetően pedig e terület fejlesztési koncepciójának kidolgozása.

Az egész életen át tartó tanulás stratégiája alábbi intézkedései támogatják az innovatív pedagógiák megjelenését

a szakmai alapképzésben:

- moduláris, illetve kompetencia-centrikus módszerek és tananyagok fejlesztése, egyéni, illetve nyitott tanulási utakat biztosító (pl. távoktatási és e-tanulási) programrendszerek, módszerek és tananyagok kidolgozása;
- az új típusú tanulási módszerek használatának következetes érvényesítése az értékelési és vizsgakövetelményekben;

a szakmai továbbképzés területén pedig:

- a gyakorlat-orientáltság növelése a felsőoktatásban folyó szakirányú továbbképzésben és a felsőfokú szakképzésben;
- az informális tanulás lehetőségei, alternatív tanulási formák (távoktatás, közösségi tanulás, közművelődési intézmények által folytatott képzések) támogatása, melyek nagymértékben segíthetik a kompetencia-centrikus tanulás sikerességét.

A felnőttképzés fejlesztésének célkitűzéseit meghatározó 1069/2004. (VII. 9.) *kormányhatározat* az innovatív pedagógiák szakmai továbbképzésbe való bevezetése területén többek között a felhasználói igényekhez igazodó képzési programok kidolgozását, a gyakorlati képzés lehetőségeinek javítását és kiterjesztését; az otthoni tanulás informatikai feltételeinek megteremtését, valamint a távoktatás módszertanának továbbfejlesztését és használatának elterjesztését támogatja.

Az utóbbi években egyre több központi program szolgálja az innovatív pedagógiák gyakorlatának terjesztését és a tantervek, tananyagok ennek megfelelő fejlesztését a szakképzés területén. A szakmai alapképzésben a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI) által koordinált Szakiskolai Fejlesztési Program (SZFP) keretében 2003 és 2006 között egy tantervekre, tananyagokra, tanári háttéranyagokra és tanulást segítő dokumentumokra egyaránt kiterjedő tartalomfejlesztésre került sor. A program intézkedései magukba foglalták:

- a 9-10. osztályban folyó képzés tartalmának megújítását, az ehhez szükséges korszerű kerettantervek kidolgozását;
- a gyakorlatiasabb képzés biztosítását, a képzés tartalmának átalakítását, valamint
- a speciális, felzárkóztató képzést biztosító tananyagok, programok és módszerek kifejlesztését.

E folyamat a 2006-ban 70 iskolával elindult, és 2011-ig tervezett SZFP II. keretében újabb célok kijelölésével folytatódik (tevékenységközpontú tananyagfejlesztés, hatékonyságot növelő programok és módszerek bevezetése; egységes mérési rendszer alapján történő készségfejlesztés).

A szakképzés tartalmának és rendszerének a fent bemutatott stratégiai dokumentumokban meghatározott fejlesztését az SZFP mellett jelenleg elsősorban a Nemzeti Fejlesztési Terv I. részét alkotó Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP) támogatja. A foglalkoztatás, az oktatás és képzés, valamint a szociális és egészségügyi szolgáltatások területeit felölelő komplex program legfontosabb intézkedései a szakképzés tartalmi fejlesztésére vonatkozóan:

- a 3. 2.1. intézkedés célja az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) megújítása rugalmas, moduláris képesítési rendszer kifejlesztésével (bővebben lásd 070201 és 070203 fejezeteket), amely a moduláris, kompetencia-alapú képzés bevezetésével elősegíti az innovatív pedagógiai módszerek alkalmazását is;
- a 3.4. intézkedés a munkahelyteremtéshez és a vállalkozói készségek fejlesztéséhez kapcsolódó képzések indítását támogatja;
- a 3.5. intézkedés a felnőttképzés rendszerének fejlesztését többek között új (moduláris és távoktatást támogató) módszerek és tananyagok kidolgozásával és bevezetésével, a 3.5.1. intézkedés (*Korszerű felnőttképzési módszerek kifejlesztése és alkalmazása*) keretében az állami regionális képző központokban alkalmazandó tantervek és tananyagok kidolgozásával, a felnőttképzésben dolgozó képzők továbbképzési modelljének kidolgozásával és tananyagokat is tartalmazó felnőttképzési adatbázis létrehozása által támogatja.

A fentiekén kívül a HEFOP 3.1. intézkedése (*Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségek és kompetenciák fejlesztésének elősegítése*) az alapkészségek és kulcskompetenciák fejlesztését támogatja, ennek keretében új oktatási segédanyagok kidolgozására kerül sor az alapkészségek, az idegennyelvi kommunikációs készségek, az IKT-ismeretek és a munkaerőpiacon hasznosítható életpálya-építési készségek továbbfejlesztéséhez a középfokú (ISCED 3) oktatásban. A készségfejlesztés általában az állami támogatású, hátrányos helyzetű felnőtteknek szóló képzési programoknak is fontos részét képezi. Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés keretében szervezett felzárkóztató tanfolyamokat, melyek az alapkészségeket nélkülöző felnőttek általános iskolai bizonyítvány megszerzésére való felkészítését és/vagy a szakképzésbe való belépésükhöz, illetve a munkaerő-piaci integrációjukhoz szükséges készségeik és kompetenciáik fejlesztését célozzák, számos központi állami program és HEFOP intézkedések finanszírozzák. Az informatikai készségek fejlesztése ezen kívül gyakran alkotja a kis- és középvállalkozások alkalmazottai számára szóló, állami támogatású képzési programok részét is.

A 2007 és 2013 közötti időszak fejlesztési céljait meghatározó *Új Magyarország Fejlesztési Terv* (ÚMFT) legfontosabb célja a foglalkoztatás bővítése és a tartós növekedés feltételeinek megteremtése. A fejlesztések megvalósítására 15 operatív program keretein belül kerül sor, melyek közül e fejezetben a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) és a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP) prioritásait és kezdeményezéseit mutatjuk be. E két operatív program az oktatás területén érintett társadalmi szervezetekkel való egyeztetés alapján megalkotott Oktatásfejlesztési program (2007-2013) irányelvei szerint készült el.

Az *Oktatásfejlesztési program*nak az innovatív pedagógiák bevezetéséhez kapcsolódó legfontosabb célkitűzései a kompetencia alapú oktatás támogatása, a digitális tartalomfejlesztés és a nyelvi kompetenciák fejlesztése köré csoportosíthatóak. A program prioritásai komplex módon foglalják magukba a szakmai továbbképzés fejlesztési céljait is, melyek között az IKT-val támogatott távoktatás módszertani kutatásának, tananyagfejlesztésének, illetve a szolgáltatás beindításának kiemelt támogatása, a készség- és képesség-, illetve közösségfejlesztő programok támogatása, a munkahelyi, közösségi, hálózatban történő tanulás fejlesztése és támogatása is megtalálható.

A 2006-ban elfogadott Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) az innovatív pedagógiák bevezetéséhez a szakmai alapképzés területén többek között a kompetencia alapú oktatást lehetővé tevő programok kifejlesztésével és bevezetésével, valamint az egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtéséhez szükséges új tanulási lehetőségek és formák elterjesztésével járul hozzá. A program szerint a szakmai továbbképzés területén a célok elérésének egyik eszköze a kulturális intézmények részvételének és a kompetencia- és a kreatív készségfejlesztés formális,

non-formális és informális lehetőségeinek erősítése az egész életen át tartó tanulás folyamatában.

A szintén 2006-ban elfogadott Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP) az egész életen át tartó tanuláshoz és a munkaerő-piaci helytálláshoz szükséges kompetenciák fejlesztését a közoktatási infrastrukturális feltételek megteremtése által szolgálja majd.

AZ INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK BEVEZETÉSÉVEL ÉS A SZAKKÉPZÉSI TANTERVEK MEGREFORMÁLÁSÁVAL KAPCSOLATOS SZAKPOLITIKA ERŐSSÉGEI ÉS GYENGESÉGEI

A pedagógiai és tantervfejlesztéssel kapcsolatos szakpolitika fő erősségei között említhető az innovációkat lehetővé tevő szabályozási környezet (lásd a 070302 fejezetet), az SZFP I. önfejlesztő iskolai és minőségfejlesztési komponenseit jellemző, az intézmények egészét is fejlesztő szemlélet, továbbá az a komplex megközelítés, amely mindehhez a hazai – sokszor innovációra, fejlesztésekre kihegyezett – továbbképzéseket, belföldi mobilitást (peer learning) és külföldi tanulmányutakat is hozzákapcsolja.

A Szakiskolai Fejlesztési Program eredményeként kerettantervek születtek a szakiskolák 9-10. évfolyamain végzendő közismereti, illetve szakmacsoportos előkészítő tantárgyak oktatásának támogatására is. Ugyanakkor szükség van a pedagógusok e feladatra való felkészítésére, amelynek egyfajta szemléletváltást is eredményeznie kell, enélkül ugyanis az eredetileg a készségfejlesztés és a tanulók motiválása céljából bevezetett tantárgyak nem érik el céljukat, sőt fokozhatják a kudarcérezésből és érdektelenségből fakadó lemorzsolódást.

Az I. Nemzeti Fejlesztési Terv kidolgozását, irányítását és értékelését az EU-val való folyamatos egyeztetések kísérték. Ennek eredményeként nemcsak az uniós normákhoz alkalmazkodó módszerek alkalmazása volt új a korábbihoz képest, hanem a fejlesztéspolitikai szemlélet is megváltozott: tudatosabbá vált többek között az az oktatáspolitikai hozzáállás, mely szerint az oktatás és képzés nem végcél, hanem komplex gazdasági-társadalmi célokat szolgáló eszköz. Az Európai Unióhoz való csatlakozás következtében elindított adaptációs folyamat során alapvetően sikerrel zajlott néhány kulcsfontosságú cél beépítése a meglévő képzési rendszerbe. Ilyen volt például a kompetenciaalapú és moduláris szakképzési tantervek és Országos Képzési Jegyzék kidolgozása, a felzárkóztatást célzó programok elindítása, valamint a 12 évfolyam közismereti és 8 szakmacsoport szakmai tananyagát teljes körűen lefedő, kompetencia alapú oktatást támogató országos, digitális tananyag-tároló rendszer kialakítása (*Jelentés, 2006*). A központi fejlesztések kiterjesztése mellett ugyanakkor sokszor háttérbe szorul a helyi, intézményi vagy tantermi szintű innovációk támogatása. Az innovatív pedagógiai módszerek – a szakképzésben tipikusan ilyen a projekt módszer – alkalmazása még számos akadályba ütközik: oktatásszervezési nehézségek, a többletfinanszírozás hiánya, többletmunka, s a tanárok ösztönzésének alacsony szintje, amely nem teszi lehetővé az innovatív munkaerő jutalmazását.

Bár a szakmai továbbképzés területén a munkaerő-piaci igényekhez rugalmasan alkalmazkodó képzési programok kidolgozását elősegíti, hogy még az OKJ-s szakképesítéseket nyújtó képzések programjai esetében is elegendő csupán az adott szakma szakmai és vizsgakövetelményeivel összhangban lenniük, mind az alap-, mind pedig a továbbképzésben szükség lenne a jelenleginél több, a munkaerőpiac igényeihez gyorsan és rugalmasan reagáló program kidolgozására, a munkáltatók érdekeinek fokozott figyelembe vételével.

A szakmai továbbképzésben való részvételi arány Magyarországon az EU-s átlaghoz képest meglehetősen alacsony, ezért fontos feladat a rugalmasabb képzési lehetőségek

kiszélesítése és az informális tanulás tereinek erősítése. Szükség lenne emellett a kis és középvállalkozások versenyképességét növelő, igényeiket közvetlenül szolgáló rövid ciklusú képzési programok országos portfóliójának kialakítására is.

AZ EGYES CÉLCSOPORTOKAT MEGCÉLZÓ KEZDEMÉNYEZÉSEK

Az állam az innovatív pedagógiák szakképzésbe történő bevezetésével kapcsolatos, kifejezetten egyes (hátrányos helyzetű) célcsoportokat célzó intézkedései jogszabályok, valamint komplex megoldásokat kínáló központi programok formájában valósulnak meg. Emellett természetesen számos állami és uniós finanszírozású pályázati program működik kifejezetten e céllal.

A szakiskolai közismereti oktatás kerettantervi szabályozása lehetővé teszi a tanulási nehézségekkel küzdő, illetve a jobban terhelhető, gyorsabb felzárkózásra képes tanulók differenciált képzését: az iskolák ennek megfelelően a kerettanterv két - „A” és „B” - változatának alkalmazása közül választhatnak a tanulók szükségleteinek megfelelően. A speciális nevelési igényű fiatalok szakképzését elsősorban az úgynevezett speciális szakiskolák szolgálják.

Az egész életen át tartó tanulás stratégiájának első prioritása az oktatás és képzés esélyteremtő szerepének erősítése. A *felntt képzés fejlesztésének irányelveiről és cselekvési programjáról szóló 1069/2004. (VII. 9.) kormányhatározat* a foglalkoztatási válsághelyzetek megoldásának képzési programokkal való segítségét, valamint a foglalkoztatást segítő komplex programok civil szervezetek közreműködésével történő elindítását tűzi ki célul a hátrányos helyzetűek számára. Az Új Magyarország Fejlesztési Tervhez (ÚMFT) kapcsolódó Oktatásfejlesztési Program az állami gondoskodásban élő és szociális szempontból hátrányos helyzetű tanulók társadalmi integrációját segítő célirányos programok, valamint a sajátos nevelési igényű tanulók távoktatásba és informatikai oktatásba való bekapcsolódását emeli ki. Az ÚMFT Társadalmi Megújulás Operatív Programja egyik legjelentősebb intézkedése a szakmai alapképzésben az oktatási szegregáció csökkentését célzó programok kidolgozása és bevezetése a halmozottan hátrányos helyzetű és a roma tanulók esélyegyenlőségének megteremtése érdekében. A program a szakmai továbbképzés területén a meghatározott célcsoportok (idősebb korosztályok, roma népesség, megváltozott munkaképességű emberek, nők) munkaerő-piacról való kiszorulásának megelőzését a képzés és a személyre szabott szolgáltatások eszközeivel is elősegíti.

A Szakiskolai Fejlesztési Program I. egyik komponensének feladata a leghátrányosabb helyzetű, általános iskolai végzettséggel nem rendelkező fiatalok számára szervezett felzárkóztató évfolyam tananyagainak és módszertani ajánlásainak kidolgozása volt, azzal a céllal, hogy e fiatalok is lehetőséget kapjanak szakképesítés megszerzésére és a munkaerőpiacra való belépésre. Jelenleg körülbelül 1000 tanuló vesz részt ilyen felzárkóztató képzésben mintegy 50 iskolában.

Hátrányos helyzetű, elsősorban roma tanulók integrációját szolgálja, ugyanakkor módszertani-pedagógiai megújulást is eredményez/igényel az Oktatási Minisztérium által kidolgozott Integrációs Pedagógiai Rendszer (IPR). Az erre épülő, 2003-ban létrehozott, majd a HEFOP 2.1. intézkedése keretei között működő Országos Oktatási Integrációs Hálózat bázisintézményei szakmai, pedagógiai együttműködések létrehozását biztosítják az együttnevelés bevezetése és gyakorlatának terjesztése érdekében. Az integrációs nevelés ösztönzését és finanszírozási hátterét az IPR-t alkalmazó iskolák által igényelhető úgynevezett integrációs kiegészítő normatíva szolgálja. A nők munkaerő-piaci helyzetének javítását célozza a vállalkozói készségeket fejlesztő képzési programok kidolgozása kifejezetten e célcsoport számára (1.3. intézkedés). A HEFOP 3.4.1 intézkedésén belül elsősorban a kis- és középvállalkozások

versenyképességének érdekében kerül sor vállalkozói készségek és a munkavállalók alkalmazkodóképességének fejlesztését célzó képzések támogatására.

A Regionális Fejlesztés Operatív Program számos intézkedése komplex képzési-foglalkoztatási programokkal szolgálja a területi egyenlőtlenségek okozta hátrányok megszüntetését.

Az Országos Közoktatási Intézet (OKI, a Nemzeti Oktatási Intézet jogelődje) által kifejlesztett és 2005 óta működő Második Esély Program célja a tanulói kudarcok és kimaradás arányának csökkentése az egyéni tanulási útvonalak lehetőségének biztosítása, valamint a tanulói kompetenciák, a tananyag és a tanári módszertani kultúra fejlesztése által.

A kilencvenes évek első felétől a hátrányos helyzetűek szakképzésének fejlesztésében fontos szerepet játszottak az Európai Unió támogatási programjai (Socrates / Minerva, Leonardo), melyek keretében számos intézmény munkatársai ismerkedtek meg a peremcsoportok rehabilitálására, felzárkóztatására, szakképzésére kialakult európai modellekkel. A szakmai alapképzés területén a jelen fejezetben már ismertetett programok és stratégiák közül szinte mindegyik tartalmaz egyes célcsoportokra vonatkozó intézkedéseket.

070302 JOGI, IRÁNYÍTÁSI ÉS INTÉZMÉNYI KERETEK

A szakmai alap- és továbbképzés tartalmi és módszertani megújítását célzó, a 070301 fejezetben részletesen bemutatott stratégiák intézkedéseit az alábbi kormányhatározatok határozták meg:

- [1069/2004. \(VII. 9.\) kormányhatározat a felnőttképzés fejlesztésének irányelveiről és cselekvési programjáról;](#)
- [1057/2005. \(V. 31.\) kormányhatározat a szakképzés-fejlesztési stratégia végrehajtásához szükséges intézkedésekről;](#)
- [2212/2005. \(X. 3.\) kormányhatározat az egész életen át tartó tanulás stratégiájának megvalósítását szolgáló feladatokról.](#)

A szintén a 070301 fejezetben bemutatott Szakiskolai Fejlesztési Program elindítását az *iskolai rendszerű szakképzés munkaerőpiac által igényelt korszerűsítésére irányuló intézkedésekről szóló 2015/2003. (I. 30.) kormányhatározat* rendelte el.

Az iskolarendszerű szakképzésben folyó közismereti oktatást érintette az oktatási és kulturális miniszter *1/2006. (VI. 29.) rendelete A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről*, melynek bevezetője az oktatás és képzés megváltozott céljaira és prioritásaira hívja fel a figyelmet (nyitott fejlesztési környezet megteremtése, a tanuló motiválása, a tevékenységközpontúság, a személyre szóló fejlesztés és a differenciálás). A rendelet e célok elérése érdekében többek között a moduláris oktatásszervezés, a projektoktatás és a kooperatív tanítási-tanulási technikák alkalmazását javasolja.

A szakképző iskolákban folyó oktatás és képzés felügyeletét a szakképzés ágazati irányítását ellátó szociális és munkaügyi miniszter és a közoktatásért felelős oktatási és kulturális miniszter együttesen látják el. Az államilag elismert szakképesítéseket tartalmazó Országos Képzési Jegyzéket (OKJ) kiadó szociális és munkaügyi miniszter felelős a felnőttképzés, így az iskolarendszeren kívüli szakképzés irányításáért is. Az OKJ-s szakképesítések kimeneti, azaz szakmai és vizsgakövetelményeinek (SZVK), valamint központi tanterveinek (kerettanterveinek) kidolgozása az ágazati miniszter hatáskörébe tartozik (bővebben lásd a 070202 fejezetben).

Az iskolarendszerű szakképzést nyújtó szakképző iskolák tanterveit a *szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény* és a *közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény* alapján mind a közismereti képzés, mind a szakképzés vonatkozásában háromszintű tartalmi szabályozás határozza meg. A közoktatási törvény értelmében a pedagógus joga a pedagógiai módszerek megválasztása az iskola pedagógiai programja alapján, melynek része a nevelési program, a helyi tanterv (közismereti képzés) és a szakmai program (szakképzés).

A közismereti oktatásban a legfelső szabályozási szint a stratégiai jellegű, a kompetenciafejlesztést előtérbe helyező, kormányrendeletben kiadott Nemzeti Alaptanterv (NAT). A tantervi szabályozás középső szintjét a közismereti és szakmai előkészítő/alapozó képzés oktatási miniszter által kiadott kerettantervei jelentik, melyek szakmai-módszertani segítséget nyújtanak a helyi tantervek elkészítéséhez, melyek a tantervi szabályozás harmadik, intézményi szintjét alkotják.

A szakképző évfolyamok helyi, központi programnak nevezett tanterveit szintén az iskolák dolgozzák ki az OKJ-s szakképesítések SZVK-i, illetve egységes központi programok alapján. Az *1/2006. (II. 17.) OM rendelet* formájában jelent meg és 2006. április elsején lépett hatályba az új OKJ, mely elősegíti a moduláris és kompetencia alapú képzést bevezetését a szakképzésben (bővebben lásd a 070201 fejezetben).

A felsőoktatási intézmények által szervezett felsőfokú szakképzés tanterveit szintén az intézmények dolgozzák ki, az adott OKJ-s szakképesítésnek a felelős miniszter által kiadott SZVK-val összhangban.

Az iskolarendszeren kívüli szakképzés szabályozásáról a szakképzési törvény mellett a *felnttktképzésről szóló 2001. évi CI. törvény* rendelkezik. Utóbbi jogszabály értelmében a felnttktképző intézményeknek regisztráltatniuk kell magukat a regionális munkaügyi központnál, éves képzési tervet kell kidolgozniuk, és felnttktképzési szerződést kell kötniük a résztvevőkkel; ettől eltekintve azonban szabadon kidolgozhatják saját képzési programjukat, mely államilag elismert vagy nem elismert képesítést (bizonyítvány) nyújt. Az OKJ-s képzések esetében a tanterveknek az adott képesítés SZVK-ira kell épülniük. Az önkéntes, de állami támogatás feltételeként elvárt képzési program akkreditáció minőségi garanciát céloz, célja annak vizsgálata, hogy a program megfelel a képzési céloknak és követelményeknek, megvalósítható, és tartalma és módszerei megfelelnek a pedagógiai követelményeknek.

A szociális és munkaügyi miniszter munkáját támogató központi költségvetési szerv (a szakképzés és felnttktképzés két korábban önálló intézményének jogutódjaként 2007. január 1-jén létrejött) Nemzeti Szakképzési és Felnttktképzési Intézet (NSZFI), mely a szakképzési és felnttktképzési tevékenység szakmai és módszertani kutatásának és fejlesztésének országos központja.

A 2007. január 1-jétől az Országos Közoktatási Intézet jogutódjaként működő Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet feladata a közoktatás tartalmi modernizációját, egyes tantárgyak és műveltségi területek oktatását szolgáló programok kidolgozása, továbbá a tanórán kívüli nevelés tartalmának és módszereinek fejlesztése is.

Az egyes OKJ-s szakképesítésekért felelős miniszterek szakképzéssel kapcsolatos feladataik ellátásának elősegítésére kutató és fejlesztő-szolgáltató intézetet működtethetnek. Jelenleg két ilyen intézmény működik: az Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet (ETI) és az FVM Képzési és Szaktanácsadási Intézet (FVM KSZI).

Országos szinten több állami alapítású közalapítvány és közhasznú társaság is segíti az innovatív pedagógiák terjedését és a szakképzési tantervek megújítását központi programok megvalósításával, illetve pályázati lehetőségek meghirdetésével.

Az EU oktatási-képzési pályázati programjait (pl. Leonardo, Socrates, stb.) a Tempus Közalapítvány koordinálja, mely emellett nemzeti pályázati programokat kezel, különböző képzéseket nyújt az EU támogatások felhasználása témakörében és tudásközpont szerepet is ellát.

Az Apertus Közalapítvány a nyitott és távoktatás elterjedését elsősorban olyan pályázati projektekkel segíti elő, amelyek iskolai rendszerű vagy vállalati képzési programok távoktatás formájú tanteveinek kidolgozására és a távoktatás módszertanának és minőségbiztosításának javítására irányulnak. A közalapítvány a korábbi Nemzeti Szakképzési Intézettel és az Educatio Kht-vel együttműködve részt vesz a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP) 3.2.1. intézkedésének megvalósításában is (lásd a 070301 fejezetet), melynek keretében 17 szakmacsoport érettségi követelményeit, valamint két szakmacsoport szakképesítéseinek közös moduljait lefedő, a Sulinet Digitális Tudásbázison (<http://sdt.sulinet.hu>) keresztül elérhető digitális tananyagok fejlesztésével járult hozzá a szakképzés tartalmi megújításához.

A HEFOP 3.1. *(Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségek és kompetenciák fejlesztése)* intézkedés megvalósításában is résztvevő Educatio Kht. feladatai a HEFOP 3.2.1. intézkedés keretében a szakképzésben alkalmazható komplex e-learning tartalomkezelő rendszer és digitális tananyagok létrehozása, valamint egy IKT alapú, moduláris pedagógus-továbbképzési rendszer kidolgozása volt.

A Sulinova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht. elsősorban a közoktatás-fejlesztési stratégiai koordináció, a pedagógus-továbbképzés, valamint a HEFOP-hoz kapcsolódó tartalmi fejlesztések területén szolgálja az innovatív pedagógiák terjesztését. A Kht. koordinálta a HEFOP 3.1.1. intézkedése *(Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira)* keretében hat kiemelt kompetenciaterület oktatási programcsomagjainak kidolgozását, valamint az ehhez kapcsolódó továbbképzéseket.

A felnőttképzés területén az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány (OFA) feladata a hátrányos helyzetű munkanélküliek munkaerő-piaci reintegrációját és foglalkoztatását célzó, képzési és foglalkoztatási elemeket, munkaerő-piaci és pszicho-szociális támogatási szolgáltatásokat egyaránt tartalmazó kísérleti programok szakmai tartalmának kidolgozása és pályázati programok koordinálása.

Helyi szinten az intézményeket az oktatáshoz kapcsolódó pedagógiai-szakmai-módszertani feladatok ellátásában a közoktatási törvény értelmében úgynevezett pedagógiai-szakmai szolgáltatások segítik. A pedagógiai szakértők a pedagógusok és intézményirányítók szakmai munkájában nyújtanak segítséget szaktanácsadás, oktatási, pedagógiai módszerek megismertetése, valamint a pedagógusok önképzésének szervezett segítése által.

Az iskolarendszeren kívüli szakképzés területén az Állami Foglalkoztatási Szolgálat részét alkotó kilenc regionális képző központ elsődleges feladata a különféle hátrányos helyzetű célcsoportok számára a foglalkoztatást és új munkahelyek létesítését segítő, illetve a kulcskompetenciák fejlesztését szolgáló képzési programok fejlesztése és lebonyolítása. Az előzetes tanulmányok mérését és érvényesítését is szolgáló új, innovatív képzési programok és módszerek fejlesztését és kipróbálását e központokban jelenleg a HEFOP 3.5.1. intézkedése támogatja.

A társadalmi partnerek képviselői országos szinten a szociális és munkaügyi miniszter szakmai döntés-előkészítő, véleményező és javaslattevő testületeként működő Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács (NSZFT) keretében gyakorolhatnak hatást az innovatív pedagógiák bevezetésére és a szakképzés tanterveinek megreformálására. Az NSZFT többek között részt vesz az OKJ és SZVK-k fejlesztésében (lásd a 070202 fejezetet), javaslatot tehet tananyagok és új eljárások kifejlesztésére és az ehhez szükséges anyagi források biztosítására, továbbá értékeli a tananyagok és a szakmai követelmények alkalmazását.

Az innovatív pedagógiák intézményi szinten történő megvalósulását segíthetik a szakképzési törvény értelmében az ötszáz főnél több tanuló képzését végző szakképző iskolákban, a TISZK-ekben és a szakképzési célú társulásokban a társadalmi partnerek részvételével létrehozott szakmai tanácsadó testületek is. A testület ugyanis javaslattételi jogkörrel rendelkezik az intézményben folyó szakképzéssel kapcsolatos valamennyi kérdésben, így a szakképző iskola szakmai programját.

Az innovatív pedagógiák szakképzésbe történő bevezetésében és a szakképzési tantervek megújításában részt vevő intézmények és testületek	
INTÉZMÉNYEK ,TESTÜLETEK	FELADATOK ÉS FELELŐSSÉGEK
SZOCIÁLIS ÉS MUNKAÜGYI MINISZTER	Szakképzés és felnőttképzés ágazati irányítása, OKJ kiadása, szakképzés tartalmi szabályozása
OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTER	Iskolarendszerű szakképzés szabályozása, kerettantervek kiadása
ÁGAZATI MINISZTEREK	OKJ-s szakképesítések kimeneti követelményeinek és központi programjainak kiadása
NEMZETI SZAKKÉPZÉSI ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI TANÁCS	Szakmai döntés-előkészítő, véleményező és javaslattevő jogkör a szakképzés fejlesztését illetően
NEMZETI SZAKKÉPZÉSI ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET	A szakképzés szakmai és módszertani kutatása és fejlesztése
OKTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET	Kutatási és fejlesztési tevékenység a közoktatás területén
ÁGAZATI MINISZTERIUMOK KUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ-SZOLGÁLTATÓ INTÉZMÉNYEI (ETI, FVM KSZI)	A szakképesítésért felelős miniszter feladatai ellátásának segítése
ORSZÁGOS KÖZALAPÍTVÁNYOK ÉS KÖZHASZNÚ TÁRSASÁGOK (TEMPUS, APERTUS, EDUCATIO, SULINOVA, OFA)	Központi programok megvalósítása, pályázati programok koordinálása
PEDAGÓGIAI-SZAKMAI SZOLGÁLTATÁSOK	Szaktanácsadás, pedagógiai módszerek terjesztése
REGIONÁLIS KÉPZŐ KÖZPONTOK	Hátrányos helyzetű célcsoportok képzési programjainak kidolgozása
SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLETEK	Javaslattételi jogkör a szakképző iskola szakmai programját illetően

070303 AZ INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK GYAKORLATA A SZAKKÉPZÉSBEN

SZAKMAI ALAPKÉPZÉS

Az innovatív pedagógiai módszerek alkalmazása részben az intézmény célkitűzésein, de elsősorban az egyes pedagógusok pedagógiai-módszertani szemléletén, felkészültségén múlik, alkalmazásuk gyakoriságát azonban nem könnyű akár csak megbecsülni is.

A Szakiskolai Fejlesztési Program keretében 2003/2004-ben, illetve 2005-ben folytatott, a programban részt vevő iskolák egyharmados reprezentatív mintáján készült felmérések (*SZFP Monitoring, 2004*) eredményei arról tanúskodnak, hogy a szakiskolákban leggyakrabban alkalmazott tudásátadási módszer a frontális tanári magyarázat, ezt az alkalmazás gyakorisága szempontjából a házi feladatok ellenőrzése és a tanári szemléltetés követik. A szakmai gyakorlati órákon a gyakorlati oktatók válaszai alapján szintén a tanári magyarázat dominál, ezt a munkakörhöz kapcsolódó munkafogások gyakorlása, valamint a tanári szemléltetés követik. A játék alapú tanulást, a projekt módszert és a számítógéppel segített tananyag-feldolgozást mindkét óratípus során aránylag ritkán alkalmazzák; a kooperatív, csoportokban végzett munka pedig csupán a szakmai gyakorlati képzésben kap jelentősebb szerepet. Előremutató ugyanakkor, hogy a válaszadók a szemléltetést hatékonyabb eszköznek tartották, mint a tanári magyarázatot; a csoportmunkát és az önálló feladatmegoldást pedig eredményesebbnek ítélték a házi feladat-ellenőrzésnél és a szóbeli feleltetésnél, amelyeket ennek ellenére a tanórákon az előbbieknél gyakrabban alkalmaznak.

Ugyanakkor egyre általánosabb az a nézet Magyarországon, hogy a pedagógiai innováció nem az alkalmazott eszközök technológiai színvonala, hanem a kidolgozott belső folyamatok (azaz oktatásszervezési és oktatás-módszertani elemek) újszerűsége alapján minősíthető, és önmagában az elektronikus eszközök alkalmazása nem jelenti az innovatív pedagógiák alkalmazását. Az Oktatásfejlesztési Observatórium 2007-es 170, szakmai alap- és továbbképzésben dolgozó szakember megkérdezésével folytatott felmérése azonban arról tanúskodik, hogy e szemlélet sok pedagógusban még nem vált tudatossá. Az innovatív pedagógiai módszerek alkalmazásának relevanciáját és gyakoriságát vizsgáló (nem reprezentatív) felmérésben felsorolt és kiválasztható módszerek (probléma alapú, felfedeztető tanulás, kooperatív technikák, projekt módszer, játék alapú tanulás és tanulmányi kirándulás) listáján az „elektronikus eszközökkel támogatott tanulás” kifejezés is szerepelt. Bár a megkérdezetteknek lehetőségük volt szövegesen is kifejtetni véleményüket, egyikük sem jelezte, hogy ezt nem tartja nem pedagógiai módszertani meghatározásnak, sőt a válaszokból az derült ki, hogy a megkérdezettek a felsoroltak közül az elektronikus eszközökkel támogatott tanulást alkalmazzák a leggyakrabban. Viszonylag gyakorinak bizonyult a probléma alapú tanulás módszereinek alkalmazása is, érdekes azonban, hogy a szakképző iskolák pedagógusai – valószínűleg finanszírozási és egyéb ellenérdekeltségi okokból – csak ritkán alkalmazzák a tanulmányi kirándulás (szakmai kiállítások, vállalatok látogatása) lehetőségét.

SZAKMAI TOVÁBBKÉPZÉS

Magyarországon az innovatív pedagógiák hatása és jelenléte a szakmai továbbképzésben elsősorban a rugalmas, gyakorlat-orientált, a munkaerőpiac igényeire gyorsan reagáló képzési programok kidolgozásában és alkalmazásában figyelhető meg.

Az Oktatásfejlesztési Observatórium fentiekben említett felmérése az egyes innovatív módszerek továbbképzésben való alkalmazásának arányait illetően hasonló eredményeket mutat az alapképzésben tapasztaltnál, az alkalmazás relevanciáját és gyakoriságát a megkérdezettek azonban kb. 10%-kal alacsonyabbnak ítélték, mint a szakmai alapképzés esetében. A szakmai továbbképzést (is) folytató pedagógusok ezt

az eltérést főként a résztvevők eltérő életkori sajátosságaival, magasabb tapasztalati és tudásszintjével, nagyobb motivációjával, valamint a rendelkezésre álló kisebb időkerettel indokolták meg; a válaszadók 20%-a ugyanakkor azt vallotta, hogy tanítási gyakorlatában nincs ilyen jellegű különbség a szakmai alap- és továbbképzés között.

Ha az innovatív pedagógiák fogalmát tágabban értelmezzük és belefoglaljuk a képzések célcsoportok igényeihez való rugalmas igazítását, a személyiség-és kompetenciafejlesztést is integráló, kimenet-orientált tantervek kidolgozását, a tevékenység-alapú ismeretátadást, valamint az egyéni tanulási útvonalak tervezéséhez nyújtott tanácsadási szolgáltatásokat, arra a következtetésre juthatunk, hogy az innovatív pedagógiák a szakmai továbbképzésben legalább olyan mértékben jelen vannak, mint a szakmai alapképzésben, különbség elsősorban az innovatív pedagógiák megjelenési formái között mutatkozik.

SPECIFIKUS ÁGAZATI MEGKÖZELÍTÉSEK AZ INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK BEVEZETÉSÉBEN ÉS A SZAKKÉPZÉSI TANTERVEK MEGÚJÍTÁSÁBAN

Az innovatív pedagógiák fejlesztése és a szakképzési tantervek ennek megfelelő megújítása a szakképzés egészét érinti, hiszen az ezt elősegítő, 2006-ban kiadott megújított Országos Képzési Jegyzék (OKJ) modularizálása és az államilag elismert szakképesítéseket nyújtó szakképzés szerkezetének és tartalmának ennek alapján történő megújítása a szakképzés egészére jelentős hatással van. A tartalmi fejlesztéseket az OKJ szakmacsoportos szerkezete alapján végezték, s ennek során az ágazati szövetségek delegáltjai fontos szerepet játszottak. Mind az ágazati szövetségek, mind pedig az egyes szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek (SZVK) kidolgozásáért felelős ágazati miniszterek tevékenysége a továbbiakban is meghatározó lesz a szakképzési tantervek megújítása tekintetében.

Az egyes szakképesítésért felelős minisztériumok kutató és fejlesztő-szolgáltató intézetei szintén komoly segítséget nyújtanak az érintett ágazatok számára a tantervfejlesztésben és a szakemberek továbbképzésében. Jelenleg az Egészségügyi Minisztérium és a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium működtet ilyen háttérintézményeket (Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet; FVM Képzési és Szaktanácsadási Intézet).

Komoly tantervfejlesztő és képző tevékenységet folytat a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara és a Magyar Agrárkamara az ipar, kereskedelem és vendéglátás, illetve a mezőgazdaság, halászat és erdőgazdálkodás ágazatainak egyes szakképesítéseihez kapcsolódóan, részben a szakmai alapképzés, részben a továbbképzés (mesterképzés) területén.

A műszaki és informatikai ágazatok területén a tantervek és tananyagok folyamatos megújítását több tényező is pozitívan befolyásolja. Egyrészt az ágazathoz tartozó területek gyors fejlődése nélkülözhetetlenné teszi a pedagógusok folyamatos önképzését, és ennek következtében a tananyag folyamatos korszerűsítését. Másrészt ezt megkönnyíti, hogy sok szakképző iskola jól működő kapcsolatot alakított ki az ágazatához tartozó – sok esetben multinacionális – nagyvállalatokkal, amelyek a tanulószereződéses képzések biztosítása mellett sok esetben az iskolai tanműhely korszerűsítésével, a pedagógusok továbbképzésével is elősegítik azt, hogy a pedagógusok követhessék szakterületük nemzetközi fejlődését, s a szakképző iskolák végzősei korszerű szaktudással rendelkezzenek.

AZ INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK ÉS A TANULÁSI KIMENETRE KONCENTRÁLÓ SZEMLELET HATÁSA A TANTERV-FEJLESZTÉSRE ÉS TERVEZÉSRE A SZAKKÉPZÉSBN

Az elmúlt években elindult átfogó tartalomfejlesztési reformok és rendszerszintű innovációk a 0703 fejezetben ismertetett folyamatos szemléletváltozás eredményeként születtek meg. E változásokat felgyorsították a világbanki program keretében megvalósított fejlesztések, a PISA kutatás eredményei, az EU-csatlakozással járó erős adaptációs követelmények és az ESZA jelentős, a szakképzés-fejlesztésre fordítható támogatásai.

A szakközépiskolák első négy évében folytatott közismereti oktatás tanterveinek újradefiniálásában és ennek megfelelő megújításában jelenleg nagy szerepet játszik a 2005-ben bevezetett, kompetencia alapú érettségi vizsga, melynek kimeneti szabályozó szerepét erősíti, hogy egyben az egységes felvételi vizsga szerepét is betölti. Az érettségi kétségtelenül erőteljes hatást fog gyakorolni a tantervek átalakulására, e folyamat azonban – részben a tanárképzés és a tankönyvek tartalmi-módszertani átalakításának szükségessége miatt – több évet vesz majd igénybe.

Az iskolarendszerű szakmai alap- és továbbképzésben már korábban elindult egy, a kimenet-alapú megközelítésre épülő folyamat, ugyanis már a korábbi Országos Képzési Jegyzék (OKJ) a kapcsolódó SZVK-kkal együtt is mint erős kimeneti követelményrendszer határozta meg a szakképzést. Az új OKJ a szakképzés hatékonyságát moduláris felépítése és kompetencia-alapú tartalmi elemei által segíti elő, melyek alapján folyamatban van az iskolarendszerben megszerezhető szakképesítések központi programjainak megújítása.

AZ INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK BEVEZETÉSÉNEK HATÁSA A TANULÁSI KULTÚRÁRA ÉS A TANULÁSI KÖRNYEZETRE A SZAKKÉPZÉSBEN

A tanulási kultúra területén végbemenő változások bár nagyon fontosak, de nem látványosak és nehezen mérhetőek. Az egyik ilyen változás a tanárok átalakuló szerepköre: az új feladatokra való felkészülésüket segítő programokról a 070301 és a 07030102 fejezetek számolnak be.

A szakmai továbbképzésben a tanulási kultúra innovatív elemei elsősorban a rugalmas képzési módok terjedése, az előzetes (formális és informális) tanulásra épülő, gyakorlat-orientált képzések folytatása és a testreszabott számonkérés.

A szakképzés megújítására irányuló törekvések és intézkedések eredményeként a tanulási környezet átalakulása is megkezdődött: az iskolarendszeren belüli szakképzés esetében ez elsősorban az informatikai eszközök és digitális tananyagok alkalmazásának növekedését jelenti. A világbanki program és a Sulinet expressz program keretében számos szakképző iskola gazdagodott informatikai eszközökkel és korszerű oktatótermekkel (lásd a 07030301 fejezetet), de a tanulási környezet folyamatos fejlesztését támogatja a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program 4.1. intézkedésének (*Az oktatás és képzés infrastrukturális fejlesztése*) első komponense is, mely az újonnan létrehozott térségi integrált szakképző központok infrastrukturális fejlesztését támogatja, megfelelő fizikai környezetet biztosítva a gyakorlatorientált, moduláris képzések megvalósításához.

A korszerű számítástechnikai eszközök szakmai alapképzésben való hatékony felhasználásának egyik alapvető feltétele azonban a szaktanárok megfelelő IKT ismereteinek kiépítése, melyet számos hazai és közösségi finanszírozású program szolgál. A Szakiskolai Fejlesztési Program „B” komponense a gazdálkodó szervezeteknél működő gyakorlóléhszerek korszerűsítésével, „Informatika a szakiskolában” projektje pedig multimédiás és informatikai tanár-továbbképzésekkel, digitális, interaktív módszertani segédanyagokkal és informatikai fejlesztési tervekkel segítette elő ezt a célt.

A gyakorlat-orientált és tevékenységközpontú szakmai alapképzést szolgálja a szakképző iskolák nemrégiben megváltozott normatív finanszírozási rendszere is, mely az iskolákat a tanulószereződéses képzések előnyben részesítésére ösztönzi (bővebben lásd a 2006. évi Ország-jelentés 0404 és 1002 fejezeteit).

A különböző közösségi és hazai programok (pl. Leonardo da Vinci, Comenius, Grundtvig, SZFP) által támogatott tanulmányutak vagy külföldi szakmai gyakorlat formájában megvalósuló mobilitás-pedagógia jellegzetesen új, változatos és gazdag tanulási környezetet jelent a szakmai alap- és továbbképzésben.

A szakmai továbbképzésben a tanulási környezet átalakulása emellett a nyitott és rugalmas tanulási lehetőségek kiszélesedését is jelenti. Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat részeként működő regionális képző központok a hátrányos helyzetű vagy munkaerőpiacról kiszorult célcsoportok számára olyan tanulási környezetet biztosítanak, ahol az ismeretátadás mellett különböző szolgáltatások (kétségfejlesztés, pályaorientáció, pályakövetés és -tanácsadás) segítik elő a képzés hatékonyságát

07030301 E-TANULÁS A SZAKKÉPZÉSSEN

AZ INFRASTRUKTÚRA JELLEMZŐI

A szakképző iskolák informatikai eszközökkel való ellátása már az 1980-as években megkezdődött Magyarországon, de látványos változás e tekintetben az 1990-es évek második felében történt. A változást az információs társadalom munkaerő-piaci elvárásai ösztönözték, költségeit pedig a Világbank szakképzés-fejlesztési programjai, a központi költségvetés és a Sulinet program fedezte. Az ezredfordulón egy újabb fejlesztési hullám is elérte a magyar szakképzést, melynek finanszírozását elsősorban pályázati alapok és a szakképzés által közvetlenül érintett csoportok (fenntartók, szülők, munkaadók) hozzájárulása biztosítja (*Jelentés, 2006*).

A kormányzat 2002-ben elindított Sulinet Expressz programja és számos egyéb, nagy volumenű pályázat eredményeként a hazai oktatási intézményekben az elmúlt években megtörtént a számítógéppark lecserélése, a készülékek funkcionális gazdagítása, s a korábbi Informatikai és Hírközlési Minisztérium szervezésében létrejött „Közhaló program” keretében minden közintézmény (így szakképző iskola is) széles sávú Internet-hozzáférést kapott.

Az e-tanuláson alapuló szakmai továbbképzésben való részvétel szempontjából meghatározó, hogy a résztvevők rendelkeznek-e otthoni számítógéppel. A World Internet Project 2005-ben készült felmérése alapján Magyarországon a lakosságnak kb. 42,6%-a rendelkezik számítógéppel, az internetkapcsolattal is rendelkezők aránya azonban csak 20,8% (*Jelentés, 2006*). A Sulinet Expressz program részeként, az adótörvények módosításával beindított adókedvezményes számítógép-vásárlási program segítségével 2003-tól mintegy 150 ezer új számítógép került a háztartásokba, 500 ezer számítógépet újítottak fel, és 600 ezer család jutott számítástechnikai eszközökhöz.

A Sulinet Expressz Program 2003. július 1-jén elindított második szakasza során több mint ezer középiskola gazdagodott notebookból, projektorból, DVD- és videólejátszóból, erősítőrendszerből és hangfalakból álló „digitális zsúrkocsival”, illetve notebookot és projektort tartalmazó „multimédiás bőrönddel”. A szakképző intézmények emellett a Szakiskolai Fejlesztési Program (SZFP), valamint decentralizált pályázatok keretében 1000 interaktív táblához jutottak hozzá 2004 és 2005 során (mely tábla, monitor és projektor kombinációja). A fenti folyamatok is hozzájárultak ahhoz, hogy a szakképző intézmények számítógépet felhasználó

tanulóinak száma a 2005/2006. tanévben a 2003/2004. tanévhez képest 2,6 %-kal, az Internetet oktatási célra használó tanárok száma pedig 21%-kal emelkedett (az Oktatási Minisztérium felmérése, OKI, 2006).

Az IKT infrastruktúrához való hozzáférést szolgálja a közösségi házak, könyvtárak, művelődési központok, valamint a „teleházak” egyre bővülő hálózata is. A non-profit szervezetként működő teleházak számítógép- és Internet-hozzáférést, információs és tanácsadási szolgáltatásokat biztosítanak, valamint oktatási és képzési lehetőségeket szerveznek mindenki számára, korra, nemre és más szempontokra való tekintet nélkül. Jelenleg mintegy 539 teleház működik az országban, köztük kistelepüléseken is.

E-TANULÁSI TANANYAGOK ÉS MÓDSZERTAN FEJLESZTÉSE

Az elmúlt évtized során a távoktatás és az e-tanulás módszertanának és tananyagainak kidolgozását, valamint az oktatók továbbképzését különböző európai uniós és nemzeti programok támogatták. Az Apertus Közalapítványt a kormány kifejezetten az iskolarendszerű és vállalati képzési programok távoktatási tanteveinek kidolgozása és a távoktatás módszertanának és minőségbiztosításának javítása céljával hozta létre. A támogatott projektek statisztikája szerint (Nógrádi, Mendöly, 2005.) a legtöbb támogatás a szakképzés fejlesztését szolgálta, ezt a felsőoktatás követte, míg a legkisebb összegű támogatást a közoktatás kapta. A távoktatás mára elsősorban a felsőoktatásban tekinthető bejáratott tudásátadási formának, de az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés is számos távoktatási szakmai programot kínál.

Az e-tanulás mint a távoktatás egyik formájának fejlesztése 2000 körül vett nagy lendületet az eEurope+ kezdeményezéshez kapcsolódó európai uniós és nemzeti fejlesztési programok támogatásával, azonban még mindig nem tekinthető a magyarországi szakmai alap- vagy továbbképzés elterjedt formájának. Jelenleg elsősorban a felsőoktatásban (főként távoktatási vagy hagyományos képzési programokba ágyazva), valamint a nagyvállalatok és a közigazgatás belső képzéseiben alkalmazzák a leggyakrabban, emellett természetesen magánvállalkozások és non-profit szervezetek is kínálnak néhány e-tanulási kurzust magánszemélyeknek. A nagyvállalatok többsége által kialakított és folyamatosan fejlesztett belső intranetes felületen elérhető, önálló tanulást szolgáló képzési programok részben a nyelvi, részben a munkaköri kompetenciák fejlesztését szolgálják. Az információtechnológiai iparban és a telekommunikációban a belső képzéseknek már mintegy 60 százaléka elektronikus távoktatás (Papp, 2005). A közigazgatásban az e-tanulás szintén az alkalmazottak belső (informatikai, nyelvi, európai uniós tanulmányi, stb.) képzését szolgálja.

Az e-tanulási tananyagok és programok fejlesztését elsősorban állami vagy európai uniós alapok támogatják (pl. Apertus Közalapítvány, Leonardo közösségi program, Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program/HEFOP, Regionális Fejlesztési Operatív Program/ROP, stb.), mivel a magánszektor forrásai még nem elegendőek e-tanulási programok nagyarányú kidolgozására. Az egyes fejlesztési célok megvalósítására kidolgozott programokban ugyanakkor kifejeződik az az egyre tudatosabbá váló felismerés is (Komenczi, 2006.; Szűcs-Zarka, 2006.; Kőrösné, 2000.), mely szerint a korszerű IKT technológia alkalmazása nem hoz automatikusan változást a tanárok és oktatók tanítási módszereiben. Ezért az alább bemutatott programok mindegyike tartalmaz módszertani tanár-továbbképzési elemeket is.

A Strukturális Alapok támogatásának felhasználását koordináló I. Nemzeti Fejlesztési Terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Programjának (HEFOP) 3.1. intézkedése az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségek és képességek fejlesztését szolgálja. Ennek érdekében kiemelten támogatja többek között a pedagógus-

továbbképzést, az információs tartalom- és szoftverfejlesztést, az interaktív és multimédiás tartalmak növelését, az e-tanulási tananyagok fejlesztését és terjesztését, a módszertani kutatásokat, valamint az infrastruktúra biztosítását a szakmai alap- és továbbképzésben.

A HEFOP 3.2.1 központi programja (*A szakképzés tartalmi, módszertani és szerkezeti fejlesztése*) keretében az Apertus Közalapítvány 17 szakmacsoport szakmai előkészítő érettségi tárgy tananyagának, valamint két kiemelt szakmacsoport tananyagának digitális fejlesztését végezte el, s e tananyagokat a Sulinet Digitális Tudásbázisban is hozzáférhetővé tette (<http://sdt.sulinet.hu/Default.aspx?cid=133362a4-dab9-4046-9b1f-6779fe2c2fbc>). E 17 szakmacsoport a képzésekben részt vevő diákok közel 90 százalékát öleli fel. A digitális tananyagok a szakképesítéshez szükséges teljes tananyagon felül multimédiás kiegészítésekkel és feladatokkal szolgálnak a diákok és a tanárok részére is.

A HEFOP 3.5.1. „Korszerű felnőttképzési módszerek kifejlesztése és alkalmazása” című központi intézkedése a regionális képző központok (RKK) hálózatában folyó felnőttképzésben alkalmazandó 25 e-tanulási program kidolgozását és kipróbálását támogatja. Valamennyi elkészülő e-tanulási program az RKK-k hálózati program-adatbázisába kerül, így megkezdődik egy korszerű, bővíthető tananyagtár létrehozása, amelyet a konzorciumi hálózat tagjain túl a felnőttképzési intézmények is igénybe vehetnek a jövőben, s amely a későbbiekben egy akkreditált képzési programokat, képzési tananyagokat, távoktatásban használható e-tanulási programokat, illetve a felnőttképzéshez kapcsolódó összes törvényi dokumentumot tartalmazó, átfogó felnőttképzési adatbázisként járul hozzá a képzések korszerűsítéséhez és hozzáférhetővé tételéhez.

Jelenleg nincs olyan országos adatbázis, amely a távoktatási és e-tanulási lehetőségeket kínáló intézmények teljes listáját tartalmazná, azonban ezzel a távlati céllal jött létre az Oktopusz (<http://www.oktopusz.hu>), az e-tanulással kapcsolatos legátfogóbb információkat tartalmazó magyarországi internetes portál, melyet az Oktopusz Alapítvány tart fenn. Az e-tanuláshoz kapcsolódó hasznos információkat tartalmaz a Magyar Gallup Intézet Magyar e-learning kalauza (<http://ip.gallup.hu/elearning/magyar/mint.htm>), a Tréningkereső nevű portál, (<http://www.treningkereso.hu>), valamint a <http://tavoktatas.lap.hu/> és a <http://e-learning.lap.hu/> weboldalakon található linkgyűjtemények.

A BME Oktatásinnovációs és Felnőttképzési Központja, egyik fő tevékenysége nyitott és távoktatási, valamint nem konvencionális módszereket alkalmazó képzések megvalósítását célzó projektek, illetve tevékenységek kezdeményezése, segítése és koordinálása. A központ ad otthont a legátfogóbb európai távoktatási szervezet, az EDEN (European Distance and E-learning Network, <http://www.eden-online.org/>) számára is.

A SZÁMALK Oktatási és Informatikai Zárkörűen működő Részvénytársaság nappali, levelező, távoktatási és e-tanulási formában zajló képzésekkel, továbbá e-tanulási tananyagfejlesztéssel járul hozzá a rugalmas és távoktatási lehetőségek szakképzésben történő terjesztéséhez.

AZ IKT ÉS AZ E-TANULÁS SZEREPE AZ INNOVÁCIÓ ELŐSEGÍTÉSÉBEN ÉS A SZAKKÉPZÉS MODERNIZÁLÁSÁBAN

Bár napjaink legkorszerűbb technológiai újítását az oktatásban az információs-kommunikációs eszközök alkalmazása jelenti, egyre általánosabbá válik annak tudatosítása, hogy az innovatív pedagógiák alkalmazása jóval túlmutat ezen eszközök használatánál (Komenczi, 2006; Szűcs-Zarka 2006). Az innovatív pedagógiai

módszerek és a korszerű infokommunikációs (IKT) eszközök alkalmazásának összefüggéseire és különbségeire világít rá egy 2000-ben készült hazai kutatás (Kőrösné, 2000), melynek célcsoportját az IKT eszközeit a tanítás során aktívan használó pedagógusok és oktatási szakértők képezték. A kérdőíves felmérés fő kérdése a következő volt: „Az új technika alkalmazását is feltételezve mikor neveznék innovatívnak a pedagógiai gyakorlatot?” A válaszok szerint az információs technikát használó innovatív pedagógiai gyakorlatra nem adható néhány soros definíció; a fogalom körülírására tett kísérletek alapján az innovatív pedagógiai gyakorlat a következő vonásokkal jellemezhető:

1. Az innováció nem csupán újfajta technikai eszközök alkalmazása.
2. Az IKT-t felhasználó innovatív pedagógiai gyakorlat:
 - a meglévő oktatási-nevelési gyakorlathoz képest újat hoz,
 - a személyiségformálási folyamat hatásfoka és a képességek javulását eredményezi,
 - adaptálható: nem egyetlen személyhez, tanulócsoporthoz, iskolához kötött, hanem másutt is megvalósítható,
 - összefügg a tanulási módszerek megváltoztatásával, a projektjellegű, kooperatív tanulás alkalmazásával,
 - a tanár szerepkörének átalakulásával jár: a tanár tutori és mentori szerepet tölt be, fontos feladata a motiválás és a feltételek megteremtése a diák önálló tanulásához.

Az innovatív pedagógiák fogalma tehát nem csupán új tanulási formák vagy oktatási segédeszközök alkalmazását jelenti, hanem egy szemléletbeli változást is a tanuló és a tanár szerepét, valamint a tanulás célját illetően. Az oktatás-módszertanilag megalapozott IKT programok, eszközök és tananyagok ugyanakkor jelentős segítséget nyújthatnak a tanulók sokoldalú fejlesztését szolgáló, igényes és korszerű oktatáshoz és képzéshez.

Az OECD 1999-ben indította útjára az „IKT és az oktatás minősége” című projektjeit. E kutatás egyik eredményeként hat tantárgyból CD-mellékletekkel ellátott tanári kézikönyvek születtek.

Az 1997-ben indított Sulinet program és annak 2002-ben indított kiterjesztése, a Sulinet Expressz keretében hatalmas mennyiségű elektronikus tananyag és segédanyag vált elérhetővé a pedagógusok és a diákok számára internetes felületen a Sulinet Digitális Tudásbázis (SDT, <http://sdt.sulinet.hu>) tananyag-adatbázis és keretrendszer létrehozása révén.

Az elmúlt években számos, a szakmai alap- és továbbképzésben egyaránt használható e-tanulási tananyag és képzési program kifejlesztésére került sor az Európai Bizottság Leonardo da Vinci programja második szakaszának (2000-2006) keretében is. A szakképző és felsőoktatási intézmények, vállalkozások, kutatóintézetek és társadalmi partnerszervezetek nemzetközi konzorciumainak közös munkája által megvalósított innovációk és elektronikus tananyagok nagy része a szakképzés számára készült. (A projektek leírásai Interneten az alábbi címen elérhetőek:

http://www.tpf.hu/upload/docs//palyazatok/leonardo/Segedanyagok/2007_02_06_sz_eminarium/e-learning_kompendium.pdf)

Az utóbbi években egyre több IKT alapú projekt indul el iskolákban, felsőoktatási intézményekben, s számos pedagógus kerül közelebbi kapcsolatba digitális tananyagokkal. Míg az e-tanulás fejlesztésének mozgatórugói korábban a hozzáférés, a rugalmasság elősegítése voltak, és e tényezők a felnőttképzésben továbbra is

fontosak lesznek, a fejlesztésekben egyre nagyobb hangsúlyt kap az e-tananyagok oktatás-módszertani megalapozottsága és minősége is.

Az Internet-hozzáférés terjedésével egyre több pedagógus és szakértő számára válnak elérhetővé azok a szakmai adatbázisok, honlapok, publikációk és hírlevelek, amelyek a szakképzésben történő nemzetközi és hazai innovációkról, jó gyakorlatokról, lehetőségekről adnak hírt. A szakképzés-fejlesztésben ilyen szerepet betöltő hazai szervezetek tevékenységét részletesebben a 070304 fejezet *A tudatosság emelése és az információk terjesztése* című alfejezete mutatja be.

AZ IKT ÉS AZ E-TANULÁS SZEREPE A SZAKKÉPZÉSHEZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS NÖVELÉSÉBEN ÉS A LEMORZSOLÓDÁSI ARÁNY CSÖKKENTÉSÉBEN

Jelenleg több stratégia és komplex program céljai között szerepel az IKT és az e-tanulás szerepének erősítése a szakképzéshez való hozzáférés növelése és a lemorzsolódási arány csökkentése érdekében. Az alábbiakban bemutatott projektek esetében e folyamat már elindult, országos méretű kiterjesztése azonban még nem valósult meg.

Mivel a lemorzsolódásnak térségenként és célcsoportonként eltérő okai lehetnek, számos, e speciális szükségletek betöltésére irányuló projekt működik intézményi szinten, különböző hazai és uniós források támogatásával (Munkaerő-piaci Alap, EQUAL program, Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, lásd *Részletes Témaelemzés: Szakmai alapképzés*, 0405 fejezetet). E kezdeményezések általában komplex megoldásokat dolgoznak ki a fiatalok iskolából való kimaradásának megelőzésére vagy reintegrálásának eléréseért, melyek a személyiség- és képességfejlesztés, a tanácsadás, s az egyéni tanulási útvonalak biztosítása mellett az IKT kompetenciák fejlesztését vagy e-tanulási lehetőségek biztosítását is magukba foglalhatják. Mivel a hátrányos helyzetű diákokkal való munkában igazán hatékonyan alkalmazhatóak a kooperatív tanulás elemei, ezen belül is a számítógéppel támogatott lehetőségek, az innovatív módszerekre épülő digitális segédanyagok alkalmazása ezen intézményekben fontos szerepet tölt be mind a tanuláshoz kapcsolódó negatív attitűdök megváltoztatásában, mind pedig a személyiségfejlesztésben.

A 2003 óta működő Roma Informatikai Program célja a kistérségi iskolák tanárai tanítási gyakorlatának módszertani megújítása, s ennek részeként az IKT eszközzrendszerének és pedagógiai elemeinek a mindennapi tanítási gyakorlatban való alkalmazása. Az együttműködés célja egy olyan pedagógiai, módszertani és tartalomfejlesztési modell, amely az IKT komplex eszközzrendszere révén hozzájárul az észak-magyarországi régió elmaradottabb részének roma közösségeit a munkaerőpiacon való érvényesüléstől elszakító digitális szakadék áthidalásához és ahhoz, hogy a munkaerőpiacon versenyképes felnőttek váljanak a hátrányos helyzetű diákokból.

Egy érdekes kezdeményezés az informatikai alapú általános felnőttoktatás területén a 2003 óta működő Digitális Középiskola (<http://www.digitaliskozepiskola.hu/dk/index.html>), mely hátrányos helyzetűek, elsősorban romák számára nyújt számítógéppel támogatott levelező tagozatos képzést és (a felsőoktatásban való részvétel előfeltételét jelentő) érettségi bizonyítvány megszerzésének lehetőségét. A Digitális Középiskola Kistérségi Oktatási Központok fenntartásával biztosítja a tanulók számítógéphez és Internethez való hozzáférést lakóhelyük közelében.

A Digitális Középiskola eddigi eredményei alapján és annak kiterjesztéseként a HEFOP 3.5.2. intézkedésének (*Digitális szakképzés*) keretében az Apertus Közalapítvány a

gondozásában korábban kifejlesztett SDT digitális tananyagelemeinek felhasználásával két szakmacsoport szakközépiskolai oktatásához is létrehoz digitális kurzusokat, amelyeket egy-egy szakma digitális tananyagaival is kiegészít. A digitális kurzusok felhasználásával 2007 ősztől kísérleti jellegű szakközépiskolai oktatás kezdődik meg, melyre a résztvevő oktatókat továbbképzésen készítik elő. A 2007 végéig tartó program végére egy olyan, vegyes rendszerű hálózati oktatást megvalósító intézményrendszer modelljének véglegesítése a cél, amely az iskolarendszert elhagyó, hátrányos helyzetű felnőttek számára biztosít lehetőséget középfokú szakképzettség és érettségi megszerzésére, lehetőséget adva az alapfokú szakképzés megszerzésére is.

STATISZTIKA

A mellékletben elérhető 1. táblázat az alkalmazottak képzésében e-learning alkalmazásokat használó gazdasági szervezetek arányát méretnagyság szerint mutató nemzetközi statisztikai adatai összhangban vannak az ország gazdasági fejlettségének mutatóival. A 2. táblázat az Internetet az elmúlt 3 hónapban tanulóval kapcsolatban használó egyének arányát cél és korcsoport szerint mutató adatai azonban arról tanúskodnak, hogy bár az Internetet tanulásra használók köre bővül Magyarországon, de egy kissé más irányban, mint az EU átlag: erőteljesebb az iskolarendszerű tanulás esetében, és kevésbé jelentős az iskolarendszeren kívüli képzések, illetve a szakmai továbbképzés területén. Az oktatási rendszerben az iskolák számítógépekkel való ellátását, Internethez való csatlakoztatását, valamint a tananyagok digitalizálását szolgáló intézkedések nem voltak eredménytelenek, ugyanakkor a társadalmi méretű Internet-penetráció és digitális írástudás mindmáig rendkívül alacsony szintű. Míg a digitális írástudás fejlesztésére az oktatásügyben viszonylag sikeres lépések történtek, addig a munkaerő-piaci integrációban ez az összetevő az eddigiekben nem játszott kellő szerepet.

A 3. és 4. táblázat az Internetet az elmúlt 3 hónapban használók arányát a használat helye és korcsoport szerint, illetve a különféle módon/helyen informatikai ismereteket szerzők arányát mutató adatai szintén az iskolarendszerű oktatás és a munka világa közötti különbségekre világítanak rá: az oktatási intézmények Internet-ellátottsága megfelelőnek mondható, a munkahelyeken ezzel szemben igen alacsony. Ez utóbbi a gazdaság fejlődésének struktúrájával is magyarázható: az exportképes multinacionális nagyvállalatok alkalmazottainak nagy része általában nem képernyő előtti munkát végez. A rendkívül nagyszámú, kevésbé versenyképes, általában hazai tulajdonú kis- és középvállalkozások alacsony versenyképességnek részben oka, részben következménye, hogy a munkahelyeken az Internet használata alacsony mértékű; különösen a vidéki térségek, s ezen belül egyes (pl. mezőgazdasági) ágazatok esetében. A digitális írástudást magas szinten igénylő és/vagy felhasználó munkahelyek a magyar gazdaság szerkezetben kis számban vannak jelen, és ezek részben konzerválják is a társadalom digitális írástudásának elmaradottságát.

07030302 A MEGVALÓSÍTÁS AKADÁLYAI ÉS ESZKÖZEI

Az e-tanulás és az IKT-alapú tanulás szakmai alapképzésbe való bevezetéséhez szükséges infrastruktúrát a szakképző iskolákban az állam biztosítja. Egy a magyarországi háztartások IKT eszközellátottságát vizsgáló felmérés szerint (*Központi Statisztikai Hivatal, 2006.*) azonban a háztartásoknak csak 32,3 %-a rendelkezik internetkapcsolattal, melyeknek 68,2%-a jelent szélessávú hozzáférést. Az IKT eszközöknek a felhasználók otthonában való elérhetőségét szolgálta a Sulinet Expressz program 2004-től 2007-ig tartó szakasza, melynek keretében évente maximum 60 ezer forintos adókedvezményt bizonyos jövedelemhatár alatt valamennyi, a személyi jövedelemadóról szóló törvény hatálya alá tartozó magánszemély igénybe vehette.

Míg az e-tanulás előfeltételét jelentő infrastruktúra gyors ütemben fejlődik, a tartalomfejlesztés nem halad ilyen ütemben: a piacon igencsak változó szakmai, módszertani és technikai színvonalú termékek, képzések jelennek meg, melyek között a felhasználó állami minőségbiztosítási rendszer és viszonyítási alap híján nehezen tájékozódik.

Emellett az e-tanulás terjedésének gátja az is, hogy az elektronikus tartalomszolgáltatás koordinálása a nemzeti digitális adatvagyon létrehozását célzó programokban sem megoldott: az összegyűlt adatok szerkezete országos szinten nem egységes, s szükség lenne a tananyagok nemzeti adatbázisban történő nyilvántartási rendszerének kialakítására éppúgy, mint a szakmai közösség által hitelesített, egységes fogalmak, minőségi kritériumok meghatározására e területen. Az e-tanulás módszertanának fejlesztését végző, s a tananyagok és programok nyilvántartásához kapcsolódó programokról, stratégiákról és intézményekről a 07030301 fejezet számol be részletesebben.

Bár mind az infrastruktúra kiépítése, mind pedig a digitális tananyagok tartalmi és módszertani fejlesztése fontos feltételei az innovatív, IKT-val támogatott tanulás elterjedésének, a változás kulcsa egy szemléletbeli váltás lenne mind a pedagógusok, mind a résztvevők, mind pedig a döntéshozók részéről, hogy felismerjék: mindannyian érdekeltek abban, hogy a fentiekben felsorolt célok valóban megvalósuljanak. A tanári alapképzésben jelenleg nem kap elegendő teret az IKT ismeretek oktatása, annak pedagógiai, szakmódszertani vonatkozásai pedig még kevésbé jelennek meg. Mivel pedig a szakiskolák tanulóinak jelentős része tanulási nehézségekkel és az alapkészségek hiányosságaival küzd, ezen intézmények tanárainak továbbképzése során hangsúlyosabb szerepet kellene kapnia a készség- és képességfejlesztésre való felkészítésnek is.

Az Oktatásfejlesztési Observatory 2007-es felmérése során válaszoló 170, szakmai alapképzésben és továbbképzésben dolgozó szakember szerint az innovatív pedagógiai módszerek szakképzésben történő alkalmazásának két legfőbb akadálya az időhiány a tanórán, valamint az e módszerek alkalmazásához szükséges felkészülési idő. A harmadik legnagyobb akadályozó tényezőként megnevezett eszközhány szintén összefügg az időráfordítással: bár az innovatív szemléletű feladatokat tartalmazó tankönyvek, tartalomhordozók és egyéb oktatási segédanyagok csökkenthetnék a pedagógusok felkészülési idejét, a tanítási folyamatot a gyakorlatban erősen meghatározó tankönyvek nagy részét még nem dolgozták át a szakképzésben történő tartalmi és módszertani változásoknak megfelelően. A válaszadók közül sokan az innovatív pedagógiáknál eredményesebbnek ítélték a hagyományos pedagógiai módszereket; e szemlélet egyik oka az ilyen irányú továbbképzéseken szerzett tapasztalatok hiánya lehet. A felmérés alapján a válaszadók többsége mindezek ellenére, ha viszonylag ritkán is, de sokféle innovatív módszert alkalmaz a tanítás során.

A Szakiskolai Fejlesztési Program (SZFP) keretében 2003/2004-ben folytatott felmérések (SZFP Monitoring, 2004, Expanzió Kft.) többek között a pedagógusok oktatási tevékenységének eredményességét akadályozó tényezőket is vizsgálta. A válaszadó pedagógusok mintegy fele a tanulók érdektelenségében látta a legfőbb akadályt, a szakmai tanárok ezen túlmenően a tanulók alapképzetségének hiányosságait és a nagy osztálylétszámot, a gyakorlati oktatók pedig a korszerű eszközök hiányát említették meg nagy számban mint akadályozó tényezőket.

A szemléletbeli változást, a pedagógusok felkészítését számos központi program szolgálja. Az SZFP projektpedagógiára épülő „C” komponense keretében nemcsak az egyes szakképesítések kompetencia alapú bemeneti feltételrendszerének kidolgozására került sor, hanem a tanárok önálló ismeretszerzését szolgáló

segédanyagok kifejlesztésére és a hatékony tanulásszervezési eljárások alkalmazását elősegítő továbbképzésekre is. Az SZFP szakiskolai tanárok és oktatók továbbképzési rendszerének fejlesztését, valamint módszertani és pedagógiai-szakmai ismereteinek fejlesztését szolgáló „B” komponense az EU Strukturális Alapok támogatásával megvalósuló Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP) 3.2.1. intézkedése keretében folytatódott. E program célja a szakiskolák vezetésének felkészítése a kompetenciaalapú, modulrendszerű szakképzés bevezetésére, s a szakiskolák tanárainak felkészítése a Nemzeti Fejlesztési Terv keretében kidolgozott, modulrendszerű tananyagok adaptálására, bevezetésére és a szakmai tartalom munkaerő-piaci igényeknek megfelelő fejlesztésére, módosítására.

A szakmai továbbképzésben dolgozó oktatók módszertani továbbképzését a HEFOP 3.5.1. intézkedésének „Képzők képzése” című alprogramja szolgálja, melynek célja az ugyanazn program keretében kidolgozott – többek között e-tanulási – tananyagok és programok módszertanilag szakszerű és minden regionális képzőközpontban egységes alkalmazásának biztosítása.

070304 PARTNERSÉGEK ÉPÍTÉSE ÉS A TUDATOSSÁG FEJLESZTÉSE

Az innovatív pedagógiák terjedését és a szakképzési tantervek megújítását célzó partnerségek között helyi szinten elsősorban a szakmai tanácsadó testületek említhetők, melyek jogosítványaik révén hatást gyakorolhatnak a szakképzés helyi gyakorlatára. Az iskolarendszerű szakképzésben a *szakképzésről* szóló 1993. évi LXXVI. törvény 2006. évi módosítása írja elő az ötszáz főnél több tanuló képzését végző szakképző iskolákban és a térségi integrált szakképző központokban (TISZK) szakmai tanácsadó testület felállítását. A tantestület, a gazdasági kamara, a munkaadói és munkavállalói érdekképviseleti szervezetek, a fenntartó és az intézménnyel képzési kapcsolatban álló gazdálkodó szervezetek képviselőit magába foglaló testület javaslattételi jogkörrel rendelkezik az intézményben folyó szakképzéssel kapcsolatos valamennyi kérdésben, így a szakképző iskola szakmai programját illetően is.

Az iskolarendszeren kívüli szakképzést folytató felnőttképzési intézmények esetében az intézményi akkreditációt igazoló tanúsítvány megszerzésének egyik feltétele szintén egy szakmai tanácsadó testület alkalmazása, melynek tagjai a képzési tervben meghatározott képzési irányoknak megfelelő szakmai szervezetek, a képzésben érdekelt szervezetek, valamint a felnőttképzés elismert szakértői lehetnek. Mivel e testületek egyik feladata a felnőttképzést folytató intézmények éves képzési tervének jóváhagyása, javaslataikkal részt vehetnek a képzési tervek, s így közvetett módon a képzési program modernizációjában is.

A területi hatáskörű intézmények három további szintre oszthatók: a kistérség, a megye és a régió szintjére. Jelenleg 168 kistérség működik statisztikai és fejlesztési egységként, lefedve az ország teljes területét. A 2004. évi CVII. törvény a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról jelentős költségvetési támogatást biztosít a kisebb települések önkormányzati testületeiből álló, ún. többcélú kistérségi társulások számára, amelyek ma már a statisztikai kistérségek túlnyomó többségében működnek. E társulások sok esetben pedagógiai szakszolgáltatási és szakmai szolgáltatási feladatok szervezésével és ellátásával járulnak hozzá az innovatív pedagógiák közoktatásba történő bevezetéséhez.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatásával és a megyei pedagógiai intézetek közreműködésével működő Régió és Kistérség a Pedagógiai Szolgáltatásban (RKPSZ) országos kistérségi modellprogram célja a szolgáltatások (többek között a szakiskolai pedagógiai tanácsadás) regionális és kistérségi ellátási rendszerének kidolgozása, valamint a szolgáltatások megszervezése. A 18 pedagógiai intézet és 32 bázisintézmény részvételével zajló kistérségi program célja, hogy a megyei pedagógiai

intézet és a megyében kialakított szakmai szolgáltatási feladatokat is ellátó ún. bázisintézmények együttműködésével a legalapvetőbb szolgáltatások kistérségi szinten is közvetlenül elérhetőek legyenek.

Az innovatív pedagógiák terjedését és a szakképzési tantervek modernizálását megyei szinten többek között a térségi szereplőknek (pl. gazdasági szervezeteknek, intézményeknek, non-profit szervezeteknek, képző intézményeknek) az adott térség foglalkoztatásának javítása céljából létrehozott, ún. foglalkoztatási paktuma szolgálja. A paktum azáltal segítik elő a szakmai alap- és továbbképzés tanterveinek modernizálását, hogy információt gyűjtenek és továbbítanak a képző intézmények felé a megyei szereplők gazdasági és humán erőforrás fejlesztési elképzeléséről, céljairól, valamint olyan képzési programokat dolgoznak ki és indítanak el, amelyek új munkahelyek teremtését segítik elő. Ilyen társulások létrehozását és tevékenységét a Strukturális Alapok felhasználását koordináló I. Nemzeti Fejlesztési Terv Regionális Fejlesztés Operatív Programjának (ROP) 3.2.1. intézkedése támogatja.

A szakképző iskolák regionális együttműködését, s emellett a gyakorlati képzés korszerűsítését támogatják az I. Nemzeti Fejlesztési Terv Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programjának (HEFOP) 3.2.2 és 4.1.1 intézkedései. A Térségi Integrált Szakképzési Központok (TISZK) létrehozására szóló támogatások elnyerésére konzorciumok nyújthattak be pályázatokat, melyek így keretet teremtenek az egy településen vagy körzetben működő, különböző intézmények együttműködése számára. Az összevontan, ésszerű feladatmegosztásban működő, gyakorlatorientált intézményekben folyó képzés a tervek szerint hozzájárul ahhoz, hogy az innovatív pedagógiai technikák, a modellértékű gyakorlati megoldások alkalmazásával, a pedagógusok továbbképzésének eredményeképpen változások következzenek be a közvetlen környezetben, a kistérség és a régió szakképzés-fejlesztési gondolkodásmódjában.

A legújabb szakpolitikai cél ezen központok együttműködésének még szorosabbá fonása mellett ún. szakképzés-szervezési társulások létrehozása, amelyek önkormányzati és nem önkormányzati fenntartású szakképző intézmények (köztük a felsőfokú szakképzést folytató felsőoktatási intézmények) fenntartóinak együttműködését segítenék elő. A TISZK-ek és a szakképzés-szervezési társulások így együttesen olyan intézményfenntartói és intézményi hálózatot alkothatnak, amelynek szakképzési feladatellátása regionális szinten koordinált és vezérelt.

Az innovatív pedagógiák terjedését és korszerű tananyagok kidolgozását segítik elő a felnőttképzésben azon felnőttképzési bázisközpontok, melyek a Munkaerő-piaci Alap foglalkoztatási alaprészének 2004. évi felnőttképzési célú keretéből jöttek létre. A támogatás a felnőttképzéssel foglalkozó, eltérő gyakorlatot folytató akkreditált intézmények közös elveken és részben közös gyakorlaton alapuló együttműködő rendszereinek kialakítását ösztönözte annak érdekében, hogy a konzorciumban résztvevő intézmények körében azonos elveken működő vevőszolgálati, felnőttképzési szolgáltatási, program- és tananyag-fejlesztési, tanfolyam szervezési, vizsgáztatási, minőségfejlesztési, személyzettanúsítási, illetve előzetes tudásszint mérési rendszer alakuljon ki. Jelenleg 7 regionális felnőttképzési bázisközpont működik, melyek konzorciumaiban az egyes regionális képző központokkal (RKK) többek között oktatási magánvállalkozások, állami szakképző intézmények, felsőoktatási intézmények, népfőiskolák, szakmai érdekképviseleti szervezetek és civil szervezetek működnek együtt.

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat részét alkotó regionális képző központokban alkalmazandó program- és tananyagfejlesztéseket támogatja a HEFOP 3.5.1. „Korszerű felnőttképzési módszerek kifejlesztése és alkalmazása” című központi intézkedése, mely 5. alkotórészeinek céljai:

- a központok közötti hálózati együttműködés erősítése a fejlesztések koordinációja, a szakmai fejlesztések eredményeinek kölcsönös közzététele, az alkalmazásukra felkészítő programok szervezése által, valamint
- a központok partneri hálózatának bővítése a program- és módszer-fejlesztésben résztvevő szakemberek és az eredmények disszeminációja révén.

A HEFOP rugalmas képzési lehetőségek biztosítását és programok kidolgozását, valamint a közművelődési intézmények felnőttképzésben való részvételét célzó 3.5.4. pályázati programja keretében összesen 31 felnőttképzési projekt működik közművelődési intézmények (főként művelődési központok, könyvtárak, szakmai tanácsadó intézmények) és RKK-k partnerségében. Az együttműködéseknek az innovatív pedagógiák bevezetéséhez kapcsolódó céljai:

- a tanuláshoz kötődő attitűd megváltoztatása a közművelődési intézmények és szervezetek közvetlen környezetében;
- tanuló közösségek létrehozása;
- a felnőttképzésben alkalmazható korszerű módszerek, és ezekhez kapcsolódó szakmai attitűdök erősítése (pl. cselekvés alapú tanulás, probléma-alapú tanulás, kooperatív tanulás, tanulói önértékelés stb. alkalmazása).

A társadalmi partnerek közül a szakképzési tantervek megújításában a gazdasági kamarák játszanak jelentős szerepet (Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Magyar Agrárkamara), többek között egyes szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek – országos gazdasági érdekképviseleti szervezetekkel együttműködésben történő – kidolgozásával. A társadalmi partnerek az innovatív pedagógiák országos terjesztésében és a szakképzési tantervek modernizációjában egyes, jogszabályok alapján működő szervek tevékenységében való részvétel útján is részt vesznek, így

- az Országos Köznevelési Tanácsban (OKNT), mely az iskolarendszerű szakképzésben folyó közismereti oktatás területét érintő jelentős, az oktatás tartalmával és minőségével kapcsolatos kérdésekben véleményezői, tantervi kérdésekben pedig egyetértési joggal rendelkezik, valamint
- a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanácsban (NSZFT), mely a szakmai alap- és továbbképzés területén véleményező, tanácsadó és döntés-előkészítő feladatokat lát el. (Bővebben lásd a 070204 fejezetben.)

Az innovatív pedagógiák terjesztésében és a szakképzési tantervek modernizációjában résztvevő szakmai szervezetek és hálózatok:

- A Magyar Szakképzési Társaság, amely egy szakképzési kutatásokat támogató, és az innovatív pedagógiák meghatározását illetően az egyik legnagyobb befolyással bíró, tanárokat/oktatókat, illetve szakképzést folytató intézményeket egyaránt magába foglaló nemzeti szintű egyesület;
- A Tanárképzők Szövetsége, mely a tanárképzés megújítását többek között szakmai törvénytervezetek, tantervek véleményezésével, képzési programok fejlesztésével, s a hazai és külföldi tanárképző intézmények és szövetségek közötti együttműködés elősegítésével szolgálja;
- A felnőttképző intézményekben folyó képzés tartalmi és módszertani megújítását támogatja a Magyar Egyetemi Lifelong Learning Hálózat (MELLearn), mely az egész életen át tartó tanulásban elkötelezett felsőoktatási intézmények egy fontos, debreceni központú hálózata Magyarországon;
- A hazai felnőttképzés legnagyobb, 198 vállalkozást, iskolát, egyetemet és non-profit szervezetet tömörítő szakmai érdekképviselete, a Felnőttképzők Szövetsége (FVSZ) az érdekképviselet mellett fontos feladatának tartja a felnőttképzés szakmai színvonalának folyamatos emelését is, melyet tananyagfejlesztéssel, a szakmai

munka segítségével, oktatással, neveléssel kapcsolatos kutatások folytatásával, valamint saját etikai kódex és önkéntes minősítési rendszer kidolgozásával és alkalmazásával szolgál.

A szakmai alap- és továbbképzésben az innovatív pedagógiák nemzetközi terjedését szolgáló partnerségek számára teremtenek keretet az Európai Bizottság Leonardo da Vinci pályázatainak nemzetközi konzorciumai, a nemzetközi szakképzés-fejlesztési hálózatokkal és szervezetekkel való együttműködés (pl. Cedefop, ETF, Unevoc, Eullearn, CERI, INES, CIDREE, CRELL), valamint a magyar és külföldi szakképző iskolák közötti közvetlen bilaterális kapcsolatok (pl. diákcsera-programok) is.

A TUDATOSSÁG EMELÉSE ÉS AZ INFORMÁCIÓK TERJESZTÉSE

Számos szakképzés-fejlesztéssel foglalkozó szervezet tevékenykedik annak érdekében, hogy az innovatív pedagógiai módszerek, jó gyakorlatok és kutatási eredmények széles körben elterjedjenek. Az alábbiakban felsorolt intézmények mindegyike rendelkezik aktualitásokat, tudományos eredményeket közlő, saját honlappal, emellett sokuk hírlevéllel és különböző rendezvények szervezésével is hozzájárul a tudatosság emeléséhez.

A Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet a honlapján elérhető szakképzési adatbázisokkal, továbbképzések, versenyek és szemináriumok segítségével, valamint a *Szakoktatás*, a *Szakképzési Szemle* és a *Felnőttképzés* című folyóiratok megjelentetésével támogatja az innovatív pedagógiák terjedését.

Az innovatív pedagógiák terjesztésében jelentős szerepet játszik az Országos Közoktatási Intézet (OKI) jogutódjaként működő Oktatáskutató és -fejlesztő Intézet, valamint az általa működtetett interaktív honlap, az Új Pedagógiai Szemle című folyóirat, illetve a háromévente megjelenő részletes közoktatási jelentés is.

A Magyar Szakképzési Társaság fórumok, szemináriumok, képzések és továbbképzések szervezésével, s a Szakképző Iskolák Igazgatóinak Országos Fórumának évenkénti megszervezésével járul hozzá a szakképzésen belüli információáramláshoz, emellett társkiadója a Szakképzési Szemlének, a szakképzés egyik legjelentősebb folyóiratának is.

A Magyar Egyetemi Lifelong Learning Hálózat (MELLearn) kifejezetten a felnőttképzés területéhez kapcsolódóan szervez találkozót, konferenciákat, végez tanácsadást, s ezenkívül az információk terjesztése és az együttműködés támogatása érdekében hírlevelet ad ki, és honlapot tart fenn.

A Felnőttképzők Szövetsége kiállítások, bemutatók szervezésével, tájékoztató kiadványok megjelentetésével, szakmai rendezvények megszervezésével járul hozzá a felhasználók tájékoztatásához.

A tudás közvetítésében a már említetteken kívül jelentős szerepe van a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága által évente szervezett Országos Neveléstudományi Konferenciának, az országos vezetésfejlesztési konferenciáknak, a Kiss Árpád emlékkonferenciáknak, a Tempus Közalapítvány és a Fővárosi Pedagógiai Intézet rendezvényeinek, valamint a Budapesti Művelődési Központ által koordinált és a HEFOP támogatásával működő PALLÓ projekt különböző tájékoztatási szolgáltatásainak.

A fenti információs csatornák és kezdeményezések címzettjei és felhasználói többek között a politikai döntéshozók, a szakmai tanárképzésben részt vevő szakértők, a szakképző iskolák, képző központok és egyéb, képző tevékenységet folytató

intézmények irányítói, a pedagógiai szakmai szolgáltatást végző intézmények vezetői, az állami hatósági képzésekért felelős szakértők, a minisztériumok kutató és fejlesztő-szolgáltató háttérintézményei, és az egész életen át tartó tanulást, önképzést folytató pedagógusok és szakértők.

070305 AZ INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK FINANSZÍROZÁSA (STATISZTIKÁVAL EGYÜTT)

Az innovatív pedagógiák és a tantervfejlesztés finanszírozásának legfontosabb forrása a központi költségvetés. Az innovatív pedagógiák terjesztésében és a tantervfejlesztésben részt vevő egyes intézmények (pl. Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Oktatáskutató és -fejlesztő Intézet, MTA Pedagógiai Bizottsága, minisztériumok és háttérintézményeik) költségvetésből történő támogatása mellett az innovatív pedagógiák finanszírozásának legjelentősebb állami forrása a Munkaerő-piaci Alap (MPA) képzési alaprésze, mely bevételeinek legfontosabb forrása a gazdálkodó szervezetek által az éves bruttó bérköltség 1,5%-ának megfelelő összegben fizetett szakképzési hozzájárulás. Az MPA e forrásainak felhasználásáról a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács (NSZFT), illetve a regionális fejlesztési és képzési bizottságok javaslatai alapján a szakképzésért felelős miniszter, illetve bizonyos kereteket illetően az oktatásért felelős miniszter hoz döntést. Az NSZFT az MPA képzési alaprészeinek központi kerete forrásainak pályáztatását szervezi és értékeli, míg a regionális fejlesztési és képzési bizottságok a decentralizált keret forrásainak pályáztatásában működnek közre.

Az MPA képzési alaprésze nyújt finanszírozást a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI) által koordinált Szakiskolai Fejlesztési Program (SZFP) keretében folyó tanterv- és tananyagfejlesztés, valamint módszertani továbbképzések számára (bővebben lásd a 070301 fejezetben).

Az MPA foglalkoztatási alaprészeinek felnőttképzési kerete biztosított támogatást a korábbi Nemzeti Felnőttképzési Intézet által koordinált *Felnőttképzési Kutatási Füzetek* keretében folytatott kutatások számára, amelyek többek között a felnőttképzésben alkalmazható és más országokban már jól működő innovatív módszertani megközelítéseket mutatják be, és tartalmaznak javaslatokat azok hazai adaptációjára vonatkozóan. A felnőttképzési keret (melynek bevétele szintén a szakképzési hozzájárulásból származott) 2007. január elsejével került összevonásra az MPA képzési alaprésszel, de a szakképzési és felnőttképzési támogatási célok szétválasztásának biztosításával.

A kutató vagy fejlesztő tevékenységet folytató intézeteknek, felsőoktatási intézményeknek vagy civil szervezeteknek tevékenységük finanszírozására különféle hazai és uniós pályázatok útján is lehetőségük van. A szakképzés megújítása területén az elmúlt évek legjelentősebb fejlesztései az SZFP mellett az I. Nemzeti Fejlesztési Terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Programja (HEFOP) keretében valósultak meg. A program az EU Strukturális Alapok (az Európai Szociális Alap 386 millió eurós és az Európai Regionális Fejlesztési Alap 177 millió eurós) finanszírozásával, s a központi költségvetés és az MPA azt kiegészítő (187 millió eurós) támogatásával jött létre. Az innovatív pedagógiák és a tantervfejlesztés területén a legnagyobb hatást a szakmai alapképzés tekintetében a 3.1 (*Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségek és kompetenciák fejlesztésének támogatása*) és a 3.2.1 intézkedés (*A szakképzés tartalmi, módszertani és szerkezeti fejlesztése: Új szakképzési szerkezet*), a szakmai továbbképzésre irányulóan pedig a 3.5.1. intézkedés (*Korszerű felnőttképzési módszerek kifejlesztése és alkalmazása*) gyakorolták. (Bővebben lásd a 070301 fejezetben.)

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv Társadalmi Megújulás Operatív Programjának megvalósítását a 2007–2013-as időszakra az Európai Unió költségvetésének kohéziós

politika fejezetéből, valamint a magyar állami költségvetésből összesen körülbelül 3,9 milliárd euró összegű forrás biztosítja.

A Nemzeti Fejlesztési Terv pályázataival mellett az innovatív pedagógiákhoz kapcsolódó kutatást és fejlesztést támogatják egyes, az Oktatásért Közalapítvány által koordinált Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások (OKTK), vagy az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA) keretében kiírt pályázatok is. Az Európai Bizottság szakképzési tananyagfejlesztést is támogató Leonardo da Vinci programjának koordinálását – melynek keretében Magyarországon 2000 és 2006 között összesen több mint 27 millió euró támogatás került felhasználásra, mobilitásra és fejlesztésre – a Tempus Közalapítvány végzi.

Az innovatív pedagógiák magánfinanszírozása összességében még nem mondható jelentősnek. Mivel az iskolarendszeren kívüli szakmai továbbképzést folytatók nagy része maga dolgozza ki és fejleszti tovább tanterveit, s a felnőttképzésben gyakori az innovatív tartalmak és módszerek alkalmazása is, ezen intézmények tevékenységét is tekinthetjük az innovatív pedagógiák terjedését és a tantervfejlesztést szolgáló mechanizmusnak. Végső soron e kategóriába sorolható a gazdálkodó szervezetek által az MPA-ba befizetett szakképzési hozzájárulás, valamint a pedagógiai szakszolgáltatást nyújtó magánvállalkozások tevékenysége is.

A 070304 fejezetben bemutatott, állami és magánfinanszírozású szervezetek partnerségei és együttműködési formái közül nemzeti szinten különösen az MPA által támogatott felnőttképzési bázisközpontok és hálózatok, nemzetközi vonatkozásban pedig az Európai Bizottság Leonardo da Vinci programja keretében finanszírozott projektek magán és állami intézményekből és szervezetekből álló konzorciumai segítik hatékonyan az innovatív pedagógiák bevezetését és terjedését a szakképzésben.

Az innovatív pedagógiákat és a tantervfejlesztést szolgáló partnerségek létrehozását pénzügyi eszközökkel is ösztönző további intézkedések és jogszabályok:

- a HEFOP 3.2.2. és 4.1.1. intézkedései, melyek célja Térségi Integrált Szakképzési Központok (TISZK) létrehozása;
- a HEFOP 3.5.1. központi, a regionális képző központokban (RKK) alkalmazandó program- és tananyagfejlesztésekre irányuló intézkedése;
- a HEFOP 3.5.4. pályázati programja, mely a rugalmas képzési lehetőségek biztosítását és programok kidolgozását, valamint a közművelődési intézmények felnőttképzésben való részvételét tűzi ki célul;
- Regionális Fejlesztés Operatív Programjának (ROP) a megyei foglalkoztatási paktumokat támogató, 3.2.1. intézkedése, s végül
- a 2004. évi CVII. törvény A települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásairól, jelentős költségvetési támogatást biztosítva a kisebb települések önkormányzati testületeiből álló társulások számára s lehetőséget adva számukra egyebek közt az innovatív pedagógiák szerepének a szakképzésben való növeléséhez, például a pedagógiai szakszolgáltatási és szakmai szolgáltatási feladatok szervezésével és ellátásával.

0704 INNOVÁCIÓK A TANÁRKÉPZÉSBEN

REFORMOK ÉS VÁLTOZÁSOK A SZAKMAI TANÁR- ÉS SZAKOKTATÓKÉPZÉSBEN

A szakmai alapképzésben dolgozó pedagógusok alapképzése

Az iskolarendszerű szakképzés tanárainak és oktatóinak alapképzésében jelenleg nagymértékű változások mennek végbe, amelyet több tényező is sürgetett: egyfelől a magyar felsőoktatás szerkezetének 2006-2010 közötti átalakulása a bolognai folyamat részeként, másfelől pedig a tanárképzés korábbi rendszerének hiányosságai. Az új, 2005. évi CXXXIX. felsőoktatási törvény hatályba lépéséig igen sokféle különböző típusú és szerkezetű tanárszak működött, mely a tanárképzést meglehetősen széttagolttá és átláthatatlanná tette, s megakadályozta a szakterületek közötti átjárhatóságot. A hallgatók az innovatív pedagógiai módszerekről a tanárképzés során ugyan szereznek elméleti ismereteket, azonban ezek alkalmazása a tanárképzés során igen korlátozott volt. A szakmai tanárképzésből kilépők sikeres munkavégzését emellett a gyakorlat hiánya is nehezítette.

A megújult rendszerű pedagógusképzés két ciklusban zajlik, melynek alapszintjén kerül kiképzésre az a szakmai pedagógus, aki a gyakorlatban tanít (így a mezőgazdasági, műszaki és üzleti szakoktató). Mesterszintű szak ugyanakkor a mérnök-tanár, agrár-mérnök-tanár, közgazdász-tanár, egészségügyi tanár és művésztanárképzés, mely 2008-2010 között új programokkal indul el a felsőoktatási intézményekben. A pályaválasztásnak a második ciklusig történő kitolódása a tanári pálya melletti döntés megalapozását szolgálja. Az új felsőoktatási rendszerben fontos szerep jut a kompetenciák, közülük is leghangsúlyosabban az IKT kompetenciák és az egész életen át tartó tanulás készsége fejlesztésének. A tanári mesterképzési szakon megnövekedett gyakorló tanítási idő mellett a korábbiaknál jóval több időt biztosít a tanári kompetenciák elsajátítására és begyakorlására is.

A szakmai tanár- és szakoktatóképzés tartalmi fejlődését a 2007-ben elfogadott képzési és kimeneti követelmények, valamint az elvárt szakmai kompetenciák leírása határozza meg. A kezdő pedagógustól elvárt tudás, készségek, jártasságok, beállítódások listái általában az érintettek széles körének (tanári szakmai szervezetek, munkáltatók, szülői és tanuló érdekképviseletek, képzők, oktatáspolitikusok, szakértők stb.) konszenzusával alakultak ki (bővebben lásd *A szakképzésben dolgozó tanárok és oktatók által elsajátítandó új készségek és kompetenciák* című alfejezetben). Az általános és a speciális – az adott szakterületre jellemző – képzési kimeneti követelmények lehetővé teszik, hogy a tanárképzés egységes célok mentén, de a szakterületi specifikumok szerint eltérő módszertani képzéssel épüljön fel.

A képzési kimeneti követelmények emellett új módszertani kultúra kialakítását kényszerítik ki, amelyben fokozott jelentőséget kap a folyamatos tanulás életformává válása, az aktív tanulásra épülő, tevékenységorientált képzés, a mobilitás elősegítése, az IKT eszközök által biztosított új tanulási környezetek nyújtotta tanulási lehetőségek, a munkavégzés által történő tanulás, és a lokális kompetenciák fejlesztésének igénye.

A jogszabályi változások mellett megindultak a képzés átalakulását segítő programok is. A Nemzeti Fejlesztési Terv Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programja (HEFOP) 3.1.1. intézkedésének célja a pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira. Ennek megvalósítását a kompetencia alapú képzés oktatási programcsomagjainak kidolgozása, valamint az oktatási programokhoz illeszkedő, különböző, többek között digitális tananyagok és taneszközök fejlesztése biztosítja. A 2007-ben folyamatosan megjelenő és a gyakorlatban is alkalmazásra kerülő oktatási programcsomagok a különféle taneszközök mellett

magukban foglalják a folyamat megtervezését, megszervezését és értékelését segítő eszközöket is.

A szakmai alapképzésben dolgozó pedagógusok továbbképzése

A közoktatási intézményekben alkalmazott tanárok/oktatók számára a törvény kötelező, legalább hétévenkénti továbbképzést ír elő. Az iskolarendszerű szakképzésben dolgozó pedagógusok egy része igen aktívan vesz részt a továbbképzéseken, sokuk azonban nem kellőképpen motivált a megszokott tanítási módszerek és tanári szerepkör gyakorlásától való elmozdulásban. Ennek okai többek között a szakmában tapasztalható viszonylag magas átlagéletkor, s az intézmények részéről az anyagi megbecsülés elégtelensége, mely ugyanakkor a naprakész szakmai és módszertani tudás elvárásának hiányával párosul.

A HEFOP 3.1.1. intézkedésének keretében továbbképzések formájában folyik a közismereti oktatást végző pedagógusok, intézményvezetők és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú oktatás és nevelés feladataira.

A szakiskolákban dolgozó tanárok és oktatók továbbképzési rendszerének fejlesztését és a tanárok módszertani és pedagógiai-szakmai ismereteinek fejlesztését szolgálta 2003 és 2006 között a Szakiskolai Fejlesztési Program „B” komponense, amely munka a HEFOP 3.2.1. intézkedése keretében, európai uniós források felhasználásával folytatódik. Utóbbi program célja a szakiskolák vezetésének felkészítése a kompetenciaalapú, modulrendszerű szakképzés bevezetésére, s a szakiskolák tanárainak felkészítése a Nemzeti Fejlesztési Terv keretében kidolgozott, modulrendszerű tananyagok adaptálására, bevezetésére és a szakmai tartalom munkaerő-piaci igényeknek megfelelő fejlesztésére, módosítására.

A szakképző intézmények tanárainak szemléletváltását, továbbképzését szolgálja emellett számos konferencia is, így például a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága által szervezett 2006. évi Országos Neveléstudományi Konferencia is, melynek fókuszában a kompetenciafejlesztés és a didaktika tárgykörének újrafogalmazása állt.

A szakmai továbbképzésben dolgozó pedagógusok alapképzése

Az iskolarendszeren belüli szakmai továbbképzésben oktató tanárok és oktatók alapképzésére a fentiekben leírtak vonatkoznak.

A felnőttképzésben kínált szakmai képzések esetében a jogszabályok megengedik a csak szakirányú felsőfokú végzettségű vagy akár csupán (a képzés szintjével legalább megegyező szintű) középfokú szakképesítéssel rendelkező oktatók alkalmazását abban az esetben, ha azok meghatározott idejű szakmai tapasztalattal rendelkeznek. Mindemellett egyre több felsőoktatási intézmény és oktatási vállalkozás indít speciális, felnőttképzési módszertani képzéseket.

A szakmai továbbképzésben dolgozó pedagógusok továbbképzése

Az iskolarendszeren kívüli szakképzésben alkalmazott pedagógusok továbbképzése differenciált képet mutat. Továbbképzésüket nem írja elő jogszabály, de az akkreditált intézményeknek a képzési tevékenység tervezése érdekében rendelkezniük kell olyan humán erőforrás-tervvel, amely tartalmazza az oktatók továbbképzésére vonatkozó szabályokat is. Emellett, mivel sok felnőttképző intézmény nem állandó tanári testülettel dolgozik, de naprakész szaktudású oktatókat alkalmaz, akiket ugyanakkor a szakképző iskolák oktatóinál magasabb szintű anyagi megbecsülésben részesít, a felnőttek képzésében részt vevő tanárok és oktatók szakterületükön – saját érdekükben is – folyamatosan képezik magukat.

A regionális képző központok (RKK) is rendszeresen kínálnak szervezett továbbképzéseket dolgozók számára belső képzési tervük alapján. Az International Organisation for Standardisation (ISO) minősítésével rendelkező oktatási intézmények és vállalkozások belső képzési terveket dolgoznak ki, és alkalmazottaik számára belső továbbképzést kínálnak vagy másik vállalkozás által kínált képzést vásárolnak meg. A felsőoktatásban kínált, újabb szakképzettséget nyújtó 2 éves szakirányú továbbképzési szakok (ISCED 5A) egyike, a felnőttoktatási szakértő szak a felnőttoktatási folyamatok tervezésére, szervezésére, irányítására és értékelésére készíti fel a résztvevőket az ország 8 felsőoktatási intézményében.

A Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.5.1. intézkedésének keretében a korábbi Nemzeti Felnőttképzési Intézet (NFI) koordinálásával 2005-ben megindult a felnőttképzésben dolgozó szakemberek szervezett továbbképzési rendszer-modelljének kidolgozása. E program korszerű távoktatási anyagok kidolgozását valósította meg, melyek első kipróbálására 2007 tavaszán az ország három helyszínén került sor. A háromnapos konferenciák mintegy 700 szakember felkészítésére adtak lehetőséget. Ezt követően a távoktatási megoldás jóvoltából az iskolai rendszeren kívüli felnőttoktatásban tevékenykedő pedagógusok számára a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet folyamatosan kívánja működtetni az online továbbképzési rendszert.

A szakmai továbbképzésben dolgozók továbbképzését többek között olyan nemzeti együttműködési hálózatok is támogatják, mint a Felnőttképzők Szövetsége (FVSZ) és a Magyar Egyetemi Lifelong Learning Hálózat (MELLearn).

INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK ALKALMAZÁSA A TANÁROK ÉS OKTATÓK KÉPZÉSÉBEN

Az innovatív pedagógiai módszerek tanári alapképzésben történő alkalmazása jelenleg intézménytől és tanártól függően változó. Az alapképzést érintő biztató változás, hogy az új felsőoktatási rendszerben megnő a gyakorló tanítási idő, s a tanárképzésben várhatóan fontos szerep jut a kompetenciák, közülük is a lehangsúlyosabban az IKT kompetenciák és az egész életen át tartó tanulás készsége fejlesztésének.

A jelenleg elérhető továbbképzések egy része az IKT ismeretek elmélyítésére, valamint digitális tananyagok alkalmazására, esetleg készítésére irányul. Ilyen képzésekre került sor a Szakiskolai Fejlesztési Program „Informatika a szakiskolában” projektje, valamint az Európai Bizottság Leonardo da Vinci programjának számos e-tanulási projektjén belül is.

2003-ban az Oktatási Minisztérium megbízásából lefolytatott vizsgálat során 500 iskolaigazgatót, valamint 500 iskolában 1930 pedagógust kérdeztek meg a továbbképzéssel kapcsolatos véleményükről. A felmérés eredményeit bemutató tanulmány szerint a továbbképzések között a fejlesztési típusú (az oktatáspolitikai prioritásokhoz kötődő) és a kompenzációs célú (a pedagógusok hiányzó végzettségeit, ismereteit pótló) továbbképzések vannak többségben, és igen csekély az iskola valóságos (az igazgató által azonosított) problémáin segíteni hivatott programban való részvétel (Liskó, 2004).

Egy, a felső középfokú tanárok továbbképzéséről szóló nemzetközi vizsgálat szerint (Imre, 2005) a magyar tanárok a nemzetközi átlaghoz képest kisebb arányban vesznek részt olyan továbbképzéseken, amelyek tapasztalatok útján segítik elő szakmai fejlődésüket (más iskolákban való óralátogatás, szakmai hálózatban, kutatási-fejlesztési tevékenységben való részvétel, külső partnerek felkeresése). Bár a szakértők véleménye szerint ezek hatnak ki a leginkább a tanárok mindennapos gyakorlatára, ösztönzik őket hatékony innovációkra, Magyarországon az ilyen típusú továbbképzések száma igen alacsony (Jelentés, 2006).

Az iskolarendszeren kívüli szakmai továbbképzés területén dolgozó tanárok, oktatók és egyéb tanulássegítők továbbképzése során alkalmazott innovatív pedagógiák tekintetében nem készültek reprezentatív felmérések. A HEFOP 3.5.1. projektje továbbképzési tananyagok kidolgozásával, valamint továbbképzések lebonyolításával szolgálja a különböző típusú képző intézmények oktatóinak és tanulássegítő szakembereinek továbbképzését.

A SZAKKÉPZÉSBEN DOLGOZÓ TANÁROK ÉS OKTATÓK ÁLTAL ELSAJÁTÍTANDÓ ÚJ KÉSZSÉGEK ÉS KOMPETENCIÁK

Az innovatív pedagógiák szakmai alapképzésben történő alkalmazásához a tanároknak és oktatóknak számos új, korábban nem jelentősnek tartott kompetenciát kell kifejleszteniük magukban. A pedagógusoktól elvárt szakmai kompetenciák intézményenként és szakterületenként eltérőek lehetnek, a legfontosabb kompetenciákat azonban az *oktatási miniszter 15/2006. (IV. 3.) rendelete az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről* konkrétan is megfogalmazza. Ennek értelmében a tanár alkalmas kell, hogy legyen:

- a tanulói személyiség fejlesztésére;
- tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítésére, fejlesztésére;
- a pedagógiai folyamat tervezésére;
- a szaktudományi tudás felhasználásával a tanulók műveltségének, készségeinek és képességeinek fejlesztésére;
- az egész életen át tartó tanulást megalapozó kompetenciák hatékony fejlesztésére;
- a tanulási folyamat szervezésére és irányítására;
- a pedagógiai értékelés változatos eszközeinek alkalmazására;
- szakmai együttműködésre és kommunikációra, valamint
- a szakmai fejlődésben elkötelezettségre és önművelésre.

Ugyanez a rendelet foglalja össze a gyakorlati oktatás vezetésére, valamint oktatási tevékenységre felkészítő (BSc szintű) szakoktatói alapképzések képzési és kimeneti követelményeit is. Ez a képzés fontos operatív eleme annak az innovatív szemléletnek, ami a középfokú szakképzést és ennek megfelelően a szakoktatóképzést kompetencia- és tevékenységorientált irányba mozdítja el. Célja ugyanis egyrészt olyan gyakorlatias szakmai tudás és kompetenciák kifejlesztése, amelyek jól illeszthetők az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ-ben) megjelenített szakmákhoz, emellett a szakmai gyakorlati oktatás megvalósításához szükséges alapvető pedagógiai-pszichológiai és módszertani ismeretek átadása, továbbá az arra való felkészítés is, hogy a szakoktató – szakmai és pedagógiai ismeretei birtokában – alkalmas legyen a tanári szakképzettség megszerzésére is.

A szakmai továbbképzésben dolgozó tanárok és oktatók által elsajátítandó kompetenciák alábbi listája regionális képző központok igazgatóival és felsőoktatási intézmények tanárképzési tanszékeinek vezetőivel az Oktatásfejlesztési Observatory munkatársai által készített interjúk alapján készült. Bár e kompetenciák jelenléte a szakmai alapképzésben tanítók esetében is kívánatos lenne, a szakmai továbbképzésben dolgozó tanárok és oktatók munkájához fokozottan szükségesek:

- a folyamatos tanulásra való képesség a korszerű gyakorlati tudás fenntartásához;
- az előzetes tudásra és tapasztalatra építés képessége;
- alkalmazkodási készség;
- a partneri viszony kialakítására való képesség.

Hazai szakértői tanulmányok alapján e felsorolást az alábbi kompetenciákkal egészíthetjük ki:

- a fejlődőképesség megőrzése és növelése a tevékenységben;
- „szerendipitás”: képesség értékes dolgok találására ott, ahol kevésbé tűnik valószínűnek (Kálmán, 2005); továbbá
- a képzési igények felmérése alapján képzési programok tervezésére;
- tananyag-szelekcióra és tananyagfejlesztésre;
- oktatási módszerek adekvát alkalmazására;
- a képzésben részesülő egyén értékelésére és fejlesztésére való képességek (Antalovits, 2005).

A SZAKKÉPZÉSBEN DOLGOZÓ TANÁROK ÉS OKTATÓK SZEREPÉNEK VÁLTOZÁSAI AZ INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK BEVEZETÉSE KÖVETKEZTÉBEN

Az utóbbi két évtizedben, de különösen a rendszerváltás óta alapjaiban megváltoztak a nevelők-tanulók-szülők, a pedagógusok egymás közötti és az oktatás irányítói közötti kapcsolatok. A rendszerváltást megelőző időszak során a pedagógusoknak egy klasszikus tekintélyelvű oktató-nevelő és a tanulók számára erkölcsi-szakmai modellt nyújtó pedagógusi szerepelvárásnak kellett megfelelniük. Az 1990-es évektől azonban a pedagógusok autonómiája, felelőssége és feladatköre kiszélesedett – anélkül, hogy egyes elvárások teljesítésére felkészítést kaptak volna. Ehhez párosult az anyagi és társadalmi megbecsülés fokának fokozatos csökkenése, ami főként a leggyengébb képességű és leghátrányosabb helyzetű tanulók képzését végző szakiskolák tanárait érinti.

Az oktatás, a pályatanácsadás és adminisztráció feladatkörei mellett a pedagógusok a szakmai és tantárgyi programok kidolgozásához, valamint a minőségirányítási és -fejlesztési rendszer működtetéséhez kapcsolódó feladataik révén egyre többféle szakértői és menedzseri szerepet is ellátnak.

A magyarországi szakképzést jelenleg az általános pedagógiai szemlélet fokozatos átalakulása jellemzi: az ismeretátadást, tanári dominanciát és a passzív tanulást középpontba állító elképzelések új alternatívákkal való felváltása azonban hosszú folyamat. Az oktatás és képzés új céljai és módszerei új szerepköröket kínálnak a pedagógusok számára is: ezek helyzettől függően készségfejlesztő, mentori, közvetítői, tréneri vagy tutori szerepek lehetnek. Az informatikai eszközöknek a tanítás során való alkalmazása együtt járhat informatikai, digitális tananyagfejlesztői tevékenységekkel is. A képzés megváltozott légköre és célrendszere pedig megkönnyíti a pedagógus számára a tanácsadói, esetenként pszichológusi szerepkör gyakorlását, mely a sokféle elvárás miatt egyre inkább háttérbe szorul, ám sok esetben nélkülözhetetlen feltétele az eredményes tanításnak.

A felsorolt szerepek igen összetettek, sokféle kihívást és lehetőséget rejtenek magukban, ugyanakkor a korábbiaknál súlyosabb terheket is rónak a szakképző iskolák tanáira és oktatóira. A 2005-ben elfogadott Egész életen át tartó tanulás stratégiája 5. prioritásának (*Újfajta tanítási/tanulási kultúra meghonosítása*) egyik beavatkozási területe az új tanári szerepek kialakítása, melynek érdekében a stratégia a következő lépések megvalósítását tűzi ki célul:

- a pedagógusok önfejlesztő képességének növelése;
- a pedagóguscsoportok valódi „tanuló szervezetté” való átalakítása;
- a szakmai-módszertani továbbképzések fejlesztése, különös tekintettel a szakoktatók és a felnőttképzők igényeire.

0705 INNOVÁCIÓK AZ ÉRTÉKELÉSBEN

A szakképzés szakmai (kimeneti) követelményei és a tananyag megújítását érintően lényeges, a modularizált és kompetencia-fejlesztő képzés bevezetését szolgáló fejlesztések indultak az elmúlt években (lásd 0702 és 0703 fejezeteket). A tanulói értékelés módszereinek és a szakmai vizsgáztatás rendszerének megújítása és adaptálása a megreformált tartalomhoz szintén fontos szakmapolitikai célkitűzések, melyek megvalósulását államilag finanszírozott fejlesztési programok is szolgálják.

Az államilag elismert OKJ-s szakképesítések az iskolarendszerű és az iskolarendszeren kívüli szakképzésben egyaránt az egységesen szabályozott állami szakmai vizsgán szerezhetők meg. A szakmai vizsga szabályait a szakképesítés miniszteri rendeletekben kiadott szakmai és vizsgakövetelményei tartalmazzák, amelyekben meghatározásra kerültek a vizsga részei (írásbeli, gyakorlati, szóbeli), a vizsga időkerete, tartalma, az értékelés módja. A vizsga írásbeli és szóbeli része azonban jelenleg ismeretközpontú, többnyire az ismeretek reprodukálását várja el a növendékektől. Egyes szakképesítések esetében a szakmai gyakorlati vizsgán meghatározott konkrét vizsgaszituációkon is méri a tanulók felkészültségét (pl. fodrász szakképesítés), így valóban komplex a gyakorlati vizsga és alkalmas a gyakorlati kompetencia mérésére is. A magyar szakképzés történetében hagyományosan szerepet kapó „vizsgaremek” is megjelenik egyes szakképesítések vizsgaszabályzatában (pl. asztalos), amely komplexitásával mutatja be a tanuló felkészültségét. A vizsgaremek értékelése projektfeladatként történik.

Az iskolarendszerű szakképzés általános gyakorlatában az értékelés különféle funkciói: a diagnosztikus (helyzetfeltáró), formatív (fejlesztő) és szummatív (lezáró-minősítő) értékelés gyakran keverednek, a minősítő funkció dominál. A tanulói értékelő eljárások közül az (öt fokú skálán történő) osztályozás a magyar oktatási hagyományok miatt nagyon elterjedt és egyeduralgó forma. A tanév közbeni osztályozás, a félévi és év végi osztályzat funkciója elsősorban a tanulók motiválása, tájékoztatás az előmenetelről. A szakmai továbbképzésben (felnőttképzésben) ez a funkció nem ilyen jelentőségű, hiszen ott sokkal motiváltabbak a hallgatók. Ebben az oktatási formában már ma is sokkal jelentősebb az értékelés fejlesztő funkciója, a vizsgára való felkészítés támogatása.

Az elmúlt években belső, szakmai innováció, az innovatív pedagógiák térnyerésének hatására megindult az innovatív mérési-értékelési módszerek és eszközök elterjedése a szakképzésben. A szakképző iskolák egy részében és még inkább a felnőttképzésben már megjelenik az önértékelés, az e-learninghez, a digitális tananyagok alkalmazásához kapcsolódóan az elektronikus értékelésre alkalmas értékelő szoftver alkalmazása, a csoportmunka értékelését lehetővé tevő projektértékelés, vagy a képzésben résztvevők egyéni munkáinak (komplex feladatok: kiselőadások, kutatási feladatok, önálló feladatmegoldások, egyéni projektek, gyakorlati feladatok, portfóliók) értékelése. A külső munkahelyen történő szakmai gyakorlat esetében terjed a komplex, a tanulók szakmai kompetenciáit mérő értékelés, illetve a köztes vagy szintvizsgák alkalmazása a tanuló előrehaladás mérésére az iskolarendszerű szakképzésben az alapozó képzés lezárását követően. (Szintvizsga-szabályzatot és ahhoz kapcsolódó feladatbankot a Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara dolgozott ki azon 16 szakmában, melyek szakmai és vizsgakövetelményeit a kamara vizsgálta felül 2004 folyamán, lásd a 0702 fejezetet.)

A tanulói mérés-értékelés módszertani fejlesztésének szükségét a szakpolitika által prioritizált moduláris és kompetenciafejlesztő képzés bevezetésével összhangban hangsúlyozza a *Szakképzési-fejlesztési Stratégia 2005-2013*: „a kulcskompetenciák fejlesztésének előtérbe helyezése feltételezi az intézmények és a pedagógusok módszertani kultúrájának átfogó megújítását, melyek többek között szolgálják: [...] a tanulók iskolai értékelésének és általában az értékelési és mérési rendszernek a továbbfejlesztését”. A Stratégia kimondja továbbá, hogy „a tanulói aktivitás növelése

érdekében újszerű tanulási-tanítási módszereket, eljárásokat kell alkalmazni (projekt, a tanulók tudásának nyomon követése portfólióval, a tanulói önértékelési rendszer különböző formáival stb.)”.

Az értékelési és vizsgakövetelmények megreformálását sürgeti a *Magyar Köztársaság kormányának stratégiája az egész életen át tartó tanulásról* (2005), mely szerint „a tanulási alapok megerősítésének fontos pillére az új típusú tanulási módszerek használatának következetes érvényesítése az értékelési és vizsgakövetelményekben, valamint független vizsgaközpontok létrehozása”, ami a valódi változást jelentheti az oktatás tartalmi és módszertani hangsúlyainak az újszerű kompetenciák felé való elmozdításában. Az LLL Stratégia szerint „az elmúlt évtizedekben a vizsgakövetelmények (érettségi és szakmai) elsősorban az elsajátított ismeretekre, és kevésbé a készségekre, kompetenciákra irányultak”, ezért „ez utóbbiak között a továbbiakban hangsúlyosabban kell törekedni a tanulási képességek és a kulcskompetenciák mérésére”.

A szakmai vizsgáztatás új rendszerének és intézményrendszerének kialakítását írja elő a *szakképzés-fejlesztés stratégia végrehajtásához szükséges intézkedésekről szóló 1057/2005. (V.31.) kormányhatározat*, mivel „lehetővé kell tenni a bármilyen formában megszerzett tudás hivatalos elismertetését, továbbá biztosítani kell, hogy a szakmai vizsgát követően kiadott bizonyítványban tanúsított kompetenciák a valós tudást tükrözzék”. E cél elérése érdekében a kormányhatározat alapján képzőktől független szakmai vizsgarendszer működését biztosító regionális intézmény-hálózatot kell kialakítani, illetve első lépésként „a vizsgáztatás függetlenségének fokozása érdekében a vizsgát szervezők vizsgálóinak javaslattételét meg kell szüntetni” és „erősíteni kell az elnök szerepét a vizsgáztatási és ellenőrzési folyamatban”. A szakmai vizsgarendszer koncepcionális átalakításának tervezetét a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet dolgozta ki külső szakértők bevonásával (lásd *Regionális szakmai vizsgaközpont hálózat ...*, 2007).

A fenti stratégiákban meghatározott célok elérését két nagyszabású központi fejlesztési program is segítette az elmúlt években.

A *Szakiskolai Fejlesztési Program* I. fázisában (2003-2006) az alapkategorizáció támogató sávjában kapott szerepet a „mérési-értékelési projekt”, amely az iskolarendszerű szakképzést folytató intézmények számára nyújtott támogatást. A programban résztvevő 90 szakiskola szakértői és képzési támogatást kapott, amelynek keretében elsajátították és alkalmazták a korszerű mérési, értékelési módszereket, megismerkedtek a tananyag elemzésének módszerével, a mérőeszköz-készítéssel, az értékelés különböző módszereivel, szakmai segítséget kaptak a szöveges értékelés szakképzésben való alkalmazására. A program az intézményekben megalapozta a feladatbankok, a mérési eszköztárak rendszerét. A kompetenciák méréséhez mérőeszközöket készítettek és vizsgakoncepciót dolgoztak ki, amelyek az eddigi ismeretalapú mérés helyett a kompetenciák mérésére helyezik a hangsúlyt a 10. évfolyam végén. Az alapvizsga feladatlapokat 10 közismereti és 19 szakmai alapozó tárgyhoz készítették el. Emellett a résztvevő szakiskolákban megalakultak a mérési-értékelési csoportok (MÉCS), amelyek módszertani bázisai lettek az intézményi értékelésnek.

A *Szakiskolai Fejlesztési Program* II. keretében 70 iskola kezdhette meg a munkát 2006-ban. A mérés-értékelés jelentőségét mutatja, hogy ebben a fázisban a mérés-értékelés már önálló területként, az alapterületekkel együtt jelent meg a programban. Az iskolákban kialakított mérési-értékelési adatbázisok fejlesztésének támogatására mérőeszköz-készítő pályázatot indítottak, a megvalósításhoz képzési és szakértői támogatást biztosítottak. A program keretében 2006 szeptemberében a szakiskolások körében bemeneti kompetenciamérést végeztek a szakképzésben is fontos, általában nem megfelelően mért területeken:

- kommunikáció (olvasás, szövegértés, szövegkezelés és megjelenítés, szövegalkotás);
- szociális kompetenciák (önvezérlés, realitásérzék, racionalitás, szenzibilitás, szociális extenzivitás, legitimitás, konfliktuskezelés, empátia, kezdeményezőképeség, önmenedzselés, önbecsülés, problémaérzékenység, felelősségvállalás);
- problémamegoldás (probléma megértése, probléma jellemzése, probléma megoldása, a megoldás bemutatása);
- szabálykövetés (szabályosság felismerése, szabály követése, szabályválasztás, szabályalkotás).

A kompetenciaméréshez egy szoftver került kifejlesztésre, amely alkalmas az iskolákban az adatok bevitelére, azok rögzítésére, támogatja a későbbi elemzést, az adatok összehasonlíthatóságát és országos feldolgozását is. A számítógépes program az adatok alapján szövegesen megadja az adott kompetenciára vonatkozóan a tanuló személyes értékelését, és javaslatokat fogalmaz meg a fejlesztéshez.

A szakképzés átfogó szerkezeti, tartalmi és módszertani átalakítását célozza az EU Strukturális Alapok támogatásának felhasználását irányító I. Nemzeti Fejlesztési Terv *Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programjának (HEFOP) 3.2.1. intézkedése*, amelynek keretében az értékelés is új alapokra kerül. A fejlesztési programban kidolgozott új szerkezetű Országos Képzési Jegyzék és az államilag elismert szakképesítések megújított szakmai és vizsgakövetelményei bevezetésével az iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli szakképzésben egyaránt az ismeretalapú tartalmi szabályozás helyére a moduláris, kompetenciaelvű szabályozás lép (lásd 0702 fejezetet), ennek következtében átalakul a vizsgarendszer és a tanulói, hallgatói értékelés is.

Az új OKJ és kimeneti követelmények alapján bevezetendő kompetencialapú oktatás új, innovatív pedagógiai és ehhez kapcsolódó értékelési módszereket kíván meg a szakmai tanároktól, oktatóktól. A kompetencialapú képzés a pedagógus/oktató facilitátori szerepét hangsúlyozza: a követelmények nem ismeretalapúak, hanem kompetenciákat tartalmaznak, a tanulók saját ütemükben haladhatnak, tervezhetők az egyéni tanulási utak, könnyebb az átjárhatóság biztosítása, a képzés része a gyakori visszajelzés, a tanulók/hallgatók a kompetenciákból teljesítmény-mérő vizsgát tesznek.

Az OKJ-s szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményei határozzák meg a képzés kimeneti követelményeit, azaz a résztvevő által elsajátítandó szakmai, módszer, társas és személyes kompetenciákat (lásd 070203 fejezetet), valamint a vizsgáztatás követelményeit, melyek legfontosabb elemei:

- A szakmai vizsgára bocsátás feltételei (pl. az utolsó évfolyam elvégzését tanúsító bizonyítvány iskolarendszerű képzésben, modulzáró vizsga, gyakorlat teljesítése, stb.).
- A szakmai vizsga részei, amelyek kötődnek a szakmai követelménymodulokhoz (vizsgafeladatok, a hozzárendelt vizsgatevékenységek - írásbeli, szóbeli, gyakorlati, komplex, interaktív (számítógépes) -, időtartamuk, és az egyes feladatok aránya).
- A vizsgarészek súlyának meghatározása a vizsga egészében.
- A vizsgarészek alóli felmentés feltételei.
- A szakmai vizsga értékelésének a szakmai vizsgaszabályzattól eltérő szempontjai.

Az új szerkezeti és tartalmi szabályozáshoz új szakmai vizsgaszabályzat is készül a közeljövőben.

Az államilag elismert szakképesítések rendszerét Magyarországon egységesen az OKJ határozza meg, a kimenet-szabályozás legfontosabb eleme az iskolarendszerű és

iskolarendszeren kívüli szakképzésben egyaránt érvényes szakmai és vizsgakövetelményekben meghatározott szabályozás és a hozzá kapcsolódó, a *szakmai vizsgáztatás általános szabályairól és eljárási rendjéről* szóló 26/2001. (VII. 27.) OM rendelet által meghatározott egységes vizsgaszabályzat. A fent ismertetett HEFOP 3.2.1. központi program keretében e képesítési sz tenderdekét meghatározó dokumentumok megújítására került sor a tanulási kimenetek kompetenciákban történő meghatározásával minden OKJ-s szakképesítés esetében. Az OKJ megújítása a jelenlegi foglalkoztatási szerkezet és foglalkozások/munkakörök elemzésén alapult (lásd 070203 fejezetet), így az új OKJ-ban megjelennek olyan korábban hiányzó, az elmúlt években végbement innováció, tudományos és technológiai haladás által létrejött új foglalkozások betöltésére képző szakképesítések is, mint a „CAD-CAM informatikus”, „Web programozó”, „CT, MRI szakasszisztens”, vagy a „Rehabilitációs tevékenység terapeuta”.

Az OKJ-s szakképesítések fejlesztési folyamatának módszertani segédanyagait a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet dolgozza ki, a szakmai és vizsgakövetelmények egységes formai követelményeit a *szociális és munkaügyi miniszter 1/2006. (VII.5.) rendelete* határozza meg. E szakképesítések fejlesztésének folyamatát az *oktatási miniszter 1/2006. (II.17.) rendelete* szabályozza, mely meghatározza a javasolt szakképesítések tartalmi relevanciáját igazoló benyújtandó dokumentumokat és a javaslatok elbírálásában résztvevő szakmai és érdekegyeztető (a társadalmi partnereket is magukba foglaló) szervezeteket (lásd 070202 fejezetet).

Bár a szakmai továbbképzés (felnőttképzés) nem minden esetben ad államilag elismert OKJ-s szakképesítést, e szektor is döntően kimenet-szabályozott. A program-akkreditált képzések esetén az akkreditációs folyamat biztosítja a kimenet-szabályozást (lásd 070501 fejezetet).

070501 INNOVÁCIÓK AZ ÉRTÉKELÉSBEN ÉS MINŐSÉGELLENŐRZÉSBEN

A KÉSZSÉGSZÜKSÉGLET-ELŐREJELZŐ ÉS A KÉPESÍTÉS-FEJLESZTŐ FOLYAMATOK MINŐSÉGELLENŐRZÉSE

Magyarországon jelenleg az egyedüli rendszeres készségezésű szükséglet előrejelző tevékenység az Állami Foglalkoztatási Szolgálat által végzett rövidtávú munkaerő-piaci prognózisok készítése, melynek minőségbiztosítását a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal belső szabályzatai biztosítják (lásd 070102 fejezetet).

Az államilag elismert (az Országos Képzési Jegyzékben, OKJ-ban szereplő) szakképesítések és munkaköri profilok kidolgozását a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI) által készített módszertani segédanyagok segítik, az új szakképesítések jóváhagyásának, a régiéek módosításának vagy törlésének folyamatát, a benne résztvevő szakmai és érdekegyeztető szervezetek megnevezésével együtt, az *oktatási miniszter 1/2006. (II.17.) rendelete* szabályozza (lásd 070202 fejezetet). E folyamat jelentősen egyszerűsödött és lerövidült a közelmúltban az EU Strukturális Alapok támogatásával megvalósuló Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.2.1. intézkedése keretében megvalósított OKJ-fejlesztés részeként. Ezáltal és az új moduláris OKJ-nak köszönhetően biztosítható a képesítési szerkezet gyors reagálása a munkaerő-piaci igények változására a rendszer stabilitásának és átláthatóságának sérelme nélkül.

A SZAKKÉPZÉSBEN ALKALMAZOTT INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK ÉRTÉKELÉSE - PROGRAMOK ÉS INTÉZMÉNYEK MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSA ÉS ÉRTÉKELÉSE

Iskolarendszerű szakképzés

Az iskolarendszerű szakképzés keretében folyó szakmai alapképzés esetében a közoktatás részét alkotó szakképző iskolák minőségbiztosítási rendszerét a *közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény*, míg a felsőfokú szakképzést folytató felsőoktatási intézmények minőségbiztosításának kereteit a *felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény* szabályozza.

Felsőoktatás

A felsőoktatási intézményekben folyó képzés minőségének értékelését a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) végzi. A MAB legalább 8 évente történő ellenőrzése során azonban csupán a képzés folytatásának személyi, szervezeti és infrastrukturális feltételeivel kapcsolatos előírások, illetve a minőségfejlesztési program betartását vizsgálja (egy látogató bizottság helyszíni szemléje, valamint a felsőoktatási intézmény önértékelési beszámolója alapján). Emellett egyes intézményekben egyszeri alkalommal vagy rendszeresebben nyomon követik a végzetek munkaerő-piaci helyzetét, illetve az Oktatási Minisztérium több alkalommal országos projekt (FIDÉV, lásd 070103 fejezetet is) keretében vizsgálta a fiatal diplomások életpályáját, a képzés és a munkaerőpiac igényei közti kapcsolat értékelése érdekében.

Közoktatás

A közoktatás részét képező szakképző iskolákban a közoktatási törvény alapján a pedagógus joga a pedagógiai program alapján a tanítás módszereinek megválasztása. A törvény minden közoktatási intézmény számára előírja egy minőségirányítási rendszer kialakítását, amely meghatározza a minőségpolitikát és a minőségfejlesztési rendszereket, az intézmény működési folyamatait és a vezetési, tervezési, ellenőrzési, mérési, értékelési feladatok végrehajtását. A programot nyilvánosságra kell hozni, végrehajtását a nevelőtestület és a szülői szervezet értékeli évente, amelynek eredményét elküldik az iskolafenntartónak. A minőségirányítási program végrehajtása során figyelembe kell venni az országos mérés és értékelés intézményre vonatkozó eredményeit. Számos szakképző intézmény a rendszeres időközönként elvégzett önértékelése során méri az oktatási szolgáltatásaikkal kapcsolatos partneri elégedettséget, a munkaerőpiac igényeit, a végzett tanulókat foglalkoztatók elégedettségét. Az intézmények jelentős részében az önértékelés keretében vizsgálják tanulóik nyomon követését is.

A közoktatásban az iskola igazgatója felelős az intézmény szakszerű és törvényes működéséért, a pedagógiai munka színvonalaért, és az ellenőrzési, mérési, értékelési és minőségirányítási programjának megvalósításáért. A közoktatási törvény 2003. évi módosítása az iskola fenntartója számára előírja az intézményben folyó oktatás eredményességének és minőségének legalább négyévenként történő ellenőrzését, de a szakmai munkát csak az Országos szakértői névjegyzékben, illetve az Országos szakmai szakértői névjegyzékben szereplő szakértő értékelheti. A közoktatás erősen decentralizált szerkezetének következtében ugyanakkor nem kerültek kidolgozásra a minőség biztosítását és ellenőrzését megbízhatóan szolgáló általános eljárások, és a felmérések tanúsága szerint az iskolafenntartók az értékelés során inkább a törvényi, pénzügyi és igazgatási előírások teljesítésére koncentrálnak, a szakmai ellenőrzések lényegében ad hoc jellegűek.

Az iskolarendszerű szakképzésben a gazdálkodó szervezetnél folytatott gyakorlati képzés felügyelete (törvényességi ellenőrzése) az illetékes területi gazdasági kamara feladata (a szakképző iskolával együttműködésben). Abban az esetben, ha a gyakorlati képzést folytató gazdálkodó szervezet a képzéssel kapcsolatos kiadásainak egy részét vissza szeretné igényelni a Munkaerő-piaci Alap képzési alaprészből, rendelkeznie kell a kamara tanúsítványával is, mely egy alaposabb, a képzés szervezettségét,

módszertani felépítettségét is vizsgáló akkreditációs folyamat során szerezhető meg (bővebben lásd Részletes Témaelemzés: Szakmai alapképzés, 04040203 fejezetet).

Iskolarendszeren kívüli szakképzés

A szakmai továbbképzésben, a felnőttképzésben az OKJ-s szakképesítések mellett egyéb, államilag nem elismert képesítések, bizonyítványok is megszerelhetők. E képesítések esetében minőségellenőrzési mechanizmust a 22/2004. (II.16.) kormányrendeletben és a foglalkoztatáspolitikai és munkaügyi miniszter 24/2004. (VI.22.) rendeletében szabályozott önkéntes program-akkreditáció biztosít, melyet a képzés sajátosságaitól függően 3-5 évre lehet megszerezni, és amely állami támogatások igénybevételeének előfeltételét jelenti (illetve egyre vonzóbb piaci értéket is jelent). A program-akkreditáció során a szociális és munkaügyi miniszter által felkért tagokból álló Felnőttképzési Akkreditációs Testület (FAT) szakértői bizottság bevonásával azt vizsgálja, hogy a program megfelel-e a képzési céloknak és követelményeknek, megvalósítható-e, valamint, hogy tartalma és metodikája megfelel-e a pedagógiai követelményeknek.

A felnőttképzési intézmények szintén önkéntes és a fenti jogszabályok által szabályozott akkreditációjának célja az intézményben folytatott képzési és felnőttképzési szolgáltató tevékenységnek, az intézmény irányítási és döntési folyamatok szabályozottságának vizsgálata és minőség szempontjából történő hitelesítése. Az intézmény-akkreditáció alapvetően egy önértékelésen alapuló minősegbiztosítási rendszert jelent, ami magába foglalja a minőség-célok meghatározását, valamint egy értékelési rendszer kidolgozását és működtetését. Az akkreditált intézményeknek az éves képzési terv jóváhagyását megelőzően minden évben önértékelést kell készíteniük a (szakmai és egyéb, a képzésben érdekelt szervezetek képviselőiből álló) szakmai tanácsadó testületük által jóváhagyott önértékelési rendszer alapján, és ennek alapján kell meghatározniuk a minőség-céljaikat. Az intézmények önértékelési folyamataik során mérik az alkalmazottak (oktatók) munkájának és a képzések eredményességét, az alkalmazott pedagógiai/andragógiai módszerek hatékonyságát, valamint a hallgatók és a képzésben résztvevő szervezetek elégedettségét.

Fejlesztési törekvések

Az iskolarendszerű szakképzés minőség-fejlesztése érdekében a 2003-ban indult nemzeti finanszírozású Szakiskolai Fejlesztési Program I. és II. fázisában (SZFP I-II.) összesen 160 szakképző intézmény alkalmazta az EFQM (*European Foundation for Quality Management*) Modell alapú Szakképzési Önértékelési Modellt (SZÖM) és indított fejlesztéseket az önértékelés eredményei alapján. Kifejlesztésre került egy 40 indikátorból álló kulcsindikátor-rendszer, amely a legfontosabb szakképzési indikátorokat tartalmazza, ezek beépültek az önértékelési modell (SZÖM) kritériumrendszerébe. A kulcsindikátorok körének további indikátorokkal történő kibővítésével egy Internet-alapú benchmarking-adatbázis jött létre, amelyet az intézmények önkéntesen használhatnak eredményességük (össze)mérésére, fejlesztéseik megalapozására, továbbá a jó gyakorlatok átvételét is biztosítja az egyébként anonim módon működő rendszer. Az eredmények összehasonlíthatósága, összehasonlító elemzése érdekében a benchmarking-adatbázishoz készült egy értelmezési-számítási útmutató is, amely biztosítja az indikátorok egységes értelmezését és kiszámítását. Az adatok nemcsak az intézmények számára jelentősek, hanem felhasználhatóak az oktatáspolitikai döntések meghozatalához is. A program keretében kidolgozásra kerül egy egységes nyomon követési és pályakövetési rendszer is, amely támaszkodik az intézményekben meglévő jó gyakorlatokra.

Az Európai Bizottság által létrehozott, a szakképzés európai szintű minőségfejlesztésével foglalkozó munkacsoport 2003-2004-ben kidolgozta a szakképzésben alkalmazandó, európai szinten Közös Minőségbiztosítási Keretrendszert (*Common Quality Assurance Framework, CQAF*), amelynek adaptálásáról a *szakképzés-fejlesztési stratégia végrehajtásához szükséges intézkedésekről szóló 1057/2005. (V.31.) kormányhatározat* rendelkezik. A hazai minőségfejlesztési munka eredményeként Magyarország szakértői szinten részt vett az EU munkacsoport munkájában, valamint tagja a munkacsoport munkáját folytató Európai Szakképzési Minőségbiztosítási Hálózatnak (*European Network on Quality Assurance in VET*). A SZFP II. keretében - összhangban a Szakképzés-fejlesztési Stratégia idevágó célkitűzésével - kerül kidolgozásra a CQAF alapján a magyar Szakképzési Minőségbiztosítási Keretrendszer (MSZBK). A tervek szerint a MSZBK-t fokozatosan adaptálni fogják az iskolarendszerű szakképzés valamennyi intézménytípusára, a felnőttképzésre és felsőfokú szakképzésre. 2007 folyamán, Európában az első között, kísérleti jelleggel nagyszámú szakiskolában vezetik be az MSZBK modellt, amihez a résztvevő szakiskolák jelentős módszertani támogatást kapnak majd.

0706 INNOVÁCIÓK A PÁLYAORIENTÁCIÓBAN ÉS TANÁCSADÁSBAN

A PÁLYATANÁCSADÓ SZAKEMBEREK KÉPZÉSÉBEN ALKALMAZOTT INNOVATÍV PEDAGÓGIÁK

Magyarországon pályorientáció és pályatanácsadás jelenleg többféle szinten és intézményben (közoktatás, felsőoktatás, felnőttképzés, Állami Foglalkoztatási Szolgálat/ÁFSZ intézmények, stb.) folyhat. E különböző szervezetek pályatanácsadással foglalkozó szakembereinek képzettségére eltérő előírások vonatkoznak, és speciális pályatanácsadói képesítés megléte nem minden esetben előírás (lásd Tematikus Áttekintés 0903 fejezetét).

Munkavállalási tanácsadói képzés Magyarországon csupán az 1990-es évek eleje óta elérhető. A képzés 1992 szeptemberében indult a Világbank támogatásával a Gödöllői Agrártudományi Egyetem (GATE, a jelenlegi Szent István Egyetem jogelődje) Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán, hat féléves főiskolai szintű képzésként, amely 1995-ben adta ki az első munkavállalási tanácsadó diplomát. E képzési program célja olyan szakemberek képzése, akik a munka- és pályaválasztás területén az egyéni igényeknek megfelelő információt és támogatást tudnak nyújtani, és ezzel segítik a személyiség szakmai szocializációs folyamatát.

A munkavállalási tanácsadó képzés olyan követelményrendszerre épül, amelynek teljesítése megalapozza, hogy interdiszciplináris ismeretekkel, komplex szemlélettel rendelkező, jó tanácsadói készségekkel működő szakembereket bocsásson ki a képző intézmény. A képzés előtérbe helyezi a problémamegoldásra történő felkészítést és azon szakmai kompetenciák elsajátítását, melyek az átlagosnál nagyobb mértékben épülnek a személyiség elkötelezettségére, megbízhatóságára és tisztázott értékrendjére. A tanácsadóképzésben tehát saját élményen alapuló személyiségfejlesztő tevékenység történik, amelynek élményanyaga és tapasztalata mintául szolgál a későbbi tanácsadói munkához.

A képzés hat félévében nagyjából egyenletesen oszlanak el az elméleti és gyakorlati órák, a gyakorlat körülbelül a képzés egyharmadát jelenti. A gyakorlatok elsősorban az informatika, a tanácsadás és a pályaismeret témakörében szerepelnek nagyobb óraszámban. A képzés része a munkahelyi gyakorlat, a hallgatók az első félévtől kezdve több hetet töltenek kint a munkaügyi szervezetben, illetve más non-profit szervezeteknél.

A képzés gyakorlati és elméleti ismereteket egyaránt számon kérő záróvizsgával zárul. E vizsga része egy egyéni tanácsadásról készített videokazetta, illetve dokumentációjának bemutatása, valamint a szakdolgozat megvédése is.

A Szent István Egyetem és az Eötvös Loránd Tudományegyetem együttműködésében a tanácsadás témakörében PhD képzés is indult 1996-ban. A magyar szabályok szerint azonban a PhD megszerzéséhez egyetemi fokozat szükséges, míg jelenleg a munkavállalási tanácsadó szak csupán főiskolai szintű diplomát ad.

A munkavállalási tanácsadó képzés mellett az Oktatási Minisztérium 1999-ben a GATE előterjesztésére megalapította a *pályorientációs tanár képzést*. Jelenleg több tanárképző főiskolán is fel lehet venni a pályorientációs tanár szakot, valamint 2000-től a Szent István Egyetemen posztgraduális képzési formában is meg lehet szerezni e szakmai végzettséget. A képzés módszerei hasonlóak a tanácsadó képzés módszereihez, célja azonban elsősorban a közoktatásban tanuló diákok pályaválasztását segítő szakemberek képzése (a Nemzeti Alaptanterv/NAT kb. heti egy óra lehetőséget biztosít pályatanácsadásra a 7. osztálytól kezdve, illetve az osztályfőnöki órák meghatározott hányada már az 5. osztálytól a pályaválasztás előkészítésére fordítható).

E képzési programokon túl pályatanácsadó specializáció a pszichológusképzésben szerezhető. A pszichológiai alapképzést követően lehet specializálódni többek között *munka- vagy pályatanácsadó szakpszichológusnak*. Ezek a szakemberek hasonló kérdéskörrel foglalkoznak, mint a munkavállalási tanácsadók illetve a pályaeorientációs tanárok, de olyan eseteket is felvállalhatnak, amelyekben az egyénnek a tanácsadón túl pszichológiai segítségnyújtásra is szüksége van problémájának megoldásában. Emellett a szakpszichológusok problémamegoldás során alkalmazott módszerei is eltérnek a tanácsadók által alkalmazottaktól.

Az elmúlt években több pályaeorientációt, pályatanácsadást célzó projektnek (pl. Szakiskolai Fejlesztési Program pályaeorientációs projekt, lásd lentebb) volt a szakemberek képzését érintő vonulata, melyek szakmai tartalma, célcsoportja és időtartama is eltérő volt. E projektek általános jellemzője, hogy a képzéshez saját tananyagot dolgoztak ki, melyek képzési ideje a felsőfokú képzéseknél lényegesen rövidebb, az érintett témák pedig sokkal jobban leszűkültek a tanácsadás kérdéskörére.

A PÁLYAEORIENTÁCIÓ ÉS PÁLYATANÁCSADÁS MAGYARORSZÁGI GYAKORLATA AZ ÚJ TANULÁSI LEHETŐSÉGEK ÉS ÚJ KÉPESÍTÉSEK ÉS MUNKAKÖRI PROFILOK TEKINTETÉBEN

A magyar pályaeorientációs gyakorlatban az öninformációs rendszerek kapnak egyre nagyobb hangsúlyt az információhoz való hozzáférésben mind a közoktatásban, mind a felnőttképzésben. Több ilyen rendszer kezdte meg működését a közelmúltban és továbbiak állnak fejlesztés alatt. Ilyen rendszerek többek közt:

- Három kelet-magyarországi régióban a munkaügyi központok irányításával a „Képzésből a munka világába történő átmenet támogatására” c. PHARE projektek keretében Interneten elérhetővé váltak e régiók képzési adatbázisai, munkaerő-piaci információi, valamint az életpálya megtervezését, a képzési irány meghatározását segítő önismereti fejlesztő program, programcsomag (lásd <http://www.epalya.hu/>, <http://www.palyainfo.hu/>, <http://www.palyatars.hu/>).
- Az EU Strukturális Alapok támogatásának felhasználását a 2004-2006 időszakban meghatározó I. Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Programjának (HEFOP) 3.5.1. intézkedése (*Korszerű felnőttképzési módszerek kidolgozása és alkalmazása*) keretében folyamatban van egy átfogó információs rendszer kidolgozása, amely aktuális információkat fog tartalmazni a felnőttképzés területét illetően a képzési szolgáltatást nyújtókról, képzési programokról, valamint különböző szolgáltatásokat nyújt a képzésben résztvevők, illetve részt venni kívánók számára.
- Megkezdődött a munkaügyi központok kirendeltségei modernizációjának keretében kialakítandó információs adatbázisok és nyitott öninformációs rendszer létrehozása (lásd lentebb).
- Egyéb Internet alapú öninformációs rendszerek is fejlesztés alatt állnak, így a Nemzeti Pályainformációs Központ (<http://www.npk.hu/public/index.php>), TANINFO (<http://www.taninfo.hu/>), vagy a SULINET (<http://www.sulinet.hu/tart/kat/R>). Ezek a rendszerek országos lefedettségű képzési adatbázisok kialakítására törekednek, de a kidolgozás minősége, a feltöltöttség foka nagyon eltérő, és gyakran átfedések vannak e különböző fejlesztések között. Ezen információs rendszerek fejlesztésére és karbantartására anyagi erőforrások nem minden esetben állnak rendelkezésre.

A PÁLYAEORIENTÁCIÓ ÉS PÁLYATANÁCSADÓ MECHANIZMUSOK/GYAKORLATOK FEJLESZTÉSÉBEN ALKALMAZOTT INNOVATÍV MÓDSZEREK

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat szolgáltatásainak fejlesztése a HEFOP 1.2-es intézkedése keretében

A foglalkoztatási szolgálat EU Strukturális Alapok által támogatott modernizációja keretében a korábbi PHARE-projektben kifejlesztett és 20 kirendeltségen a Dániában és Svédországban megvalósított modernizációs folyamat mintájára bevezetett szolgáltatási modell továbbfejlesztése, valamint további 60 kirendeltségen történő bevezetése történik meg. Az új rendszer alapvető jellemzője, hogy a kirendeltségeken igen fejlett információs rendszereket, adatbázisokat építenek ki, amelyeket könnyen elérhetővé, nyitottá tesznek a munkakeresők, munkanélküliek és a munkáltatók számára egyaránt.

E nyitott információs rendszer a munkaügyi központok szerkezetének átalakítását kívánja meg, ezért a kirendeltségek zömében önkiszolgáló, öninformációs területeket kell kiépíteni. Amikor egy munkanélküli, vagy álláskereső a kirendeltségre megy, az első lépés, hogy saját magának lesz kötelező felvinnie számítógépre az önéletrajzát (a járadékra, segélyre jogosult emberek regisztrációjának is ez az életrajz képezi az alapját). Az önéletrajzok egy általános ellenőrzést követően kerülnek be az önéletrajzi adatbankba. Az online elérhető önéletrajz program hatalmas adatbázissal rendelkezik, könnyen kezelhető, és az otthoni adatfelvitelre is lehetőséget ad. Az álláshelyek adatbázisába a munkáltatók vihetnek majd fel adatokat (üres állásokat, álláshelyeket, álláskeresőket), amelynek egyes részeit kontrollálják a kirendeltségen, majd ezt követően kerülnek be a rendszerbe. Ugyanilyen nyitott adatbázis működtetését tervezik a képzések területén is. Az álló gépek előtt kb. 5-10 percet tölthetnének az ügyfelek, az ülő gépek előtt kb. 25-30 percet.

A kirendeltségi struktúra másik eleme az esetkezelés, azaz a motivált ügyfelekkel együttműködési terv készítése, közvetítés, közvetítői beszélgetés, képzésbe, aktív eszközökbe való irányítás. A harmadik lépcsőfok a tanácsadás, amelynek során a kevésbé aktív, nehezebb helyzetben levő, eltérő magatartású embereknek próbálnak segíteni, többek között a rövidtávú munkaerő-piaci prognózisok által biztosított információk segítségével.

A közoktatásban folyó pályaaorientáció/pályatanácsadás fejlesztése

Életpálya-építési kompetenciafejlesztés a HEFOP 3.1. intézkedése keretében

Magyarországon a HEFOP 3.1-es intézkedésben indult el az első olyan, az intézményrendszert átfogóan érintő fejlesztés, amely a közismereti képzésben kulcskompetenciák fejlesztését célozza az egész életen át tartó tanulás megalapozása érdekében. A hat fejlesztendő kompetenciaterület között megtalálható az életpálya-építési kompetencia is (az olvasás-szövegértés, matematikai logika, idegen nyelv, IKT, szociális-környezet-életmód mellett). A megvalósítás jelenlegi szakaszában az intézményrendszer kb. 10 százaléka kerül bevonásra pályázati úton, ezen intézményekben kötelezően beindul ennek a kompetenciaterületnek a megalapozása, fejlesztése a közoktatás teljes időszakára. Jelenleg az új oktatási programcsomagok tesztelése folyik 120 iskolában, 497 tanulócsoporthoz, 12.500 tanuló bevonásával. A pályázati időszak hátralévő részében az előzetes tervek szerint 2008-ig több mint 1000 közoktatási intézmény, 15.000 pedagógus és csaknem 250.000 gyermek, tanuló lesz részese a programnak. A HEFOP 3.1.1. központi program keretén belül kísérleti céllal kialakításra került egy olyan szakmai koncepció, amely alapjául szolgálhat az életpálya-építés kompetenciaterület oktatásának az 1-6. évfolyam körében, valamint a pedagógusok felkészítésének alapját is képezheti.

Az NFT 2. tervezési időszakában (2007-2013) folytatódik a disszemináció és kiépül egy tanulókövetési rendszer is, amelynek részeként további adatokat nyerhetők a pályaaorientációt illetően is. Része lesz a tervezetnek egy, az egész életen át tartó tanácsadás megvalósítását célzó elképzelés, amely egy átfogó pályaaorientációs információs rendszer kiépítését szorgalmazza. A cél a munkaügyi szervezetben már meglévő és jól működő rendszerekkel való összehangolás. Ennek érdekében a következő

tervezési időszakra való felkészülés és a dokumentáció elkészítéséhez tárcaközi egyeztetés indult meg.

Pályaorientáció fejlesztése a Szakiskolai Fejlesztési Program (SZFP) I. keretében

A 2003-2006 közötti időszakban megvalósított nemzeti finanszírozású SZFP I. keretében jelentős innovatív fejlesztésekre került sor a szakiskolákban folyó pályaorientáció fejlesztése érdekében. A 2000-ben életbe lépett szakiskolai kerettanterv két formában engedti tanítani 9. (közismereti) évfolyamon ezt az ismeretet: önálló tárgyként évi 74 órában, vagy a szakmai orientációhoz kapcsolódva 198 órában. Az SZFP I. különféle tevékenységei - a kompetencia alapú tananyagfejlesztés, a pedagógus-továbbképzések, a célcsoport iskoláiban elérhető szakmák sokféle szempontú bemutatása, a tapasztalatcserék lehetővé tétele regionális konferenciákon - azt célozták, hogy a pályaorientációs foglalkozásokon a fiatalok motivációs szintje fokozódjon, és a 11. évfolyamon induló tényleges szakképzést minél jobb alapozás, önismereti és pályaismereti felkészítés alapján, tudatos szakmaválasztási döntés hatására kezdjék meg. A projekt fejlesztési tevékenysége fokozottan figyelembe vette a szakiskolai diákok körében kimutatott motivációs deficitet, a kudarcélmények magas szintjét és a lemorzsolódások magas számát.

A projekt keretében megvalósult tananyagfejlesztés célja a diákok önismeretének mélyítése, társas és kulcsképeségeik, valamint pályaismeretük fejlesztése volt. Ennek érdekében az alábbi fejlesztésekre került sor:

- *Diák munkatankönyv és kapcsolódó tanári kézikönyv:* A szakiskolai 2000-es kerettanterv „A” változata által lehetőséget biztosító évi 74 óra terhére a pályaorientáció tantárgy 9. évfolyamon történő oktatásához (elektronikus - Interneten és CD-n -, valamint nyomtatott formában elérhető) tananyag készítése diák és tanári változattal, valamint oktatási háttéranyaggal, óravázlatokkal és módszertani ajánlásokkal együtt. A diákok munkafüzetében a pályaorientáció témakörei, így például az iskola és a pályaválasztás története, képességek, érdeklődés, a munkamód a korábbiaktól eltérő oktatásszervezési és módszertani megközelítéssel került feldolgozásra. A tananyag olyan személyiségtulajdonságokat elemez a tanulókkal, amelyek a munka világában kiemelt jelentőségűek, emellett a szakiskolákban gyakorta tapasztalható tanulási, szövegértési problémák miatt a témák közé beiktat egy „Hol és hogyan tanulok?” című fejezetet is, amely kapcsolódik a munkamódot feltérképező anyagrészhez. A tevékenység erősségei közé sorolható a pályaorientáció sok szempontú megközelítése, így például a „Hogyan tanulok, hogyan dolgozom” témák párhuzamba állítása, összekapcsolása, amelyen keresztül a diákok szemléletmódja tágítható, tudatosságuk fejleszthető, és ezáltal tudatosabb szakmaválasztás érhető el. A tananyagfejlesztésben rejülő további lehetőség az egyes közismereti tárgyakban említésre kerülő, illetve említhető szakmák, foglalkozások összegyűjtése, melyek felhasználhatók a diákok pályaismeretének bővítésére, ugyanakkor az iskola pedagógusai közötti együttműködés fokozására is.
- *Szakmaismertető filmek:* Összesen 34 szakmát és 1 szakmacsoportot bemutató 9-10 perces filmek készültek el, a foglalkozásvezetésekhez felhasználható módszertani segédlettel együtt.
- *Multimédiás CD:* A CD fejlesztésének célja az volt, hogy multimédiás eszközökkel többféle módon támogassa a szakiskolai diákokat abban, hogy önmagukról: részképességeikről, kulcsképeségeikről, a munka világához kapcsolódó pszichikai jellemzőikről pontosabb képet kapjanak a szakma, illetve a foglalkozásválasztás érdekében. A CD használata során feltárt eredmények megőrizhetőek és a később megismételt használatkor összehasonlíthatók. A multimédiás CD pályaorientációs foglalkozásokon tanári háttértámogatással használható, az egyéni eredmények kiscsoportokban feldolgozhatók (valamint megalkotható a csoportra jellemző profil), ugyanakkor a diákok önállóan is használhatják. Mindezek a tevékenységek a diákok

öndefiníciós képességét, együttműködési képességét fejlesztik és formálják a közösséget. Az elektronikus tananyag tartalmilag három nagy szerkezeti egységből: önbecslő eljárásokból, képzési és foglalkozási részből áll. (Ennek előzményeként ún. *Szakmatérkép CD* készült kísérleti jelleggel, mely a kereskedelem-marketing szakmacsoportba tartozó néhány szakképesítést és a kapcsolódó foglalkozásokat mutatja be sokféle tartalommal grafikus felületen, ún. hiperhivatkozásokkal, kompetencia alapú szakmaismertetésekkel, tevékenység-leírásokkal, valamint a szakmák által igényelt tulajdonságok ismertetésével együtt, lehetőséget adva a szakképesítések összehasonlítására is.)

- *Pályaorientációs kerettanterv*: A szakiskolák 9. évfolyama számára a 2000-es kerettanterv továbbfejlesztése és kiegészítése kompetenciafejlesztési javaslattal. A fejlesztési szemlélet kapcsolódni kívánt a közismereti tantárgyak kompetenciafejlesztési igényeihez, projektötletekkel/témákkal új módszerek beillesztéséhez (a megvalósításban együttműködve a többi tantárgyi területtel), valamint a tantárgyakat átívelő modulok kialakításához. A kifejlesztett kerettanterv felépítésében fontos szerepet tulajdonít az egyéni és a társaktól, valamint a tanártól származó, három pilléren nyugvó értékelési rendszernek. Az egyes modulok témáiban kifejtett tanulói aktivitás eredményeit ún. egyéni portfólióban rögzítik. A szakasz végén kialakul egy személyes portfólió, amelyet minden tanuló egyénileg készít el. A témák feldolgozásában az egyéni, kiscsoportos és tanári moderációval zajló tevékenységek: gyűjtések, önbecslő eljárások és kérdőíves felmérés eredményeinek összevetése és szűkebb/tágabb körben történő megbeszélése ajánlott. A kerettanterv javasolja a témakörök folytatását a 10. évfolyamon is, pályaépítési ismeretek néven, a szakmai alapozás tárgy keretében (évi 72 órában).

A pályaorientáció továbbfejlesztett kerettanterve sikeres megvalósításának lényeges feltétele a pályaorientációs tevékenységet végző tanár attitűdjének, eszközrendszerének változtatása; moderáció, visszajelzés és az órán kívüli egyéni konzultáció. Az SZFP I. ennek megfelelően nagy hangsúlyt fektetett a pedagógusok továbbképzésére és tréningezésére. A projektben résztvevő tanárok részére szervezett három napos műhelymunka, majd a 30 órás „pályaorientációs konzulens” akkreditált továbbképzés a pályaorientáció tartalmának tudatosítását, a projekt keretében kifejlesztett tananyag és segédeszközök bemutatását, valamint a módszertani fejlesztést szolgálta a saját élményen alapuló csoportmunka módszerével. A prezentációs és moderációs technikák készségszintűvé fejlesztése érdekében négy alkalommal kétnapos moderációs és prezentációs tréningeket is szerveztek.

0707 AZ EURÓPAI ÉS NEMZETKÖZI DIMENZIÓK

Magyarország az 1990-es évek derekától az Európai Unió társult tagjaként aktívan bekapcsolódott a közösségi oktatáspolitikai fő irányainak a megformálására irányuló együttműködés rendszerébe, és egy sor gyakorlati lépést tett a közösségi oktatáspolitikai elveinek átvétele, illetve nemzeti keretek közötti adaptálása érdekében. A jogszabályalkotás és a stratégiai tervezés során az európai folyamatokat egyre jobban megismerő szakigazgatás felhasználta mindazt a tudást, amely az EU és az OECD agytrösztjeiben született. A Lisszaboni folyamathoz kapcsolódó oktatáspolitikai tervezés már párhuzamosan folyt a tagországokban és a 2001-2002-ben még csak tagjelölt Magyarországon. 2004-ben Magyarország az Unió teljes jogú tagja lett, amely a fokozott szakpolitikai beágyazódáson túl a Strukturális Alapok jelentős forrásait is hozzáférhetővé tette. Ennek nem jelentéktelen hányadát fordította és fordítja az ország a közeljövőben is a lakosság készség- és kompetenciafejlesztésére, a pedagógiai innovációk előmozdítására.

Az ún. koppenhágai folyamat, majd az Oktatás, Képzés 2010 Munkaprogram beindítása új impulzust adott a magyarországi oktatás és képzés kompetencia alapú megújítását célzó erőfeszítéseknek. A magyarországi szakképzési szektor miniszteriális szintű képviselői, illetve szakértői képviseltetik magukat az Oktatás, Képzés 2010 Munkaprogram koordinációs csoportjában (ETCG), valamint részt vesznek a tanulási kimenetekkel, az IKT-val, a kulcskompetenciákkal, továbbá az egész életen át tartó tanulással (LLL) foglalkozó klaszterek hazai szakértői csoportjaiban.

2005-ben két olyan programadó, átfogó stratégiai dokumentum született, amelyek kifejezésre juttatták Magyarország elkötelezettségét a Közösség oktatási és képzési prioritásai mellett, továbbá azt a szándékát, hogy azokat a hazai szakmapolitikai gyakorlatba átültesse. Ezen egymással is harmonizáló stratégiák egyúttal kijelölték a politikák közösségi és nemzeti szintű végrehajtásában való közreműködés kereteit, és a megvalósításukhoz szükséges szakmapolitikai és konkrét szabályozási (jogszabályi, pénzügyi-költségvetési) feltételrendszert is.

A *Szakképzés-fejlesztési Stratégia 2005-2013* az Európai Unió legfontosabb szakképzési, foglalkoztatás-, és kohéziós politikai célkitűzéseivel összhangban konkrét feladatok határidőkhöz kötött végrehajtását írja elő. A stratégia részét képező akcióterv (1057/2005. (V.31.) kormányhatározat) az európai szakképzési politika – elsősorban a 2002. évi Koppenhágai Nyilatkozat, illetve ennek a Maastrichtban továbbgondolt alapvető céljai: átláthatóság, átjárhatóság, minőségbiztosítás, szakképzetségek elismerése, információ és orientáció, európai dimenzió - gyakorlati megvalósításának konkrét feladatait jelöli meg.

A *Magyar Köztársaság kormányának stratégiája az egész életen át tartó tanulásról* (2005. szeptember) az egész életen át tartó tanulás európai paradigmájából, valamint a magyarországi viszonyokból, fejlesztési igényekből kiindulva fogalmazza meg az egész életen tartó tanulás magyarországi társadalmi, gazdasági szükségleteihez idomuló stratégia fő elveit, céljait és fejlesztési irányait. A 2013-ig terjedő időszakban az emberi erőforrások fejlesztésével kapcsolatos kormányzati cselekvés vezérfonalát képező stratégia akciótervének (2212/2005. (X. 13.) korm. határozat) 8. pontja célul tűzi ki a szakmai képzések közötti rugalmasabb átjárást és az egymásra épülést, amelyet a modularizáció, a kompetencia-kártyarendszer kialakítása és a kreditrendszer irányába való elmozdulás által kíván elősegíteni. A 10. pont az IKT elterjesztésével a hatékony oktatási módszerek és tanulásirányítási rendszerek terjedését kívánja elérni. A 12. pont a kulcskompetenciák fejlesztését támogató tanári módszertani kultúra emelését hangsúlyozza. Ezen elemekhez tartozó prioritások és intézkedések megjelennek a 2007-2013-as tervezési időszak legfontosabb alapdokumentumaiban, az Új Magyarország

Fejlesztési Tervben, illetve a Társadalmi Megújulás Operatív Programban, jelentős forrásokat rendelve e célokhoz a Strukturális Alapokból.

Már a Strukturális Alapok támogatásának felhasználását a 2004-2006-os időszakban meghatározó I. Nemzeti Fejlesztési Terv keretében is számottevő közösségi forrást fordítottunk a fenti célokra. A Humán erőforrás Fejlesztési Operatív Program (HEFOP) 3.2.1. intézkedése keretében megújított Országos Képzési Jegyzék (OKJ) elvei, tartalma, szerkezete és felépítése megfelel a Koppenhágai Nyilatkozatban lefektetett elveknek, és a szakképzés tartalmi, módszertani fejlesztését érintő európai irányzatoknak (lásd 070203 fejezetet). Ugyancsak ezen intézkedés keretében folynak a szakképzési tananyagok széleskörű digitalizálását, valamint egy komplex e-learning tartalomkezelő rendszer, s ehhez kapcsolódóan IKT alapú moduláris pedagógus továbbképzési rendszer kialakítását célzó munkálatok. A programok kidolgozása során a szakértők támaszkodtak a European ICT skills framework és e-competence framework eljárásaira. A HEFOP keretében jelentős kompetencia alapú tartalomfejlesztő munka is folyt a közoktatás egészében és speciálisan a hátrányos helyzetű rétegek integrálását elősegítő programokban.

A megújított lisszaboni stratégia céljainak magyarországi megvalósítására 2005 júniusában elfogadott, lisszaboni Nemzeti Akció(reform)program (NAP) kidolgozásakor, majd annak 2006 őszen történt felülvizsgálata során a Kormány messzemenően figyelembe vette a szakképzés korszerűsítésére vonatkozóan már a végrehajtás szakaszában lévő közép- és hosszú távú terveket. Az Integrált Iránymutatások - amelyeknek 2005. óta szerves részét képezik a Foglalkoztatáspolitikai Irányvonalak - útmutatásai szerkezetben összeállított NAP egyértelműen igazolta, hogy a szakképzés tartalmi, szerkezeti korszerűsítését szolgáló intézkedések javítják a munkaerő foglalkoztathatóságát, hozzájárulnak a szakképzés és a munkaerő-piaci igények jobb összehangolásához, és segítik az alacsony képzettség miatt a munkaerőpiacról kiszorultak visszaillesztését.

Magyarországon az Európai Képesítési Keretrendszerrel 2005 őszen széleskörű szakmai konzultációs folyamat kezdődött. Ebben a közoktatás, szakképzés, felsőoktatás képviselői, szakértők, érdekképviseletek, szakmai szervezetek, fejlesztők, az ágazati partnerek, az egyes szakképesítésekért felelős minisztériumok, és azok partnerszervezetei, valamint civil szervezetek vettek részt. A nemzeti képesítési keretrendszer kidolgozása szempontjából a legkomolyabb kihívást az jelenti, hogy a magyar oktatási és képzési rendszer meghatározó hagyományaitól igen távol áll a kimenet-orientált szemlélet.

A nemzeti konzultáció során megfogalmazódott számos észrevétel közül kiemelhető, hogy az EKKR referencia szintjei jól érthetőek, a magyar oktatási-képzési rendszer egyes szintjeinek és programtípusainak való megfeleltetése azonban súlyos nehézségeket okoz, ugyanis azok kimeneti követelményei nem feltétlenül az EKKR által alkalmazott tanulási eredmények formájában vannak meghatározva. Ez a megfeleltetési probléma nem jelentős a „Tudás” és a „Készségek, képességek” tekintetében, viszont jelentős mértékű a „Személyes és szakmai kompetenciákkal” összefüggésben, mivel ezek többnyire hiányoznak, vagy jelentősen eltérő szintet képviselnek az érvényes képzési követelmények megfogalmazásában. Ez a nehézség azonban kisebb mértékben érvényes a szakképzés területén, mivel abban a szektorban a meghatározó jelentőségű Országos Képesítési Jegyzék közelebb áll a kimenet-orientált szabályozáshoz, és megújult formájában (lásd 070201 fejezetet) előtérbe került a kompetenciák megfogalmazása.

Mindezek mellett is a szakemberek egy része úgy vélekedik, hogy mivel Magyarországon a nemzetközi referenciák igen jelentős hatással vannak az oktatásról való gondolkodásra, az EKKR egyfajta katalizátor szerepet játszhat az egyes alágazatokon belül zajló diskurzusban.

Az Oktatási Minisztérium 2006 áprilisában kezdeményezte a nemzeti (országos) képesítési keret kialakítására irányuló koncepció elkészítését, amely jelenleg társadalmi és szakmai egyeztetés alatt áll. Az elkészült koncepció is azt hangsúlyozza, hogy a keretrendszer olyan stratégiai eszköznek tekintendő, amely alkalmas arra, hogy egyrészt támogassa az egyén tanulás- és életpálya tervezését, másrészt referenciaként segítse a képzés-szolgáltatókat programjaik fejlesztésében, ennek révén segítve az egyes alágazatok (közoktatás, szakképzés, felsőoktatás), valamint a különböző szektorok közötti képzési kimenetek korábbanál sikeresebb összehangolását. Az Országos Képesítési Keretrendszer (OKKR) kialakítása és bevezetése egyben alkalmat teremthet a nem-formális és informális tanulás eredményeinek elismerésére irányuló gyakorlat kiszélesítésére és tudatosabbá tételére. A munkaügyi és az oktatási tárca egyetértése alapján 2007-től indul el az OKKR kialakítása és bevezetése. Ez a feladat több ponton integrálódott az EU Strukturális Alapok támogatásának felhasználását a 2007-13 közötti időszakra szólóan meghatározó II. Nemzeti Fejlesztési Tervbe is. Elmondható azonban, hogy a nemzeti képesítési keretrendszer kialakítása alapvetően kormányzati kezdeményezés, amelynek a kidolgozásában egy viszonylag szűk szakértői kör vesz részt, s a szélesebb körű támogatottság egyelőre még hiányzik.

Az európai impulzusok hatására a magyarországi szakértők már 2002-ben kutatásokat folytattak a kreditrendszer szakképzésbe történő bevezetésének kérdéseiről. Az Európai Bizottság által 2006 novemberében közreadott Európai Szakoktatási és Szakképzési Kreditrendszer (European Credit Transfer for VET, ECVET) munkadokumentum alapján múlt év végén a Szociális és a Munkaügyi Minisztérium elsődleges koordinációjával a Nemzeti Szakképzési Intézet (az NSZFI jogelődje) országos konzultációt szervezett. A konzultáció tapasztalatainak és a tanulságok összegzésére 2007. március elején került sor. A kredit-alapúság az ágazati stratégiai gondolkodásban előkelő helyen szerepel, és érvényesülését segíteni fogja a modularizáció és a kompetencia alapúság irányában most folyó erőteljes elmozdulás.

Nemzetközi oktatási-szakképzési fejlesztési együttműködésekben Magyarország a kilencvenes évek második fele óta különösen intenzíven vesz részt. 1997-ben teremtődött meg a lehetőség az európai programokban (Socrates, Leonardo) való teljes jogú részvételre. A nemzetközi tapasztalatcserére ezt megelőzően és ezzel párhuzamosan, tisztán hazai forrásból finanszírozva is jelentős figyelmet fordított a szakképzés-politika. A jelentősebb központi fejlesztésekhez mindig nagy volumenű – fejlesztők, intézményvezetők, intézményi innovátorok részvételével megvalósuló – mobilitások, tanulmányutak, külföldi továbbképzések társultak, és szakemberek az ennek révén bekövetkező szemléleti megújulást a rendszer fejlődése szempontjából kiemelt fontosságúnak mondják.

A Leonardo da Vinci Program II. szakaszában (2000-2006) Magyarországon több mint 27 millió Eurót fordítottak a program megvalósítására. Ennek nagyjából felét 653 mobilitási projektben használták fel, amelyek közel 9 ezer kedvezményezett külföldi szakmai gyakorlatát vagy tanulmányútját tették lehetővé. Fontos megjegyezni, és a hazai szakpolitikai irányítás és a szociális partnerek elkötelezettségét támasztja alá, hogy az elmúlt évek során hazai többletforrásból a tervezettnél több projektre és legalább ezer fővel több fiatal külföldi szakmai gyakorlatára került sor. A mobilitáspedagógia Magyarországon kimondottan fejlettnak mondható. Ezt igazolja, hogy az idáig két alkalommal meghirdetett Európai Mobilitási Nívódíj nem hivatalos versenyében mind a díjra való jelölések, mind az elnyert díjak tekintetében Magyarország szerepelt a legjobban a tagállamok között. A Leonardo Programot szervező Tempus Közalapítvány nemzeti keretek között már ötödik éve szervezi meg a mobilitási nívódíj pályázatát, amely népszerű, és már a jelölés is nagy becsben áll a pályázó intézmények között. A díjátadásra nagyszabású mobilitáspedagógiai disszeminációs konferenciák kerülnek sorra.

Nagyjából a mobilitásra fordítottal megegyező összeg (14 millió Euró) jutott a 47 kísérleti fejlesztési projekt támogatására, de magyarországi partnerek több száz Leonardo

fejlesztési projektben közreműködtek. A pedagógiai innovációk között Magyarországon kiemelten sok foglalkozott e-learning fejlesztéssel, amelyre hazai és SA forrásokból is sokat fordított az ország. A téma kiemelt hazai kezelését és szakmai színvonalát jelzi, hogy az európai szintű e-learning tematikus monitoringot magyar szakértő koordinálta. A pedagógiai innovációk terén gyenge pont, az immár a koppenhágai folyamatot leképező Leonardo prioritások közül kevés teret kaptak a tanárok és oktatók képzését, módszertani fejlesztését támogató kezdeményezések.

070701 AZ EURÓPAI DIMENZIÓ MEGJELENÍTÉSE A SZAKKÉPZÉS TANTERVEIBEN

Az európai és nemzetközi dimenzió a magyarországi szakképzés tanterveiben elsősorban az iskolarendszerű szakképzésben, a szakképző iskolák közismereti képzésében van jelen, bár az európai vonatkozások számos szakmai továbbképző tanfolyam tematikájában is megjelennek (így pl. az EU Strukturális Alapok támogatásával megvalósuló Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program, HEFOP 3.5.1. intézkedése keretében kidolgozott tanár-továbbképzési program- és tananyagrendszer része a „Felnőttképzés az Európai Unióban” témakör). Az államilag elismert, Országos Képzési Jegyzék (OKJ) szerinti szakképesítések megszerzésére felkészítő szakképzés iskolarendszeren belül és kívül egyaránt elsősorban a szakmai ismeretek és készségek átadására és fejlesztésére irányul, bár a HEFOP 3.2.1. intézkedése keretében kidolgozott új OKJ szerinti szakképzés tanterveiben már a szakma gyakorlásához szükséges ún. módszer, társas és személyes kompetenciák is megjelennek (lásd 070203 fejezetet). A jövőben a képzés során fejlesztendő szakmai és egyéb kompetenciák között olyan, korábban kevésbé hangsúlyos elvárások is helyet kapnak, melyek az utóbbi időben végbement innováció és technológiai haladás következtében váltak fontossá (pl. általános tanulóképesség, kezdeményezőkétség, kreativitás, stb.).

A rendszerváltozást követően, az 1990-es évek első felében az európai uniós tagságra történő felkészülés jegyében a magyar oktatási kormányzat kiemelt figyelmet fordított arra, hogy az európai tartalmak és az európai politikai, erkölcsi értékek korszerű felfogásban beépüljenek az iskolai tananyagokba, s a napi pedagógiai nevelőmunka részévé váljanak. A szakképzés területén ebben a tekintetben a fő cél az volt, hogy az iskolarendszerű szakképzést tartalmi, szerkezeti és kimeneti tekintetben egyaránt összehangolja és összehasonlíthatóvá tegye az Európai Unió fokozatosan artikulálódó szakképzési politikájának elveivel és szakmapolitikai kereteivel, valamint Magyarország számára gazdasági-kereskedelmi, valamint munkaügyi szempontból különösen fontos európai partnerek szakképzési rendszerével.

Az 1998-ben bevezetett Nemzeti Alaptanterv (NAT) a közoktatás valamennyi szintjén és intézmény típusára, így az iskolarendszerű szakképzésre vonatkozóan egységes követelményként fogalmazza meg, hogy a tanulóknak „pozitív viszonyt kell kialakítani a közös európai értékekhez. A tanulók becsülnék meg az európai fejlődés során létrehozott eredményeket, köztük Magyarország szerepét, hozzájárulásait. Legyenek érdeklődők, nyitottak az európai kultúra, életmód, szokások, hagyományok iránt, különös tekintettel a hazánkat környező országokra, népekre. Ismerjék meg az európai egység erősödésének jelentőségét, ellentmondásait, szerepét az országnak és lakosainak az életében.” Ezeknek az elvárásoknak a központilag kidolgozott kerettantervek, az alap- és középfokú intézmények ezekre épülő helyi tantervei a közismereti tárgyak oktatásának a keretében tettek eleget.

A 2004 szeptemberében hatályba lépett, részletes követelmények helyett fejlesztési feladatok előíró új NAT az európai dimenzió közösségi dokumentumokban lefektetett koncepciójával azonosan kiemelt fejlesztési feladatként fogalmazza meg a tanulóknak az európai azonosságtudat kialakítását és „magyarságtudatuk megőrzése mellett európai polgárrá válásukat”. Ugyancsak fontosnak tartja, hogy „a tanulók szerezzenek ismereteket az Európai Unió kialakulásának történetéről, alkotmányáról,

intézményrendszeréről, az uniós politika szempontrendszeréről. Diákként és felnőttként tudjanak élni a megnövekedett lehetőségekkel”. A szakközépiskolák, szakiskolák esetében a közismereti, jellemzően a történelem, a társadalomismeretek és a földrajz tantárgyak keretében jelennek meg az európai dimenzióval kapcsolatos ismeretek. Az Európai Unióval, Magyarország uniós tagságával, az európai állampolgársággal kapcsolatos ismeretekkel a szakközépiskolák 12., a szakiskolák 10. évfolyamain foglalkoznak a közismereti tárgyak tanóráin.

A NAT előírásainak a teljesítése érdekében az oktatási kormányzat mind a pedagógusképzésben és továbbképzésben, mind a tankönyvírásban és az iskolai pedagógiai programok tantervek kidolgozásában - kerettantervek, módszertani segédletek kiadásával és különböző disszeminációs akciókkal - támogatást nyújt ahhoz, hogy a közismereti tárgyak oktatásakor az európai tartalmak közvetítése a mindennapi nevelőmunka munka részévé váljon. A Comenius és a Leonardo da Vinci közösségi akcióprogramokban történő, nemzeti szinten a Tempus Közalapítvány által koordinált részvételhez nyújtott pénzügyi, szakmai, módszertani támogatás is segíti az európai dimenzió iskolai szintű erősítését.

0708 BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁSOK ÉS WEBOLDALAK

Antalovits Miklós: *Továbbképzési modell kidolgozása vállalati oktatók tanári kompetenciáinak fejlesztésére*. Felnőttképzési Kutatási Füzetek 2005/14. Budapest: Nemzeti Felnőttképzési Intézet, 2005.

Bajka Györgyi: *Innovációk a pályatanácsadásban*. Háttér tanulmány a Cedefop/ReferNet jelentéshez. Kézirat. Budapest: 2006.

Benedek András: *Változó szakképzés*. Budapest: OKKER, 2003.

Berde Éva – Morvay, Endre: *A bolognai folyamat és munkaerő-piaci kihatása három országban*. In: Berde, Éva et al.: *Diplomával a munkaerőpiacon*. Budapest: PH Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006. pp. 39-72. Interneten elérhető: http://www.hier.iif.hu/hu/kutatas_reszletes.php?id=73

Berde Éva et al.: *Diplomával a munkaerőpiacon*. Budapest: PH Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006. Interneten elérhető: http://www.hier.iif.hu/hu/kutatas_reszletes.php?id=73

Csákó Mihály: *Report about the survey undertaken in the framework of the joint CEDEFOP/ETF project in Hungary*. Scenarios and Strategies for Vocational Education and Training in Europe. Budapest: 1999. Interneten elérhető: http://www.trainingvillage.gr/etv/Upload/Projects_Networks/ScenariosStrategies/hungary_nat_report.doc

Czenky Klára: *Diploma, munkaerőpiac, munkanélküliség a hazai sajtó tükrében*. In: Berde, Éva et al.: *Diplomával a munkaerőpiacon*. Budapest: PH Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006. pp. 115-128. Available from Internet: http://www.hier.iif.hu/hu/kutatas_reszletes.php?id=73

Dancsó Tünde *Az információs és kommunikációs technológia fejlesztésének irányvonalai a hazai oktatási stratégiákban*. Új Pedagógiai Szemle 2005/11. Interneten elérhető: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2005-11-ta-dancso-informacios>

Az EU oktatási és képzési munkaprogramjának megvalósítása. A magyar Oktatási Minisztérium beszámolója a Tanács és Bizottság 2006. évi közös időközi jelentéséhez. Új Pedagógiai Szemle 2005/07-08. Interneten elérhető: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2005-07-vt-Tobbek-EU>

A magyarországi háztartások infokommunikációs (IKT) eszközellátottsága és az egyéni használat jellemzői, 2006. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 2007. Interneten elérhető: <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/ikt/ikt06.pdf>

Fehér Péter: *Az OECD Roma Informatikai Projektjének néhány eredménye*. Új Pedagógiai Szemle 2004/6. Interneten elérhető: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2004-06-in-Feher-OECD>

Forgács András: *Az európai dimenzió a magyarországi szakmai képzésben*. Összefoglaló. Háttér tanulmány a Cedefop/ReferNet jelentéshez. Kézirat. Budapest: 2007.

Györgyi Zoltán: *Diplomások és a munkaerőpiac – kutatói megközelítés*. In: Berde, Éva et al.: *Diplomával a munkaerőpiacon*. Budapest: PH Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006. pp. 21-38. Interneten elérhető: http://www.hier.iif.hu/hu/kutatas_reszletes.php?id=73

Halász Gábor; Lannert, Judit (eds.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2003*. Budapest: Országos Közoktatási Intézet, 2003. Interneten elérhető: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=kiadvany&kod=Jelentes2003>

Halász Gábor; Lannert, Judit (eds.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2006*. Budapest: Országos Közoktatási Intézet, 2006. Interneten elérhető: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=kiadvany&kod=Jelentes2006>

A HEF OP 1. 2. komponens - szolgálatfejlesztés, stratégiai tervezés, kutatás - keretében készülő munkaerő-piaci előrejelzési munkálatok bemutatása / A Szociális és Munkaügyi Minisztérium Tervezési és Fejlesztési Titkárság. 2007. március. A Cedefop/ReferNet jelentéshez készült összefoglaló report.

Hideg Éva et al.: *Hungarian educational foresight: "Vocational training and future" – case study*. Final draft prepared for COST A22 WG3. 2006. augusztus 24.

Híves Tamás: *Munkaadói elvárások megjelenése az álláshirdetésekből*. In: Berde, Éva et al.: *Diplomával a munkaerőpiacon*. Budapest: PH Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006. pp. 73-87. Interneten elérhető: http://www.hier.iif.hu/hu/kutatas_reszletes.php?id=73

Imre Anna: *Az élethosszig tartó tanulás megalapozása a hazai középfokú iskolákban*. In: Imre Anna (szerk.): *A középfokú oktatás nemzetközi tükrében*. Budapest: Országos Közoktatási Intézet, 2005.

Dr. Kadocsa, László: *A kreditrendszer szakképzésbe való bevezetésének feltételeiről*. Dunaújváros, 2005.

Kálmán Anikó: *A felnőttoktatásban és -képzésben alkalmazható kompetenciaelvű módszerek és azok alkalmazhatósága*. (Felnőttképzési Kutatási Füzetek 2005/13.) 40-49. Budapest: Nemzeti Felnőttképzési Intézet, 2005.

Kálmán Anikó: *Nemzetközi összehasonlító elemzés a tanárképzési és felnőttoktatók képzési rendszereinek állapotáról, működéséről, fejlesztéséről. Felnőttoktatók professzionális kompetenciái*. Budapest: Nemzeti Szakképzési Intézet, 2006.

Komenczi Bertalan. *Az E-learning lehetséges szerepe a magyarországi felnőttképzésben*. Felnőttképzési Kutatási Füzetek 2006, 3. Budapest: Nemzeti Felnőttképzési Intézet, 2006.

Kőrösné Mikis Márta: *Az innovatív pedagógiai gyakorlat definíciója*. Új Pedagógiai Szemle, 2000/11. Interneten elérhető: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2000-11-in-Korosne-Innovativ>

Lakos Endre: *A kompetencia-kártya, avagy paradigmaváltás a gyakorlatban*. Budapest, 2005.

Lannert Judit; Vágó, Irén; Kőrösné Mikis, Márta: *A felnőttek digitális írás- és idegennyelv-tudása*. Felnőttképzési Kutatási Füzetek 2006/7. Nemzeti Felnőttképzési Intézet, 2006.

Liskó Ilona: *A pedagógus-továbbképzés hatékonysága*. Educatio, 2004/3.

A Magyar Köztársaság Kormányának stratégiája az egész életen át tartó tanulásról/A Magyar Köztársaság Kormány. 2005. szeptember. Interneten elérhető: http://www.om.hu/doc/upload/200511/III_strategia_kormany_050921.pdf

Mártonfi György: Szociális és tanulási kompetenciák. Az alacsony képzettséggel rendelkezők munkaerő-piaci integrációjához nélkülözhetetlen kompetenciákról egy felmérés alapján. In: *Szakképzési Szemle*, előkészületben.

Molnárné Stadler Katalin: *Innovációk az értékelésben*. Háttér tanulmány a Cedefop/ReferNet jelentéshez. Kézirat. Budapest: 2007.

Munkaerő-piaci előrejelzés a 2005. évre/Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium. Foglalkoztatási Hivatal. Budapest: 2004. Interneten elérhető: http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=afsz_rovidtavu_prognózisok_oldal

Munkaerő-piaci előrejelzés a 2006. évre/Szociális és Munkaügyi Minisztérium. Foglalkoztatási Hivatal. Interneten elérhető: http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=afsz_rovidtavu_prognózisok_oldal

Murányi Lajos: *Számítógéppel támogatott tanulás (elearning) Magyarországon*. Interneten elérhető: <http://www.mke.oszk.hu/>

Nováky Erzsébet: Oktatási-szakképzési jövőalternatívák új szemléletben. In: *Szakképzési Szemle XXI*, 2005/3. pp. 290-316. Interneten elérhető: <http://novaky.jovokutatas.hu/download/Tanulmanymagyar/NovakyOktSzakkepzes2005.doc>

OKJ 2006. A kompetenciaalapú moduláris szakképzési szerkezet. Összeállította: Modláné Görgényi Ildikó. Szerk. Papp, Ágnes. Budapest: Nemzeti Szakképzési Intézet, 2006.

Oktatásfejlesztési program az NFT II-ben (2007-2013). Az Oktatási Minisztérium és a szakmai, társadalmi szervezetek javaslatai. Budapest: 2006. április. Interneten elérhető: http://www.om.hu/letolt/nft2/oktatas_fejleszttes.pdf

Összefoglaló a HEFOP 3.5.1. jelű, „Korszerű felnőttképzési módszerek kifejlesztése és alkalmazása” című központi intézkedés fő tartalmáról/Nemzeti Felnőttképzési Intézet. Interneten elérhető: http://www.nfi.hu/hefop/dok/hefop_351_osszegzo.doc

Papp Ágnes (ed.): *Vocational Training and Education in Hungary 2005*. Az Oktatási Minisztérium megbízásából készült tanulmány. Budapest: Nemzeti Szakképzési Intézet, 2005.

Papp Lajos: *Az e-learning a felnőttképzésben (trendek, perspektívák, európai környezet)*. Kutatási zárótanulmány. Bp., Nemzeti Felnőttképzési Intézet, 2005.

Prezentáció a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara által 2004-ben végzett szakképzés-fejlesztésről/Magyar Kereskedelmi és Iparkamara. Kézirat.

Regionális szakképzés-fejlesztési stratégiák/Regionális fejlesztési és képzési bizottságok. Interneten elérhető: <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=905>

Regionális szakmai vizsgaközpont hálózat létrehozhatósága Magyarországon. Szerk. Bartus, Zsolt – Hideg, Éva. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, 2007. Összefoglalója elérhető angol nyelven: Bartus, Zsolt et al.: *Proposal for the establishment of a regional vocational examination network in Hungary*. Budapest: National Institute of Vocational and Adult Education, 2007.

Revised National Lisbon Action Programme for Growth and Employment. Hungary.
Budapest: 2006. október. Interneten elérhető:
http://www.nfu.gov.hu/index.nfh?r=&v=&l=&d=&mf=&p=ci_202

Sediviné Balassa Ildikó et al.: *Új tanulói teljesítmény-értékelési módszerek a szakképzésben.* Budapest: SZÁMALK, 2005. Interneten elérhető: http://www.e-methods.hu/tw/tiki-index.php?page=Termékek_hu

A Szakiskolai Fejlesztési Program I. „B” komponens: Szakképzés-módszertani fejlesztés. Összeállította. Pádár, Zoltánné. Szerk. Szellő, Gyöngyi. Budapest: Nemzeti Szakképzési Intézet, 2006.

A Szakiskolai Fejlesztési Program I. „G” projekt: Pályaorientáció. Összeállította. Kaszás, Judit. Szerk. Szellő, Gyöngyi. Budapest: Nemzeti Szakképzési Intézet, 2006.

Szakképzés-fejlesztési Stratégia 2013-ig/A Magyar Köztársaság Kormánya. Budapest: Oktatási Minisztérium; Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, 2005. Interneten elérhető: http://www.om.hu/letolt/szakke/szakkepzesi_strategia_050414.pdf

Szakmastruktúra és szakmatartalom változások a gazdasági fejlődés tükrében/ MKIK Gazdaság és Vállalkozáselemzési Intézet. Készült a Nemzeti Felnőttképzési Intézet megbízásából NFI/K-49/3/2003. Budapest: 2004. Kézirat.

Szerepi Anna: Munkaadók és fejjadászok a munkaerőpiacról és az oktatási rendszerről. In: Berde, Éva et al.: *Diplomával a munkaerőpiacon.* Budapest: PH Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006. pp. 89-114. Interneten elérhető: http://www.hier.iif.hu/hu/kutatas_reszletes.php?id=73

Szilágyi Klára: *Employment and Career Counselling as a Profession.* Budapest: Kollégium Ltd., 2000.

Szűcs András; Zarka Dénes: *A távoktatás módszertanának fejlesztése.* Felnőttképzési Kutatási Füzetek 2006/6. Budapest: NFI, 2006.

Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program / A Magyar Köztársaság kormánya. Budapest: 2006. november 29. Interneten elérhető: http://www.kdrfu.hu/doc/tiop_061220_beadott.pdf

Társadalmi Megújulás Operatív Program 2007-2013/ A Magyar Köztársaság kormánya. Budapest: 2006. december 8. Interneten elérhető: http://www.kdrfu.hu/doc/tamop_061220_beadott.pdf

Tordai Péter; Mártonfi György: „Az oktatás és munkaerőpiac kapcsolódása” című, a Nemzeti Fejlesztési Terv II. előkészítését szolgáló, az oktatási szektor fejlesztési szükségleteiről szóló szakértői vita strukturált összefoglalója. Interneten elérhető: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=egyeb-munkaeropiac#cim11>

Tóth Etelka: *Oktatásfejlesztés a HEFOP-ban.* Szakoktatás 2006/2.

Varga Júlia: *Oktatás-gazdaságtan.* Budapest: Közgazdasági Szemle Alapítvány, 1998. Interneten elérhető (regisztráció után): <http://www.kszemle.hu/kiadvany>

Hasznos weboldalak:

3K Alapítvány. Honlap. Interneten elérhető: <http://www.klaszter.hu>

3K Consens Iroda. Honlap. Interneten elérhető: <http://www.3kconsens.hu/>

American Chamber of Commerce in Hungary. Honlap. Interneten elérhető:
<http://www.amcham.hu/>

Állami Foglalkoztatási Szolgálat. Honlap. Interneten elérhető: <http://www.afsz.hu>

Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék. Honlap. Interneten elérhető:
<http://www.bke.hu/munkaero/>

Német-Magyar Kereskedelmi és Iparkamara. Honlap. Interneten elérhető:
<http://www.duihk.hu/index.php?id=82&L=24>

GKI Gazdaságkutató Zrt. Honlap. Interneten elérhető: <http://www.gki.hu/>

Magyar Agrárkamara. Honlap. Interneten elérhető: <http://www.agrarkamara.hu>

Magyar Kereskedelmi és Iparkamara. Honlap. Interneten elérhető: <http://www.mkik.hu>

Magyar Munkaerő-piaci Prognózis. Adatbázis. Interneten elérhető: <http://www.mmpp.hu/>

MKIK Gazdaság és Vállalkozáselemzési Intézet. Honlap. Interneten elérhető:
<http://www.gvi.hu/>

MTA Közgazdaságtudományi Intézet. Honlap. Interneten elérhető: <http://econ.core.hu/>

Nemzeti Fejlesztési Terv – Programiroda. Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet.
Honlap. Interneten elérhető: <https://www.nive.hu/nft/>

Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal. Honlap. Interneten elérhető:
<http://www.nkth.gov.hu/>

Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet. Honlap. Interneten elérhető:
<http://www.nive.hu>

New Methods of Evaluating Student's Performance in the Vocational Training System.
Official website of the Leonardo project E-methods. Honlap. Interneten elérhető:
<http://www.e-methods.hu/tw/tiki-index.php>

Oktatáskutató és –fejlesztő Intézet. Honlapok. Interneten elérhető: <http://www.oki.hu>,
<http://www.hier.iif.hu/hu/index.php>

Online Pedagógiai Lexikon <http://human.kando.hu/pedlex/>

Sulinova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht. Honlap. Interneten
elérhető: <http://www.sulinova.hu>

Szakiskolai Fejlesztési Program. Honlap. Interneten elérhető: <http://www.szakma.hu/>

Szent István Egyetem, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar, Munkavállalási
Tanácsadó Szak. Honlap. Interneten elérhető: <http://www.gtk.gau.hu/mvta/news.htm>

Szociális és Munkaügyi Minisztérium. Honlap. Interneten elérhető:
<http://www.szmm.gov.hu>

1. táblázat: Az alkalmazottaik oktatása és képzése során e-tanulási megoldásokat alkalmazó vállalkozások aránya, a vállalkozás mérete szerint (2004 – 2006)

Ország	2004		2005		2006	
	<i>KKV-k</i> (10-249 alkalmazott)	<i>Nagyvállalatok</i> (250 vagy több alkalmazott)	<i>KKV-k</i> (10-249 alkalmazott)	<i>Nagyvállalatok</i> (250 vagy több alkalmazott)	<i>KKV-k</i> (10-249 alkalmazott)	<i>Nagyvállalatok</i> (250 vagy több alkalmazott)
EU25	19	38	20	42	20	42
BE	13	35	21	43	21	47
CZ	:	:	:u	:u	32	56
DK	9	:u	12	33	15	37
DE	20	34	19	40	19	38
EE	25	40	24	44	:	:
GR	35	56	36	65	41	67
ES	27	49	29	54	24	51
FR	:	:	:	:	10	23
IE	20	52	25	55	35	72
IT	8	22	12	30	11	29
CY	48	70	41	77	39	66
LV	32	54	29	55	33	60
LT	47	64	47	68	44	65
LU	10	27	11	31	13	38
HU	9	22	14	37	17	34
MT	:	:	19	66	:	:
NL	9	28	13	32	14	37

Ország	2004		2005		2006	
	<i>KKV-k</i> (10-249 alkalmazott)	<i>Nagyvállalatok</i> (250 vagy több alkalmazott)	<i>KKV-k</i> (10-249 alkalmazott)	<i>Nagyvállalatok</i> (250 vagy több alkalmazott)	<i>KKV-k</i> (10-249 alkalmazott)	<i>Nagyvállalatok</i> (250 vagy több alkalmazott)
AT	23	37	22	38	20	43
PL	35	56	23	37	24	43
PT	18	44	15	35	:	:
SI	29	47	40	50	41	56
SK	27	52	38	52	35	55
FI	32	45	30	55	40	64
SE	19	45	23	49	26	57
UK	:	:	17	41	23	52
BG	25	46	12	32	17	31
RO	29	55	:	:	:	:
IS	:	:	:	:	16	36
NO	15	41	24	54	25	60

Forrás: Eurostat, Information society statistics; on-line adatbázis, letöltés ideje: 28/11/2006

Megjegyzés:

A felmérés által vizsgált minta minimum 10 vagy több teljes idejű alkalmazottat foglalkoztató, az alábbi NACE ágazatokban működő vállalkozásokat foglal magában:

D – Feldolgozóipar,
F – Építőipar,
G – Kereskedelem,
H – Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás
I – Szállítás, raktározás, posta, távközlés,
K – Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás,
O – Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás (csak a 92.1 – 92.2 csoportok: Film-, videgyártás és Rádió-televízió műsorszolgáltatás)

2. táblázat: Az Internetet az elmúlt 3 hónap során tanulásra, képzésre használó egyének %-os aránya, cél és korcsoport szerint (2004 – 2006)

Ország	Korcsoport	2004			2005			2006		
		Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)	Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)	Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)
EU25	16-24	34.3	11.7	:	29.5	10.2	9.2	28.5	11.5	13.1
	25-54	7.9	11.1	:	7.3	8.6	6.2	7.3	10.9	10.2
	55-64	2.0	3.5	:	1.6	2.5	2.8	1.8	3.9	5.0
	Total	10.1	8.7	:	8.8	6.8	5.4	8.7	8.5	8.7
BE	16-24	:	:	:	40.3	3.7	4.4	39.4	2.2	3.8
	25-54	:	:	:	10.8	3.1	4.0	10.0	3.3	4.2
	55-64	:	:	:	3.8	0.9	1.5	2.7	1.0	0.9
	Total	:	:	:	13.0	2.5	3.3	12.1	2.5	3.2
CZ	16-24	7.7	0.3	1.5	7.6	:u	1	:	:	:
	25-54	0.4	1.2	0.6	:u	1.1	:	:	:	:
	55-64	0.1	0.3	0.2	:u	:u	:u	:	:	:
	Total	1.4	0.7	0.5	1.3	0.7	0.6	:	:	:
DK	16-24	45.4	4.2	3.6	45.2	5.5	0.7	43.2	5.6	5.3
	25-54	12.5	5.0	6.8	11.9	5.8	8.5	13.5	8.5	9.1
	55-64	3.3	1.9	4.0	3.8	2.7	4.6	4.6	3.7	5.1
	Total	14.1	3.9	5.2	13.7	4.6	5.9	14.4	6.3	7.0
DE	16-24	56.9	20.3	41.1	:u	:u	:u	52.6	29.9	45.8
	25-54	8.7	17.5	23.9	:u	:u	:u	8.2	26.0	31.5
	55-64	:u	4.1	10.5	:u	:u	:u	1.3	9.0	17.7
	Total	12.2	13.2	21.2	:u	:u	:u	12.2	20.4	28.0

Ország	Korcsoport	2004			2005			2006		
		Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)	Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)	Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)
EE	16-24	50.8	:	:	:u	:u	:u	18.6	:u	3.8
	25-54	18.4	:	:	:u	:u	:u	:u	:u	:u
	55-64	4.2	:	:	:u	:u	:u	:u	:u	:u
	Total	20.6	:	:	5.9	3.1	2.3	5.8	1.9	2.5
GR	16-24	26.5	11.0	17.0	13.0	7.4	14.0	25.5	4.8	7.7
	25-54	5.9	3.2	4.2	2.6	2.5	3.0	6.7	2.3	4.0
	55-64	0.6	0.1	0.3	0.8	0.4	0.7	0.8	0.6	0.5
	Total	7.8	3.6	5.2	3.4	2.5	3.8	7.4	2.1	3.4
ES	16-24	19.8	12.7	:	14.3	11.8	4.6	11.4	7.0	3.6
	25-54	6.4	6.3	:	5.5	4.6	3.7	2.9	4.2	0.7
	55-64	1.2	0.6	:	1.0	0.4	0.9	0.7	0.2	0.8
	Total	7.0	5.7	:	5.5	4.5	3.1	4.2	2.8	3.2
FR	16-24	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u
	25-54	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u
	55-64	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u
	Total	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u
IE	16-24	19.7	5.3	3.6	15.1	5.7	6.4	20.5	10.8	5.8
	25-54	4.5	4.1	2.3	4.8	3.3	2.8	8.3	5.6	4.4
	55-64	1.1	1.0	0.6	2.3	0.9	1.3	2.1	1.3	1.4
	Total	6.9	3.6	2.2	6.2	3.2	3.1	9.1	5.6	3.9

Ország	Korcsoport	2004			2005			2006		
		Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)	Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)	Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)
IT	16-24	:	:	:	23.3	7.9	9.6	25.0	8.5	10.4
	25-54	:	:	:	5.5	7.6	5.8	6.0	7.5	5.9
	55-64	:	:	:	1.1	1.7	1.4	1.4	2.3	1.6
	Total	:	:	:	6.2	5.7	4.8	6.7	5.8	5.0
CY	16-24	28.3	4.0	9.2	28.9	2.4	7.6	29.4	8.9	16.8
	25-54	7.3	3.1	5.3	6.6	2.2	4.5	10.3	6.0	8.2
	55-64	1.6	0.5	1.2	0.8	0.2	0.8	3.5	1.1	2.3
	Total	9.6	2.7	5.0	9.0	1.8	4.1	11.5	5.2	8.0
LV	16-24	29.5	9.5	4.8	31.6	9.3	7.3	31.0	9.6	6.1
	25-54	5.8	3.7	2.3	5.3	5.5	3.1	4.2	4.6	3.7
	55-64	1.0	0.7	0.3	0.9	1.0	0.8	0.4	1.6	0.5
	Total	8.7	3.8	2.2	8.8	4.8	3.1	8.0	4.5	3.2
LT	16-24	61.4	:	:	51.1	19.7	43.7	54.9	16.6	51.9
	25-54	14.1	:	:	7.7	15.0	8.9	7.5	21.2	11.5
	55-64	3.7	:	:	1.0	3.4	1.2	0.6	5.6	1.4
	Total	19.6	:	:	13.9	12.5	13.2	14.4	15.8	16.2
LU	16-24	31.7	22.1	5.7	41.1	11.0	5.4	38.2	8.6	6.7
	25-54	12.6	29.0	5.2	12.7	16.9	5.0	9.7	16.0	3.1
	55-64	9.0	12.9	3.0	5.9	8.8	1.8	6.3	12.6	1.0
	Total	13.5	22.7	4.4	14.5	13.4	4.1	12.4	12.9	3.1

Ország	Korcsoport	2004			2005			2006		
		Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)	Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)	Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)
HU	16-24	39.5	4.2	9.9	28.2	3.9	10.2	30.9	4.4	7.8
	25-54	6.4	8.6	4.9	11.0	10.0	7.7	9.3	4.4	5.3
	55-64	:u	:u	:u	2.8	3.4	1.8	1.6	1.5	1.5
	Total	10.0	6.0	4.5	11.0	6.9	6.3	10.2	3.5	4.5
NL	16-24	:	:	:	57.1	11.5	7.3	65.7	9.7	5.6
	25-54	:	:	:	12.9	8.7	7.1	11.4	10.6	5.7
	55-64	:	:	:	2.7	2.4	2.0	2.4	2.6	2.1
	Total	:	:	:	16.6	7.2	5.6	16.8	8.0	4.6
AT	16-24	27.9	2.4	4.6	31.1	2.8	3.5	35.5	2.0	3.8
	25-54	6.7	1.7	3.6	6.8	1.9	3.3	8.3	2.5	4.6
	55-64	1.5	0.2	1.3	1.3	:u	0.7	2.4	0.3	0.9
	Total	8.4	1.4	3.0	8.8	1.6	2.6	10.5	1.8	3.5
PL	16-24	14.8	0.7	1.4	17.9	0.6	0.7	15.2	1.0	1.1
	25-54	1.0	1.0	0.7	1.9	0.5	0.8	1.3	:u	:u
	55-64	0.2	0.4	0.1	0	0	0.1	0	0	:
	Total	3.5	0.7	0.7	4.6	0.4	0.6	3.7	0.5	0.7
PT	16-24	24.6	2.5	2.4	24	:u	:u	27.6	:u	:u
	25-54	:u	:u	:u	4.1	:u	:u	:u	:u	:u
	55-64	:u	:u	:u	:u	:u	:u	:u	0	:u
	Total	5.9	1.1	1.2	6.0	0.6	1.3	6.3	0.8	1.2

Ország	Korcsoport	2004			2005			2006		
		Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)	Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)	Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)
SI	16-24	32.5	2.6	8.1	50.5	:u	:u	67.4	7.1	15.8
	25-54	:u	5.6	4.1	:u	:u	:u	11.4	8.2	10.4
	55-64	:u	:u	:u	:u	:u	:u	1.3	0	1.2
	Total	9.9	3.7	3.8	16.0	4.8	5.2	16.4	5.9	8.6
SK	16-24	26.7	6.6	0.9	17.0	6.7	1.4	14.1	5.7	14.1
	25-54	4.6	12	1.1	3.8	3.4	0.6	3.4	4.6	3.4
	55-64	0.8	1.4	0.1	0.4	0.8	0	0.9	0.6	0.9
	Total	8.1	8.6	0.8	5.5	3.4	0.6	4.8	3.9	4.8
FI	16-24	67.4	2.6	2	69.9	5.9	3.3	73.3	8.4	2.2
	25-54	16.9	3.8	7.9	19.0	3.5	10.4	20.0	4.3	6.1
	55-64	4.2	1.5	5	3.2	1.2	4.2	4.7	0.5	2.6
	Total	20.4	2.8	5.5	22.4	3.1	7.0	24.1	3.8	4.1
SE	16-24	10.4	1.8	2.8	13.9	4.7	4.7	13.5	2.9	3.4
	25-54	4.5	2.2	1.7	5.0	3.0	2.9	5.0	2.8	2.7
	55-64	0.8	1.0	1.0	2.3	1.3	2.4	0.9	1.0	2.8
	Total	4.2	1.7	1.6	5.3	2.6	2.7	5.2	2.2	2.6
UK	16-24	43.9	21.8	20.6	43.7	28.7	:	42.3	26.9	14.6
	25-54	14.9	23.5	14.5	14.9	27.0	:	19.2	27.1	15.0
	55-64	6.7	9.9	8.9	:u	8.8	:	6.4	11.5	7.2
	Total	16.6	18.4	13.3	16.3	21.3	:	17.8	21.0	12.0

Ország	Korcsoport	2004			2005			2006		
		Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)	Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)	Formális oktatási tevékenységre (iskola, egyetem stb.)	Foglalkoztatási lehetősé- gekhez kapcsolódó egyéb képzésekre	Egyéb, alapképzés utáni képzésekre (post educational courses)
BG	16-24	15.2	5.2	1.2	:	:	:	:	:	:
	25-54	1.5	2.2	0.4	:	:	:	:	:	:
	55-64	0.2	0.5	0	:	:	:	:	:	:
	Total	3.3	2.1	0.4	:	:	:	:	:	:
RO	16-24	3.1	0.8	0.5	:	:	:	:	:	:
	25-54	0.3	1.7	0	:	:	:	:	:	:
	55-64	0	0.6	0	:	:	:	:	:	:
	Total	0.7	1.2	0.1	:	:	:	:	:	:
IS	16-24	9.7	5.0	1.3	10.8	6.6	0.4	15.2	8.0	0.3
	25-54	7.1	6.0	2.1	8.3	5.7	3.3	8.2	6.6	4.6
	55-64	1.5	4.0	3.0	2.2	1.8	3.5	5.8	3.2	4.5
	Total	6.5	5.3	2.0	7.2	4.8	2.6	8.5	6.1	3.6
NO	16-24	8.7	2.1	1.0	9.6	1.0	1.0	12.0	3.6	2.8
	25-54	2.4	2.8	1.1	5.0	3.5	2.1	5.4	4.5	3.3
	55-64	1.0	1.9	1.9	0.6	3.2	1.3	1.7	1.1	1.1
	Total	2.9	2.3	1.2	4.5	2.7	1.6	5.2	3.4	2.5

Forrás: Eurostat, Information society statistics; on-line on-line adatbázis, letöltés ideje: 28/11/2006

Megjegyzés:

A népszámlálást 16-74 éves egyének alkották (egyed-országok külön gyűjtenek adatokat más korosztályok tekintetében is)

3. táblázat: Az Internetet az elmúlt 3 hónapban használók %-os aránya, a kapcsolódás helyszíne és korcsoportok szerint (2004 - 2006)

Ország	Korcsoport	2004		2005		2006	
		Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)	Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)	Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)
EU25	16-24	38	11	39	12	40	13
	25-54	4	27	4	30	3	34
	55-64	1	10	1	13	1	14
	Total	8	19	8	21	8	23
BE	16-24	:	:	22	7	29	10
	25-54	:	:	2	26	3	32
	55-64	:	:	1	10	1	10
	Total	:	:	5	18	6	21
CZ	16-24	44	8	41	7	:	:
	25-54	1	22	:u	21	:	:
	55-64	0	9	:u	10	:	:
	Total	8	14	7	14	:	:
DK	16-24	61	11	61	8	74	10
	25-54	6	56	5	52	8	64
	55-64	0	38	0	34	0	45
	Total	12	41	11	37	14	46
DE	16-24	46	13	48	8	41	21
	25-54	:u	27	:u	30	:u	39
	55-64	:u	8	:u	13	:u	16
	Total	9	18	9	20	8	27

Ország	Korcsoport	2004		2005		2006	
		Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)	Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)	Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)
EE	16-24	48	11	24	13	50	15
	25-54	5	29	:u	27	:u	40
	55-64	2	17	:u	20	:u	17
	Total	12	20	8	20	11	28
GR	16-24	22	3	25	5	27	5
	25-54	:u	15	0	15	1	19
	55-64	:u	1	0	4	0	4
	Total	4	9	4	10	4	12
ES	16-24	35	12	36	13	34	13
	25-54	4	25	5	29	4	31
	55-64	0	7	1	9	0	9
	Total	8	18	8	20	7	22
FR	16-24	:	:	:	:	37	9
	25-54	:	:	:	:	:u	30
	55-64	:	:	:	:	:u	13
	Total	:	:	:	:	6	18
IE	16-24	18	9	16	11	30	15
	25-54	1	21	1	24	3	31
	55-64	0	5	1	9	1	12
	Total	5	15	4	17	7	23
IT	16-24	24	6	24	8	29	6
	25-54	2	22	:u	24	2	25
	55-64	:	6	:u	6	0	8

Ország	Korcsoport	2004		2005		2006	
		Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)	Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)	Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)
	Total	4	15	4	16	5	17
CY	16-24	28	8	26	6	29	9
	25-54	1	21	0	20	1	24
	55-64	1	5	0	5	0	7
	Total	6	14	5	14	5	17
LV	16-24	33	16	35	17	45	19
	25-54	2	24	1	25	2	30
	55-64	0	7	0	9	0	11
	Total	7	17	7	18	9	22
LT	16-24	57	7	53	10	57	12
	25-54	2	18	2	22	2	25
	55-64	0	6	0	6	0	8
	Total	11	12	11	15	11	17
LU	16-24	38	8	55	11	46	12
	25-54	3	38	3	37	2	43
	55-64	1	16	1	15	2	24
	Total	7	27	10	26	8	32
HU	16-24	41	6	40	5	58	5
	25-54	:	15	2	25	5	28
	55-64	:	:	0	10	1	11
	Total	7	10	7	17	12	19
NL	16-24	:	:	47	23	52	28
	25-54	:	:	2	50	3	53

Ország	Korcsoport	2004		2005		2006	
		Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)	Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)	Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)
	55-64	:	:	1	20	1	21
	Total	:	:	8	36	9	39
AT	16-24	29	20	25	20	32	23
	25-54	2	34	2	35	3	40
	55-64	0	9	0	8	0	13
	Total	5	24	5	25	6	29
PL	16-24	37	3	46	4	48	6
	25-54	1	13	1	17	:u	20
	55-64	0	5	0	6	0	6
	Total	8	9	10	11	10	13
PT	16-24	39	8	43	9	46	7
	25-54	:u	22	:u	23	:u	25
	55-64	:u	5	:u	6	0	6
	Total	7	15	8	15	8	16
SI	16-24	41	12	42	:u	52	22
	25-54	3	:u	:u	33	4	40
	55-64	:u	:u	0	:u	0	9
	Total	8	20	7	23	10	28
SK	16-24	41	20	49	16	53	14
	25-54	4	36	3	38	2	36
	55-64	1	7	1	10	0	12
	Total	11	26	11	27	11	26
FI	16-24	62	15	:u	14	67	16

Ország	Korcsoport	2004		2005		2006	
		Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)	Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)	Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)
	25-54	10	53	:u	56	11	57
	55-64	3	32	:u	30	3	27
	Total	16	37	:u	38	18	39
SE	16-24	50	15	51	13	54	11
	25-54	6	50	7	55	6	55
	55-64	1	38	0	40	1	35
	Total	11	37	12	40	12	38
UK	16-24	41	22	40	25	38	20
	25-54	6	40	:u	42	:u	42
	55-64	:u	17	:u	20	:u	21
	Total	11	29	10	31	10	30
BG	16-24	13	4	:	:	:	:
	25-54	0	10	:	:	:	:
	55-64	0	2	:	:	:	:
	Total	2	6	:	:	:	:
RO	16-24	12	2	:	:	:	:
	25-54	0	7	:	:	:	:
	55-64	0	1	:	:	:	:
	Total	2	4	:	:	:	:
IS	16-24	46	17	58	22	59	24
	25-54	6	52	10	60	14	62
	55-64	1	40	2	44	3	49
	Total	13	41	17	47	20	49

Ország	Korcsoport	2004		2005		2006	
		Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)	Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)	Oktatási hely	Munkahely (nem otthoni)
NO	16-24	55	23	52	27	55	27
	25-54	7	53	7	61	6	61
	55-64	3	33	1	42	1	46
	Total	13	41	12	47	12	47

Forrás: Eurostat, Information society statistics; on-line on-line adatbázis, letöltés ideje: 28/11/2006

Megjegyzés:

A népességmintát 16-74 éves egyének alkották (egyres országok külön gyűjtene adatokat más korosztályok tekintetében is)

4. táblázat: IKT készségeket, ismereteket szerzett egyének %-os aránya, az oktatás/képzés módja/helyszíne szerint (2005- 2006)

Ország	2005			2006		
	Formális oktatást nyújtó intézményben (iskola, főiskola, egyetem stb.)	Tanfolyamokon vagy felnőttképző központokban (saját kezdeményezésre)	Tanfolyamokon vagy felnőttképző központokban (munkaadói kezdeményezésre)	Formális oktatást nyújtó intézményben (iskola, főiskola, egyetem stb.)	Tanfolyamokon vagy felnőttképző központokban (saját kezdeményezésre)	Tanfolyamokon vagy felnőttképző központokban (munkaadói kezdeményezésre)
EU25	20	10	15	21	11	17
BE	:	:	:	19	9	9
DK	:	:	:	27	13	30
DE	22	13	23	27	16	32
EE	:	:	:	28	14	8
GR	14	9	5	17	12	6
ES	:	:	:	19	20	14
FR	:	:	:	18	3	12
IE	:	:	:	25	15	9
IT	11	8	9	12	9	8
CY	26	10	10	25	12	13
LV	23	7	6	24	7	6
LT	22	6	5	26	8	6
LU	26	17	18	25	15	17
HU	19	9	7	25	12	12
NL	18	11	19	18	10	21
AT	:	:	:	22	16	22
PL	23	4	7	24	4	7

Ország	2005			2006		
	Formális oktatást nyújtó intézményben (iskola, főiskola, egyetem stb.)	Tanfolyamokon vagy felnőttképző központokban (saját kezdeményezésre)	Tanfolyamokon vagy felnőttképző központokban (munkaadói kezdeményezésre)	Formális oktatást nyújtó intézményben (iskola, főiskola, egyetem stb.)	Tanfolyamokon vagy felnőttképző központokban (saját kezdeményezésre)	Tanfolyamokon vagy felnőttképző központokban (munkaadói kezdeményezésre)
PT	17	8	9	18	8	9
SI	24	11	14	27	11	15
SK	24	13	15	26	12	15
FI	29	13	20	25	12	18
SE	23	15	34	22	13	28
UK	26	12	18	25	12	20
IS	34	26	18	37	28	20
NO	27	5	17	25	5	20

Forrás: Eurostat, Information society statistics; on-line on-line adatbázis, letöltés ideje: 28/11/2006

Megjegyzés:

A népszámlálást 16-74 éves egyének alkották (egy-egy ország külön gyűjtöttek adatokat más korosztályok tekintetében is)

Speciális értékek:

: nem elérhető adatok

:u nem megbízható adatok